

Fig. 264. U 259. Fresta kyrka. Efter B 83.

259. Fresta kyrka.

Pl. 161, 162.

Litteratur: B 83, L 404. M. Aschaneus, F b 5 s. 63; J. Bureus, F a 6 s. 163 (Rhezelius), F a 5 n:r 103, F a 1 s. 26; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 189; UFT h. 4 (1875), s. 22; E. Brate, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Helgonius o. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 83); Brate foto 1903 (ATA).

Runstenen låg före 1940 inmurad i västra gavelväggen, invid marken, med fotändan åt S. Större delen av stenen var dold av det på 1700-talet uppförda tornet; endast fotstycket, 0,85 cm., med nedersta delen av ristningen, var synligt. År 1904 framtogs stenen och restes vid sydvästra hörnet av tornet, strax framför den plats, där den tidigare varit inmurad.

Runstenen fanns enligt Aschaneus på västgaveln »i vapnehushörnet, på Grundwhalen .. där Kyrkiohörnet begynnes»; enligt Rhezelius »På Wästergafflen». Peringskiöld: »wester på kyrkian». Utanför västgaveln har alltså på 1600-talet funnits ett vapenhus, där det nuvarande tornet står. Vapenhuset har emellertid haft mindre bredd än tornet, varför hela runstenen U 259 var synlig i hörnet av vapenhuset, »där Kyrkiohörnet begynnes».

Mörk, blågrå granit. Höjd 1,21 m., bredd 0,96 m. Ristningen är skadad utefter stenens kanter, särskilt på h. sidan, där en stor del av inskriften är förstörd. Den bevarade delen av ristningen är tämligen tydlig och väl huggen.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

kari × mu[n]ulfs × arfi × [lit] ... [a]t × frusta × sun sin

Kari, Munulfs arfi, let ... at Frosta, sun sinn.

»Kåre, Munulvs arvinge, lät ... efter Froste, sin son.

Till läsningen: Närmast framför den före 1 k korsande slingan finnas två fördjupningar, dock sannolikt ej huggna. Av bst i 6 u finns endast en mindre del strax nedanför toppen. Därefter plats för en runa, som dock är fullständigt förstörd. Övre delen i 15 i skadad. I korsmitten står ett ×, som sannolikt är skiljetecken. H. kanten av stenen är avslagen; endast korta stumpar av 9 à 10 runor finnas invid nedre runslingan. Framför 20 t nedre delen av fyra

hst; där framför nedre delen av två stavar, som tillsammans torde ha bildat ett **r**; sålunda **rita** × **at**? Framför detta **r** fyra små spår av hst; där framför plats för en runa, och framför denna finns ännu nedre delen av ett ×: × **stain**? De bevarade resterna låta väl förena sig med ett antagande, att inskriften på h. sidan har varit × **lit** × **stain** × **rita** × **at**. Hst i 25 **t** går ej upp till slinglinjen. Intet sk efter 29 **n** och 32 **n**.

Rhezelius: 7 **l**, 16—18 **lit**, 19—20 **at**, sk efter 24 **s**, 29 **n**, 32 **n**. Bureus har förbättrat 21—26 **frusta** till **frustain**. — Hadorph o. Helgonius: 7 **n**, 16—18 **lit**, 19—20 **at**.

Om namnet *Kari* se Sö 217, om *Frosti* Sö 219. *Munulfr* är f. ö. icke känt. Med förleden *Mun-* även *Mungæirr* L 100 Hässle, Dalby sn, L 113 Brunna, Vänge sn och en nyfunnen runsten i Visby (J. W. Hamner och H. Widéen, *Die Grabsteine der Ruinenkirchen in Wisby*, 1940, s. 54).

260. Fresta kyrka.

Pl. 161, 162.

Litteratur: E. Floderus i *Fornvännen* 1935, s. 111; Handlingar i ATA (1934).

Äldre avbildningar: G. A. Hellman foto 1934 (ATA; *Fornvännen* 1935, s. 111); S. B. F. Jansson foto 1936 (ATA).

Vid grävningsarbeten i samband med införande av elektrisk värmeledning i kyrkan år 1934 anträffades en förut okänd runsten, liggande i västra gavelväggens sydligaste del, omkr. 0,25 m. under markytan. Fotändan av stenen låg under hörnstenen, och stenen vilade på i grundens botten nedlagda stenar. Ristningen var vänd nedåt. Stenen framtogs genom Riksantikvariens försorg och restes omedelbart framför den plats, där den blivit funnen, omedelbart N om det sydvästra långhushörnet.

Röd granit, sprickig. Höjd 2,20 m. (över nuvarande markytan 1,65 m.), största bredd 1 m. Ytan är ojämn. Ristningen är skadad upptill på båda sidor, troligen då stenen nedlades i kyrkomuren. F. ö. är ristningen djupt och kraftigt huggen.

Inskrift:

× **kismuntr** × **auk** × **uikinkr** × **litu** . . . **ta** . . . **ir sikuast** × **faþur** × **sin** ×
           5   10   15   20   25   30   35   40

*Gismundr ok Vikingr letu . . . [s]tæ[*in æft*]ir Sigvast, faður sinn.*

»Gismund och Viking läto [resa stenen efter] Sigvast, sin fader.

Till läsningen: 1 **k** är icke stunget. Övre delen av 22 **u** är bortslagen, liksom en runföljd av omkr. 45 cm. V. bst i 23 **t** är borta. Efter 26 **r** finns intet sk, men stenen är här skadad.

Floderus framhåller, att »stenens ornamentik visar en elegant linjeföring och står ganska nära Bromsta-stenens i Odensala» (L 556).

Om namnet *Gismundr* se U 159, om *Vikingr* Sö 182, om *Sigfastr* (*Sigvastr*) E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

261. Fresta kyrka.

Litteratur: B 84, L 403. M. Aschaneus, F b 5 s. 62, F b 18 s. 15; J. Bureus, F a 6 s. 70 (Bureus), 96 (Aschaneus), 163 (Rhezelius), F a 5 n:r 104, F a 1 s. 26; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 189; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 107; UFT h. 4 (1875), s. 22; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (i: ATS 10), s. 89 f.; O. von Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 12, 51; S. Lindqvist, *Jarlabankesläktens minnesmärken* (i: Nordiska arkeologmötet i Stockholm 1922), s. 130 f.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 84).

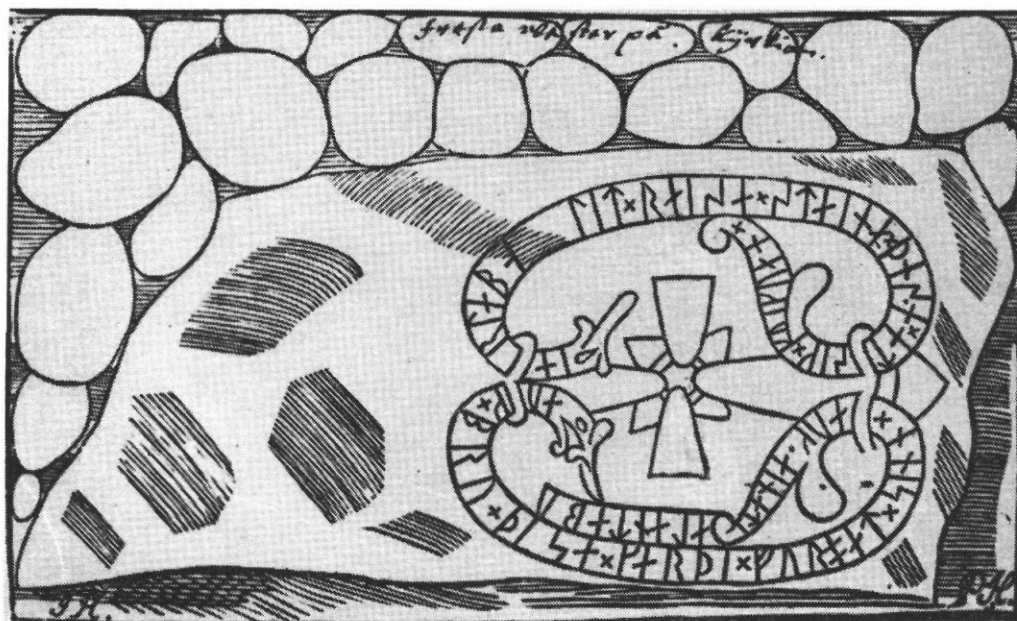

Fig. 265. U 261. Fresta kyrka. Efter B 84.

Aschaneus omtalar, i sin förteckning över »Saxa Runica Ecclesiae Fredstada» (F b 5), denna som n:r 2, omedelbart efter U 258 och närmast före U 259, med följande ord: »Där samma städes, å samma gafuell [d. v. s. i Fresta kyrkomur, på västgaveln] vti Wapnehushörnet nederst på Grundwaahlen, vti en stor gråå sten. *Nota*, och af kyrkiebyggemästarne förder af sitt förste satte ställe; som almänt menas, af dän stoore högen söder om K. vid Kyrkioängesfiällen. Där är äfuen en stenlagd Broo och allmanna wäg fordom, nu en lång tijd öde, varit hafuer, och synes ähnu. NB. Vti Kyrkioägornas förändringh, och vägarna sampt Monumenterne Ombytte, och fornahäfdn afkommen . . . Forma: En väl uthuggen Drakorm, half skrift på hwar halfuan.» I Aschanei samlingar av runinskrifter (F a 6) följer den också närmast efter U 258, och platsen uppges vara: »Der samastädz i Gafvelhörnet» (d. v. s. på »norra» gaveln, i gavelhörnet). Bureus: »Vti Frestadh Kyrkevæg». Rhezelius: »På Wästergafeln». Peringskiöld: »wester på kyrkian».

Runstenen var sålunda enligt Aschanei utsago inmurad i västra gavelmuren på grundvalen vid hörnet av vapenhuset. Detta låg på 1600-talet mitt på västgaveln, der sedan 1776 tornet byggdes. Läget av runstenen är sålunda ganska väl utpekadt. Den befinner sig sålunda i väggen bakom det nuvarande tornet, mellan detta och kyrkan, f. n. dold och oåtkomlig.

»Gråå steen» (Aschaneus). Stenens höjd omkr. 2,50 m., bredd 1,20 m. Ristningens höjd 1,35 m., bredd 1,08 m.

Inskrift (enligt B 84):

iarlaba - - lit × raisa × staina × þessa × at sik × kuikuan × auk × bru × þisa × karpi × fur ont × sina × auk ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65

ain ati alan tabu
       70   75   80

Iarlabanki let ræisa stæina þessa at sik kvikvan, ok bro þessa gærði fyr and sina, ok æinn atti allan Tæby.

»Jarlabanke lät resa dessa stenar efter sig, medan han levde, och han gjorde denna bro för sin själ, och ensam ägde han hela Täby.»

Till läsningen: V. bst på 7 a saknas liksom följande två runor; tydligen var ristningen här skadad. Bureus har 1—9 **iarlab**, men Aschaneus **iarlabaki** och Rhezelius **iarlabagi**. Huruvida de båda sista runorna verkligen blivit lästa eller de ha blivit supplerade av Aschaneus och Rhezelius,

är givetvis osäkert. — Bureus: 25 i. — Aschaneus: 25 a; 34 u saknas; 50—54 **kiarpi**, 72 u, 81 y. — Rhezelius: 25 a, 50—54 **kiarpi**, 81 y.

Inskriften är densamma som på tre andra runstenar, resta av Jarlabanke, medan han levde, till minne av honom själv: två stå vid Täby tä (U 164 och 165) och den tredje vid Danderyds kyrka (U 127). Den sistnämnda har ordföljden **tabu ala -**, de tre andra **alan × tabu**. Ornamentiken är densamma, och alla fyra runstenarna ha tydligen på Jarlabankes uppdrag blivit utförda av samme runmästare.

Var Fresta-stenen ursprungligen har stått är icke bekant. Aschaneus uppger, att dess första plats, »som alment menas», skulle ha varit på den stora högen söder om kyrkan, »vid Kyrkioängesfiällen». Där fanns ännu, säger han, en stenlagd bro och märken efter en gammal väg. Allmänna vägen gick på 1600-talet på södra sidan av kyrkogården, icke såsom nu på norra sidan. Denna väg kom sedan fram vid bron nedanför Fresta gård, varför den gamla sträckningen av vägen blott betydde, att den gick förbi kyrkan på en annan sida än nu. Med »Kyrkioängesfiällen» åsyftar Aschaneus säkerligen den s. k. Djäknefjällen i Sanda, som hade tillhört Fresta kyrka men vid denna tid gått förlorad. Om den fördes många strider och tvistigheter, för vilka fil. mag. Göran Strömbeck har redogjort i en uppsats i Fresta kyrkoarkiv. Var ängsfjällen har legat, och därmed också stenbron och högen, som Aschaneus talar om, kan f. n. ej exakt angivas.

Av inskriften framgår, att runstenen U 261 — i likhet med de tre andra Jarlabanke-stenarna — har varit rest vid en bro. Likaså talas i alla fyra inskrifterna om »dessa stenar». Förmodligen har Jarlabanke vid den bro, som åsyftas i U 261, låtit uppresa två runstenar, med samma inskrift. Så är ju fallet med U 164 och 165, som stå kvar på ursprunglig plats vid Täby tä. Det är då mycket frestande att förmoda, att U 127, Danderyd-stenen, är den andra runsten, som åsyftas i vår inskrift, och att U 127 och U 261 sålunda ha utgjort ett runstenspar i likhet med U 164 och 165. De ha i så fall blivit förda åt helt olika håll i samband med de medeltida kyrkobygggena. Mycket sannolikt förefaller von Friesens antagande (*Upplands runstenar*, 1913, s. 49 f.), att U 127 och U 261 ha stått vid södra ändan av Jarlabankes bro i Täby. De ha då jämte U 164 och 165 ingått i ett stort monument, som Jarlabanke har låtit utföra till sitt minne. I annat fall måste man väl tänka sig, att två runstenar ha förkommit, den ena sammanhörande med U 127 vid Danderyd, den andra med U 261 vid Fresta. I Fresta har man tydligen med stor förkärlek använt runstenar som byggnadsmaterial. Man har därvid knappast dragit sig för att tillgripa utsocknes stenar såsom god pris, om de blott utan större svårighet kunde forslas fram till byggplatsen. Jarlabanke-stenen var ur denna synpunkt förträfflig; den kunde fylla en stor plats i kyrkoväggen. Att placera inskriften synlig, fäste man väl annars icke så stor vikt vid; två av runstenarna i Fresta kyrka (U 255 och U 260) ha i varje fall blivit lagda så, att ristningarna kunnat förbli helt fördolda till evärdlig tid.

S. Lindqvist (*Jarlabanke-släktens minnesmärken*, s. 130 f.) betvivlar, att Danderyd- och Fresta-stenarna från början ha stått vid Täby-bron. Han förmodar, att de i stället ha varit resta vid broar i närheten av de platser, där de nu befinna sig. Se ovan s. 190.

262. Fresta kyrka.

Litteratur: B 89, L 405. M. Aschaneus, F b 5 s. 63, 64; J. Bureus, F a 6 s. 69 (Bureus), 96 (Aschaneus), 163 (Rhezelius), F a 5 n:r 106, F a 1 s. 27; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 190; UFT h. 4 (1875), s. 22; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 104.

Avbildningar: Aschaneus (F b 5), bläckteckning; Helgonius o. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 89).

Fragment av en runsten, inmurat i norra kyrkoväggen, mellan nordvästra hörnet och sakristian. Helt dolt under rappningen.

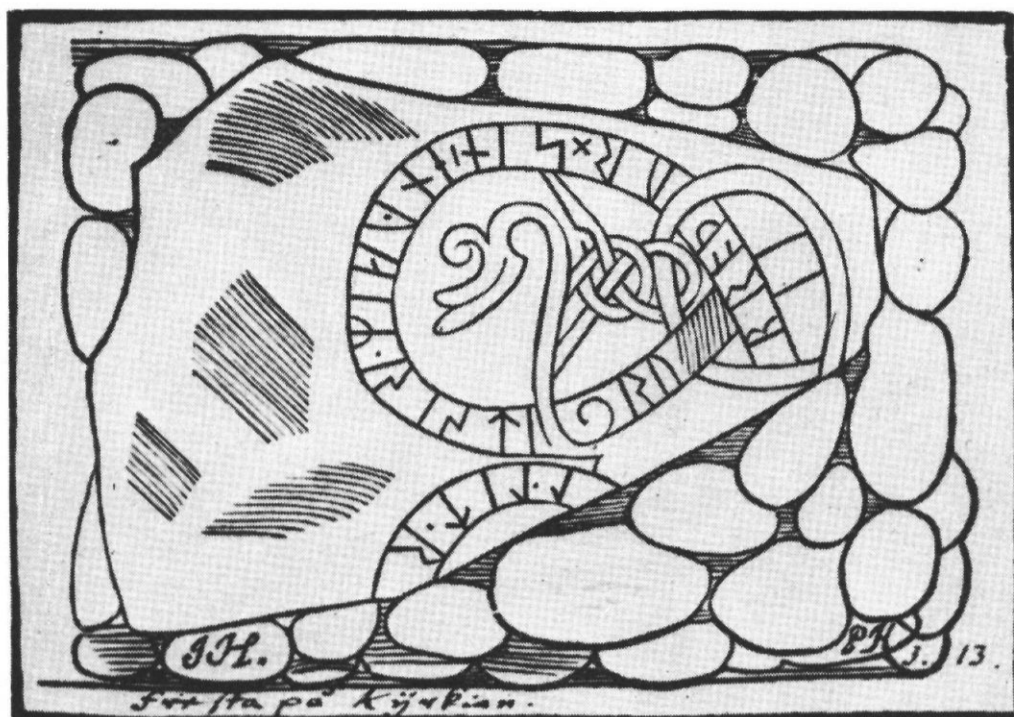

Fig. 266. U 262. Fresta kyrka. Efter B 89.

Aschaneus har om inskriften följande uppgifter (F b 5): (s. 63) »På Norrewäggen, litett frå Norrehörnet, å Fredstadh Kyrkiowägg, på en sönderslagen grå sten; och förder af sitt förra Rum. (s. 64) Samma kyrkiowägg på Norresidon; millan Norrehörnet och Sacrarium. Dänne är en grå sten, och förder af sitt rätte grafställe. Forma lapidis fracti, muro et parieti positi.» Bureus (F a 6): »Uti Frestadhz kyrkewägg»; Aschaneus: »På Norrwäggen»; Rhezelius: »På Norrsijdan». Peringskiöld: »På Kyrkian».

Storlek ungefär 1,60 × 1,15 m. Fragmentet utgör den v. nedre delen av en runsten. Ristningen har troligen i huvudsak innehållit ett av Öpirs vanligaste mönster: en ormslinga lagd i tre ringar.

Inskrift (enligt B 89):

... I · lit · r ... broþur × sin · en ybir · risti ru
                   5   10   15   20   25

... let r[æisa] ... broður sinn. En Öpir risti ru[nar].

»... lät resa ... sin broder. Och Öpir ristade runorna.»

Till läsningen: Aschaneus (F b 5): 17 y, 19 y, 20 r, 26—27 runar; (F a 6): 1 I saknas, 6—11 bruþr, 15 a, 19—20 ir, 26—27 runr. Bureus (F a 6): 1 I saknas, 5 ris, 15—27 iurir raisti runa · pisa. Rhezelius: 1—5 saknas, 15—27 in ybir · risti × ru. — Huruvida runorna runar (Aschaneus) eller runa · pisa (Bureus) verkligen ha funnits vid inskriftens slut, är mycket tvivelaktigt. Möjligen ha de blott blivit supplerade av de båda fornforskarna. Jfr U 142 ybir risti, där Aschaneus har tillagt: runr, och på andra ristningar av Öpir: U 122 ybir risi ru, U 181 ubir · risti · run, D 1: 32 Sjasta, Skoklosters sn ubir · risti · ru.

263. Fresta kyrka.

Litteratur: L 407. J. Bureus, F a 6 s. 99 (Aschaneus), F a 5 n:r 105, F a 1 s. 26; UFT h. 4 (1875), s. 22.

Runstenen fanns enligt Aschaneus (F a 6) »i Frestadh kyrkemur å Norre gavlen»; Bureus (F a 5): »Nordan til». Troligen menar Aschaneus med »Norre gavlen», här liksom i fråga om

U 258, kyrkans västgavel (åt norr till). Senare uppgifter saknas. Stenen är helt dold under rappningen.

Någon avbildning finnes icke.

Inskrift (enligt Aschaneus):

... **litu · raisa · stain at frustain sun sin · ka** ...

5   10   15   20   25   30

... *letu ræisa stæin at Frøystæin, sun sinn* ...

»... läto resa stenen efter Frösten, sin son ...»

Till läsningen: Bureus (F a 5) har 5—9 **rasa**, 32 **a**. — Liljegren återger f. ö. läsningen i F a 5, men ändrar 31—32 **ka** till **ku**.

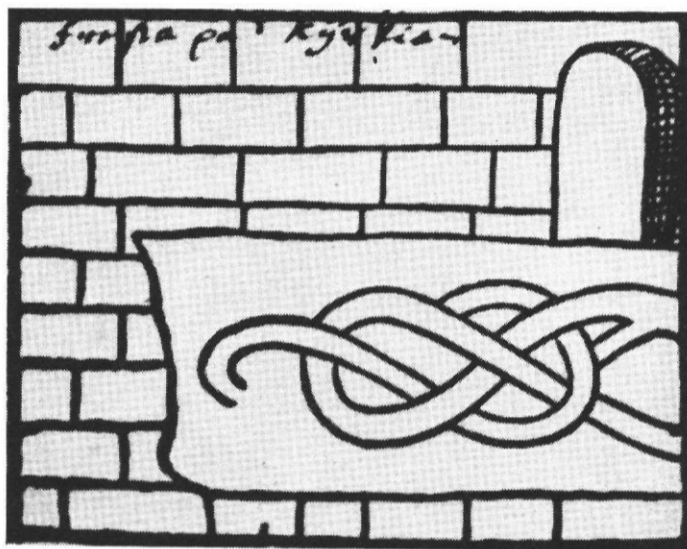

Fig. 267. U 264. Fresta kyrka. Efter B 79.

264. Fresta kyrka.

Litteratur: B 79, L 406. J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 190; UFT 4 (1875), s. 22.

Avbildning: Träsnitt, osignerat (i Peringskiölds Monumenta och B 79).

Fragment av en sten med en slinga, men utan runor. Enligt Peringskiöld: »på Kyrkian». Närmare uppgifter om platsen finnas icke, och ristningen har icke varit känd sedan 1600-talet. Avbildningen ger vid handen, att stenen ligger i en tegelmur omedelbart under ett fönster, sannolikt invändigt i kyrkan.

Ungefärlig storlek: 0,80 × 0,40 m.

265. Ekeby, Fresta sn.

Pl. 163, 164.

Litteratur: Handlingar i ATA 1917, 1921.

Äldre avbildning: T. J. Arne foto 1921 (ATA).

Ristningen befinner sig på ett berg i skogsbrynet o. 250 m. SÖ om Ekeby gård, o. 100 m. ÖSÖ om torpet Lugnet och 2 m. S om den stig, som går från Lugnet till ägorna i östsydöstlig riktning. Ristningen vetter mot N.

Ristningen har blivit upptäckt omkring 1917 av en arbetare vid gården och undersöktes av antikvarien Arne 1921.

Höjd 1,45 m., bredd 0,89 m. Ristningen är djupt och jämnt huggen och väl bevarad. Läsningen i sin helhet fullt säker.

Inskrift:

erinui · lit · rista · heli · eftir · ailaif sun sin · kōpan
           5   10   15   20   25   30   35

Ærinvi let rista helli æftir Æilæif, sun sinn goðan.

»Ärenvi lät rista hällen efter Elev, sin gode son.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Intet säkert sk efter 28 f och 31 n. 16 e och 19 e äro tydligt stungna; däremot icke 35 k.

Om namnet *Ærinvi* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 109. *Æilæifr* förekommer bl. a. Sö 220.

266. Ekeby, Fresta sn.

Pl. 163, 164.

Litteratur: B 77, L 417, D 2:77. J. Bureus, F a 6 s. 70, 88 (Bureus), 165 (Rhezelius), F a 5 n:r 110, 111, 166 F a 1 s. 41, F a 10:2 n:r 79; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal (i: Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 194; Kyrkoinventeringen 1829 (ATA); UFT h. 4 (1875), s. 24; E. Brate, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (F a 10:2); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 77); Dybeck, a. a.; Brate foto 1903 (ATA).

Ristningen finnes på en lodrät bergvägg, o. 300 m. NV om Ekeby gård, 6 m. ÖNÖ om vägen till Ekeby och 20 m. ÖSÖ om vägskalet för avtagsvägen till mjölnarbostället. På bergkullens topp är en väderkvarn byggd. Ristningen vetter åt SV. Bergväggens höjd är, där ristningen befinner sig, något mer än 2 m.

Enligt Bureus fanns ristningen »Vti Berghet vid Ekeby gångspång i Fresta S.», »Vidh Ekeby gångspång itt berg», enligt Rhezelius »I Ekieby Wäst Gärde». — *Ransakningarna*: »Wijdh Ekeby ett Bergh widh Igellwadet uthi Rijtdt.» — Hadorph: »Ekeby i ett bergh, dher vägen till byn öfver ett kärr ligger, steenbroo.» — Peringskiöld: »Ekeby Fresta Sochn.» — Kyrkoinventarium 1829 (ATA): »Dessutom är i Ekeby Hage Nordost från Kyrkan ett berg med inhuggna Runor.» — Dybeck: »Vid det berg, i hvars södra, lodräta sida förevarande ristning är, finnes en sänkning, som fordom varit en vattenled och hetat Igelvadet. Deröfver löper nu en byväg.»

Ristningen börjar 0,30—0,38 m. från marken. Höjd 1,58 m., bredd 1,19 m. Mörk, gråblå bergart, skiffrig. Ristningen är mycket skadad genom avflagring. På h. sidan är den till stor del förstörd

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre läsningar):

sihstain · auk · uistain litu · raisa · stain - i - a · e[ft]tir [inku]ari · faður · [sin]
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55

Sigsteinn ok Visteinn letu reisa stein þenna æftir Ingvar(?), faður sinn.

»Sigsten och Visten läto resa denna sten efter Ingvar(?), sin fader.»

Till läsningen: Runorna i det första namnet äro mycket svaga, tydligast 2 i och 6—8 ain. Även första staven i 1 s och bst i 3 h äro tillräckligt tydliga. Det följande, på v. sidan av ristningen, t. o. m. 31 i, är den bäst bevarade delen av inskriften. Återstoden, på h. sidan, är däremot mycket skadat, endast några få runor tydliga: 34 i, 36 a, 37 e, 39 t (övre delen), 46—48 ari och 50—51 ap. Namnet på den döde är sålunda till större delen utplånat.

Fig. 268. U 266. Ekeby, Fresta sn.
Efter teckning av Bureus.

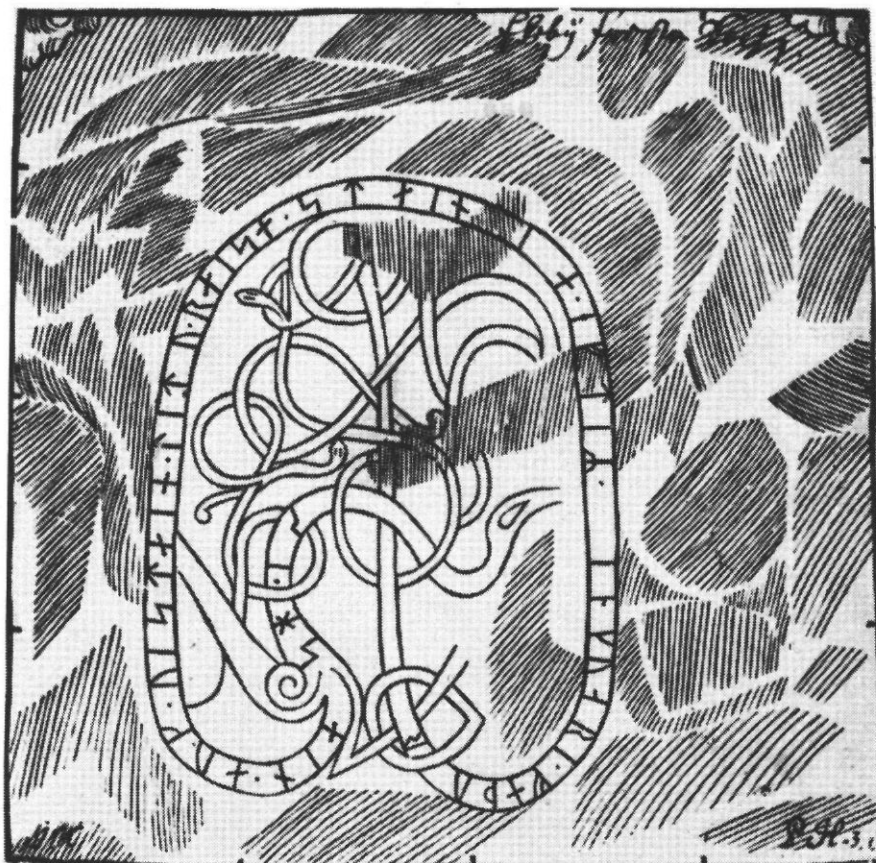

Fig. 269. U 266. Ekeby, Fresta sn.
Efter B 77.

Bureus: **ihstain · auk · uistain · litu · raisa stain ... a · iftir · inkuarn · faþur · sin.** På Bureus' teckning finnes av det sista namnet endast första runan **i**; därefter anges en skada i stenen. I F a 6 s. 70 är det infört med svagt bläck, över raden. Förmodligen osäkert läst. — Rhezelius: **h ... aukal · auk · uistain · litu · raisa · stain · pina · a ... ir ... in ...** — Hadorph: **sihstain · auk · uistain · litu · raisa · stain ... i ... a · efftir · ikuar · faþur.** — Hadorph och Helgonius: **sihs - ain · auk · uistain · litu · raisa · stain - i - a · efftir · inkuari · faþur.** — Dybeck: **- ihstain · auk · uistain litu · raisa · stain · - - - a · e - - i ... faþ ...** — Brate: **sihs - ain · auk · uistain · litu · raisa · stain · - i - a · e - tir ... faþ ...**

Fastän ristningen befinner sig i ett berg, står det i inskriften, att sönerna »läto resa denna sten». Det är ett intressant exempel på hur schablonmässigt, för att icke säga tanklöst, inskrifterna kunna vara formulerade.

Namnet *Ingvarr* måste givetvis betraktas som synnerligen osäkert. Om namnet *Sigsteinn* se Sö 291, om *Vistæinn* U 162.

267. Harby, Fresta sn.

Pl. 165, 166.

Litteratur: B 85, L 412, D 2:74. M. Aschaneus, F b 5 s. 66 f.; J. Bureus, F a 6 s. 94 (Aschaneus), 143 (Axehielm), 164 (Rhezelius); Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 192; R. Dybeck, Reseberättelse 1867 (ATA); UFT h. 4 (1875), s. 23; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 80, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius o. J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 85); Dybeck, a. a.; Brate foto 1904 (ATA).

Runstenen står nu, tillsammans med U 268, o. 300 m. SÖ om Harby mangårdsbyggnad, 150 m. SÖ om ladugården, 3 m. S om ett större dike med ett mindre vattendrag som rinner norrifrån söderut till Norrviken, 5 m. Ö om bron över detta dike. Vägen, som går över bron, är en enkel gärdsväg, som från gården leder till en beteshage i S.

Aschaneus (F b 5) anger runstenens plats sålunda: »Vid for^{te} By, Harby, vti Teed, på öören, och stenbroen, vid träbroen och allmanna vägen, dänna Röda Runesten vti en sådana form som dän andre föråt står [d. v. s. U 269].» Axehiell: »Wid Harby Örn i Frestad sochn»; Rhezelius: »Ibidem Widh örn.» — *Ransakningarna*: »Wijdh Harby gårdh 2^{ne} Runasteenar.» — Peringskiöld: »Hareby örn» (B 85 »Hareby ören»). — Vid Dybecks besök 1867 låg runstenen nedfallen i gyttjan vid diket, men blev då rest. Den restes ånyo på samma plats 1940.

Röd granit. Höjd 1,40 m., bredd (nedtill) 1,20 m. Ytan är ojämn. Ristningen är nedtill sliten genom trampning, på v. sidan skadad. Upptill är den väl bevarad.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 85):

× kiluk × lit × rais[a × stina × a]uk × bro × kiara × eftir biarn × sun × sin ×
           5   10   15   20   25   30   35   40   45

Gillaug let ræisa steina ok bro gæra æftir Biorn, sun sinn.

»Gillög lät resa stenarna och göra bron efter Björn, sin son.»

Till läsningen: Sk vid inskriftens början och slut äro svaga. Icke stungna äro 1, 5, 25 k. Däremot är 30 e tydligt stunget. Av 10 a är nedre delen borta. Av 13 a finns endast nedersta delen i behåll. De följande runorna (t. o. m. 19 a) äro nästan helt borta. Av 20 u är övre delen förstörd. — Aschaneus (F b 5) 1—5 iluki, 16 a, 30 i. Rhezelius: 16 a, 30 a. — Hadorph och Helgonius: Intet sk framför 1 k. 16 i, 30 e, 42 i. — Dybeck: Framför 1 k står ett ×. 13 a bevarat, r. 14—19 borta. 30 e. — Brate: 30 e.

En av runstenerna vid Fresta kyrka (U 255) har inskriften: »Illuge lät resa stenarna efter Björn, sin broder, och Gillög efter sin son.» Såsom ovan framhållits, har den säkerligen från början stått vid Harby bro och tillsammans med U 267 och 268 utgjort ett minnesmärke, rest över Björn av hans moder Gillög och hans broder Illuge.

268. Harby, Fresta sn.

Pl. 165, 166.

Litteratur: B 82, L 413, 1624. J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 192; UFT h. 4 (1875), s. 23; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 80, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 82); Brate-foto 1904 (ATA).

56—42683. *Upplands runinskrifter.*

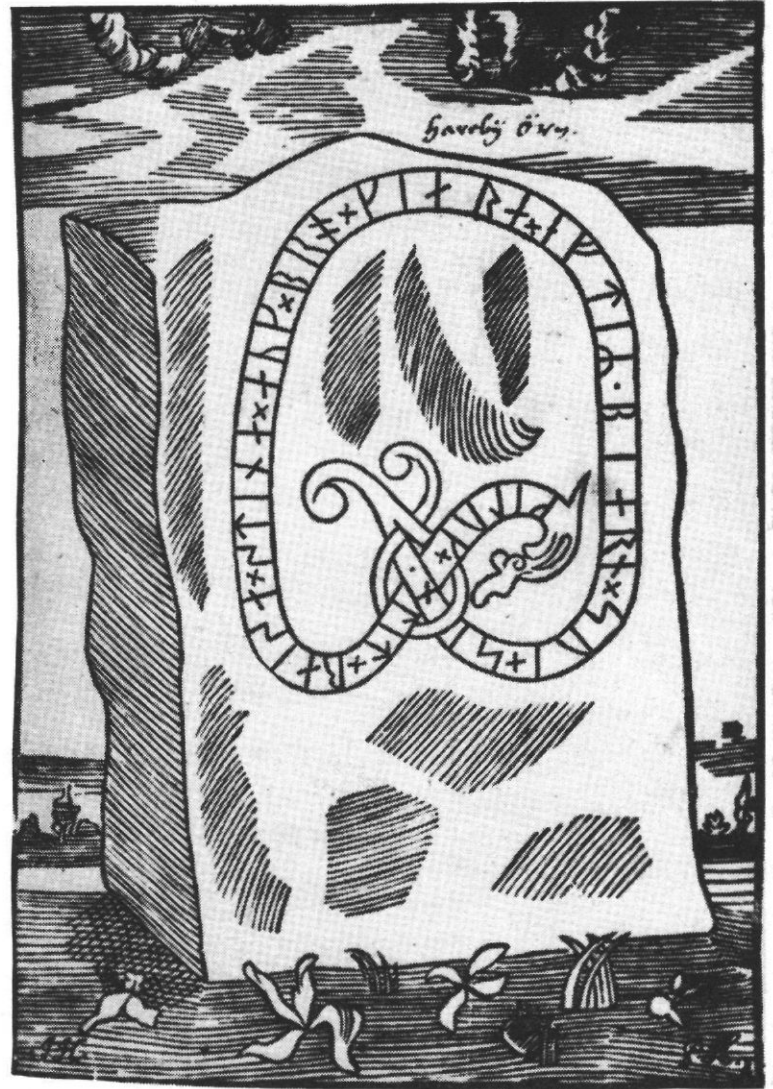

Fig. 270. U 267. Harby, Fresta sn. Efter B 85.

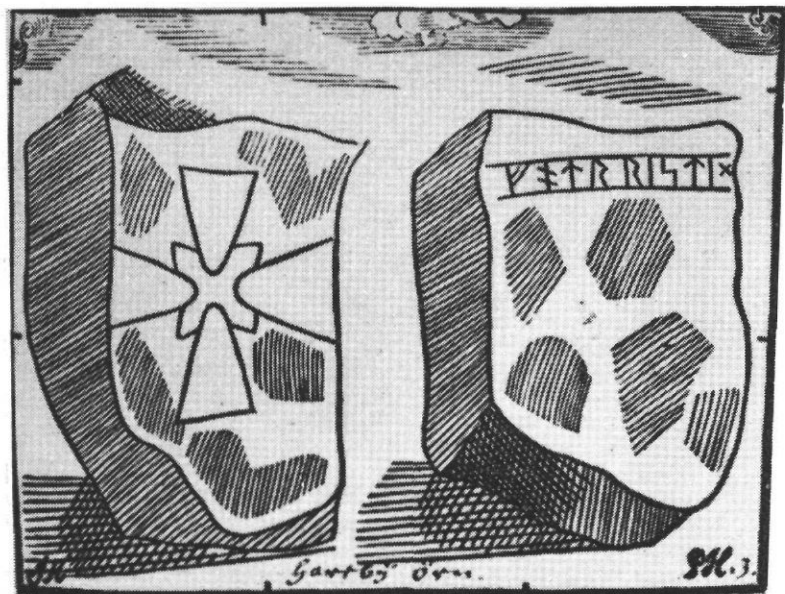

Fig. 271. U 268. Harby, Fresta sn. Efter B 82.

Röd granit. Höjd 1,64 m., bredd 0,53 m. Ristningen är tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

fotr × risti ×
5

Fotr risti.

»Fot ristade.»

Till läsningen: Intet sk framför 1 f. Sk efter 4 r saknas i B 82. Sk efter 9 i saknas hos Brate.

På en särskild sten, f. ö. endast försedd med ett karakteristiskt kors, har Fot tillkännagivit, att han är mästaren icke blott till U 268 och U 267 utan givetvis också till de båda andra minnesvårdarna över Björn: U 255 och U 269.

269. Harby, Fresta sn.

Pl. 167.

Litteratur: B 86, L 411, D 2: 73. M. Aschaneus, F b 5 s. 65; J. Bureus, F a 6 s. 89 (Bureus), 143 (Axehiellm), 164 (Rhezelius), F a 5 n:r 114, F a 1 s. 28; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 191; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 232; R. Dybeck, Reseberättelse 1867 (ATA); UFT h. 4 (1875), s. 23, E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 82, Anteckningar (ATA); O. von Friesen, Upplands runstenar (1913), s. 32, Runorna (1933), s. 169, 221.

Äldre avbildningar: P. Helgonius o. J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 86); Dybeck, a. a.; Brate foto 1903 (ATA).

Runstenen står 50 m. VNV om Harby mangårdsbyggnad i en hage, som har inhägnats till park.

»Dänna Sten står nu», skriver Aschaneus, »vti Harby norrgården. NB. förder af sin rätte högh och grafställe, af Pastor D:r Johannes And. Bottn.» Johannes Andreæ var kyrkoherde i Fresta i slutet av 1500-talet; han har undertecknat Uppsala mötes beslut. Bureus: »Vti Harby gård i Fresta S.»; Axehiellm: »I Frestadh sochn på Harby gård»; Rhezelius: »I Harby gård». Peringskiöld: »I Hareby». Dybeck framhåller, att »nästan alla oupptagna marker kring Harby ega hednahögar och stensättningar. Sannolikt har stenen, hvilken nyligen upptogs ur ett dike nära gården och restes i en fager skogspark, stått i närheten af någon hög.»

Runstenen står sedan 1940 rest bredvid U 267.

Den var redan på 1600-talet sönderslagen. På träsnittet i B 82 finnas två stycken, det ena med ett ristat kors, det andra med runinskrift. Platsen uppges vara »Hareby ören». Runstenen finnes icke upptagen hos Dybeck. Han har tydligen icke påträffat den. Då hösten 1903 runstenen U 267 skulle resas, återfann man de båda styckena av U 268 därbredvid i jorden. Ännu av Brate uppfattades de emellertid som två olika runstenar. Det visade sig emellertid, då sommaren 1940 runstenarna vid Harby skulle lagas och resas, att de båda styckena passade noggrant tillsammans och utgjorde delar av samma runsten.

Röd granit. Runstenens topp är avslagen; den finns ännu på träsnittet i *Bautil* men saknas hos Dybeck. Höjd 1,17 m., bredd 0,87 m. Ytan är jämn. Ristningen djupt och jämnt huggen, väl bevarad.

Inskrift:

× **iluki** + **lit** × **raisa** × **stina** × **auk** × **haug** × **k[iara ef]tir** × **biarn** × **broður** × **sin** ×
           5   10   15   20   25   30   35   40   45

Illugi let reisa steina ok haug gera æftir Biorn, broður sinn.

»Illuge lät resa stenarna och göra högen efter Björn, sin broder.»

Till läsningen: Icke stungna äro 4, 25 **k**. Ungefär halva övre delen av 26 **k** är borta. Av v. bst i 33 **t** endast ett obetydligt spår. R. 38 är säkert **a**, icke **o**. Under bst på v. sidan finns en naturlig fördjupning, ej huggen. Märk f. ö., att 43 **o** har bst gående i annan riktning. — Aschaneus (F b 5): 4 **h**, 9—18 **rasa · staina**, 26—35 **kara iftir**, 38 **a**. Bureus: 14—18 **stain**, 26—35 **kiara iftir**, 38 **a**. Axehiell: 26—35 **kiara iftir**, 38 **o**. Rhezelius: 26—35 **kiara aftir**, 38 **o**. — Hadorph o. Helgonius: 26—35 **kiara eftir**, 38 **o**. — Dybeck: 38 **o**. — Brate: 38 **o**.

Enligt Aschaneus skulle denna sten i slutet av 1500-talet ha blivit flyttad från »sin rätte högh och grafställe». Tyvärr upplyser han ej, var detta har varit. I detta sammanhang har han några allmänna funderingar om fornminnen: »1. NB. Jordehögar äre goda Monumenter nogh, giorda och ihopborna af de gamla Svia och Götha, på de dödes legerstäder vid sine Byer; och betyga Jordhögar, at de där liggie vnder begraffna, haffua varit jordägande Män och quinnor. 2. Äre och sådana Grafstenar, på Runeska, Monumenta berömelige Nogh, ähn mere ähn som man nu gör TrääRool öfuer de döda. 3. Sielfva skrifften, som communicerar den dödas Namn, och hans som Monumentet eller testamentedt oprättade.» Sedan han meddelat inskriften på den andra Harby-stenen (U 267), fortsätter han: »Dänna åminnelsen är i hårda stenar inskrifven, mäd Runor, mäd flijt, at sådana Nödtorftiga tingh och märkelige faremedell och manliga forna gerningar skola altijd ihogkommas af de efterkommande, och icke förglömmas, vtan vid macht hållas och behållas.»

Den ursprungliga platsen för U 269 är alltså okänd. Förmodligen har den varit vid Harby gård, icke långt från bron, där de andra stenarna voro resta, och vägen. Att de efterlevande ha låtit göra bro och uppkasta en hög till minne av en avliden frände, omtalas också i U 135.

Även U 269 är säkerligen ristad av Fot.

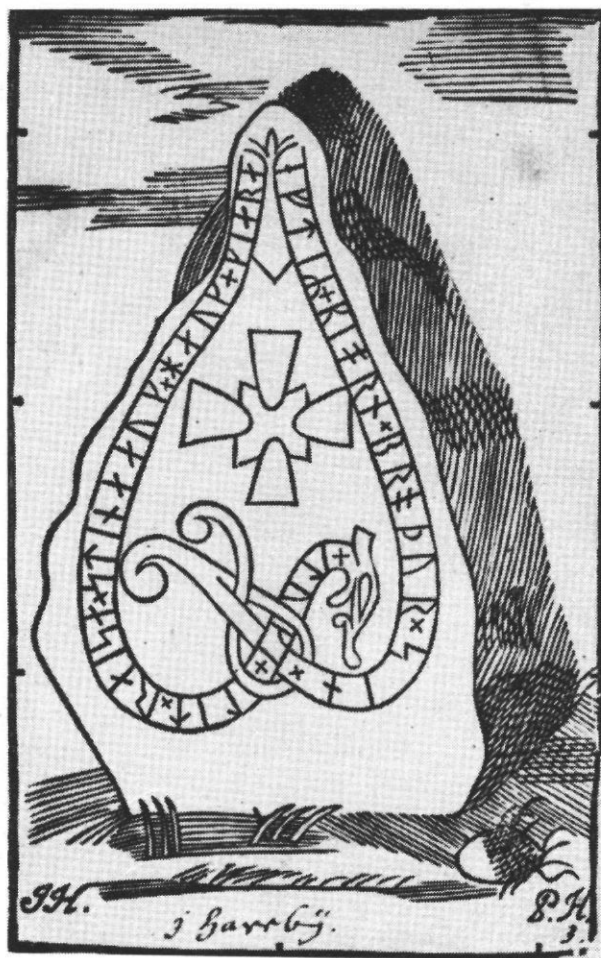

Fig. 272. U 269. Harby, Fresta sn.
Efter B 86.

270. Smedby, Fresta sn.

Litteratur: B 91, L 416. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Vita Theoderici* (1699), s. 465, *Monumenta* 3, bl. 188, 193; N. R. Broeman, *Sagan om Ingvar Widfarne* (1762), s. 159; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1867 (ATA); *Handlingar i målet angående runstenens förstörande inför Vallentuna häradsrätt sept. 1868* (ATA); UFT h. 4 (1875), s. 24.

Avbildning: P. Helgonius o. J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 91).

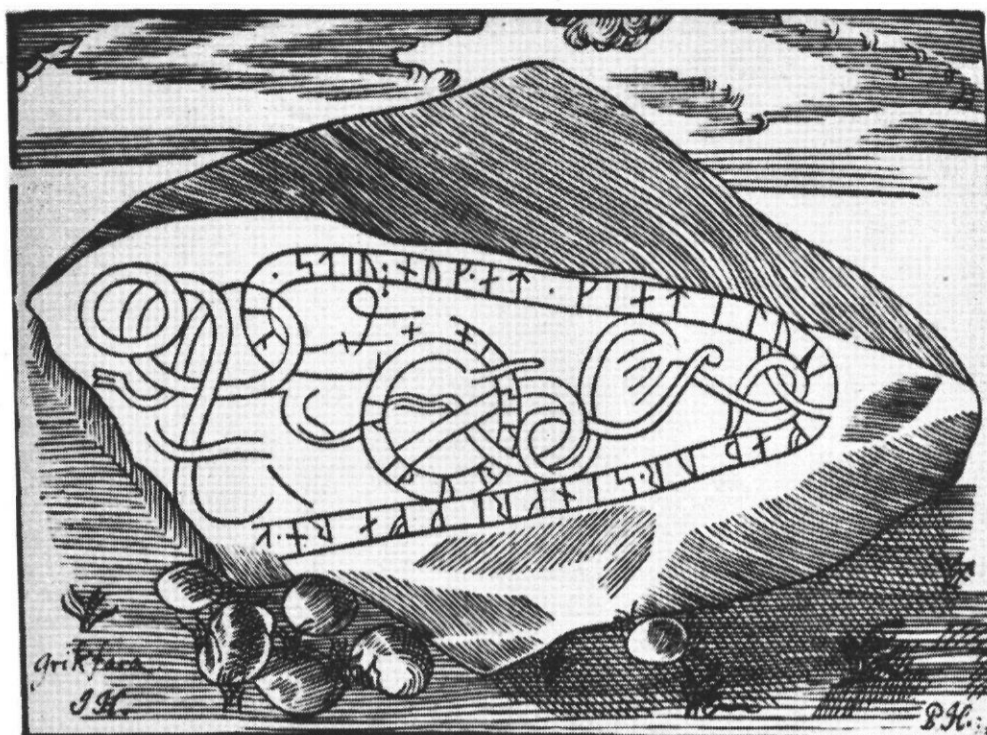

Fig. 273. U 270. Smedby, Fresta sn. Efter B 91.

Enligt uppgift i *Ransakningarna* 1667—84 fanns »Vthi Smedeby giärde en stoor Runasteen uthi rijtadt.» Peringskiöld har endast den allmänna uppgiften: »Smedeby». Dybeck omtalar, i sin »Berättelse» för år 1867, att han själv »för tre år sedan», sålunda 1864, sett stenen, men att den år 1866 blivit inlagd, hel eller sönderslagen, i en nyuppförd källare. Dybeck väckte åtal mot den skyldige, hemmansägaren C. G. Johansson i Smedby, och åtalet fullföljdes sedan av Vitterhetsakademien. Av handlingarna i målet framgår, att runstenen hade stått upprest vid gården nära intill den plats, där källaren byggdes och att den under sommaren 1864 hade blivit med tre sprängskott söndersprängd i många små bitar, vilka sedan blivit använda vid källarens uppförande. Det ansågs vara omöjligt att åter laga och hopsätta den.

Höjd ung. 2,50 m., bredd ung. 1,20 m. Stenen är i *Bautil* avbildad liggande på marken. En del av fotstycket är avslagen. Ristningen förefaller ha varit skadad.

Inskrift (enligt B 91):

ikiþur - isina ... - - - stiu nuk · at · kiatilu ... faþur · sin krikfarn · k ...

5 10 15 20 25 30 35 40 45

Ingipora ... ok at Kætil-, faður sinn, grikkfara(?) ...

»Ingetora ... ok efter Kättil-, sin fader, grek(lands)farare ...»

Till läsningen: Runan 7 liknar ett upp- och nedvänt **k**. Det kan möjligen läsas som **a**, med bst endast på v. sidan, neddragen till slinglinjen. 16 **t** har bst endast t. v. Mellan 30 **u** och 31 **f** har varit plats för 2 à 3 runor.

46 **n** kan vara fel för **a**, liksom 19 **n**. Endast på så sätt läser man ordet »grekfarare» i inskriften. Det förekommer i ännu en uppländsk inskrift, L 211 Vedyxe, Danmarks sn: **ibtia · uipbiurn · krikfara**, »efter Vidbjörn grekfarare». Där är det ett tillnamn, givet en man vilken som väring eller köpman har farit österut till Grekland. Detsamma kan vara fallet med den tyvärr så skadade och numera förkomna inskriften U 270. Jfr isl. *Holmgarðsfari*, *Iorsalafari*.

Inskriftens första namn torde vara kvinnonamnet *Ingipora*. Se om detta Sö 347. Namnet på den döde, över vilken stenen är rest, har möjligen varit *Kætilulfr*, *Kætilviðr*, *Kætilvastr* eller *Kætillaugr*.

271. Smedby, Fresta sn.

Pl. 167.

Fragment av en runsten, inmurat i en stenkällare, som tillhör den nordligaste av de fyra gårdarna i Smedby. Källaren ligger 125 m. rakt söderut från denna gård.

Storlek 0,59 × 0,67 m.

Fragmentet innehåller en del ornamentik. I en slinga t. h. stå runorna **yo**; även i en slinga t. v. synas rester av tre runstavar.

Fragmentet erbjuder i sin ornamentik stora likheter med U 270. Det passar emellertid icke in i teckningen av denna sten i B 91. Det synes därför vara tvivelaktigt, huruvida fragmentet har varit en del av den söndersprängda och i källaren inmurade runstenen eller om det möjligen kan ha tillhört en annan runsten.

272. Hammarby kyrka.

Pl. 168, 169.

Litteratur: B 104, L 418, D 2:78. J. Bureus, F a 6 s. 94 n:r 10 (Aschaneus), s. 161 n:r 45 (Axehiellm), s. 166 n:r 16 (Rhezelius), F a 5 n:r 161, F a 1 s. 40, F f 6 n:r 70; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 174; O. Celsius, SR 2, s. 153 f.; F. Burman i Nova Acta R. Societatis Scient. Upsaliensis, Vol. 5, 1792, s. 304; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 9; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (F f 6); Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 104); Dybeck, a. a.; Brate foto 1906 (ATA); foto av okänd 1912 (ATA).

Runstenen sitter inmurad utvändigt i norra sakristiemuren, 1,13 m. från marken. Strax t. v. och något nedanför runstenen har en gravsten med ett romanskt kors blivit insatt i muren.

Runstenen var känd av Bureus genom uppteckningar av Aschaneus, Axehiellm och Rhezelius. Aschaneus: »Vti Hammarby kyrkewägg.» — Axehiellm: »J Hammarby Sacristie närrvägg.» — Rhezelius: »J Kyrkiomuren på norre sidan.» — *Ransakningarna*: »J Sacristie muren wijdh Kyrckian finnes ehn Runasteen medh Runaskriff.» — Peringskiöld: »Hammarby Sakerstijemuren.» — Celsius undersökte inskriften den 16 aug. 1727 och avbildade då också det ovan omnämnda korset. — *Kyrkoinventarium* 1829: »I Sacristiemuren utvändigt är inmurad en sten med uthugget kors jämte en Runsten med oläsliga bokstäfwer.» H. Hildebrand (1866): »Stenen i sakristi-muren sitter välförvarad och alldeles ren i den i öfrigt hvitrappade muren.»

Röd granit. Längd 1,14 m., bredd 0,60 m. Inskriften är ej fullständigt i behåll men på de bevarade partierna är ristningen tydlig. Stenens kanter ha huggits bort, då den inmurades.

Inskrift:

× iafurfost × I . . . - × istain × auk × bru × kjaruā × - - - R . . . na × sun sin × kup ihialbin × sialu × ans ×

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Jofurfast [et reisa] stæin ok bro gæra æftir . . . , sun sinn. Guð hialpin sialu hans.

»Juvurfast lät resa stenen och göra bron efter . . . , sin son. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Efter 10 I är stenen avslagen. Det avslagna stycket har kunnat ge plats åt ungefär 6 runor. Av runan 11 har endast nedre delen av hst bevarats. Med all sannolikhet har runan 11 varit **a**. I 13 **s** fortsätter en naturlig fördjupning runans första led; i 18 **a** är

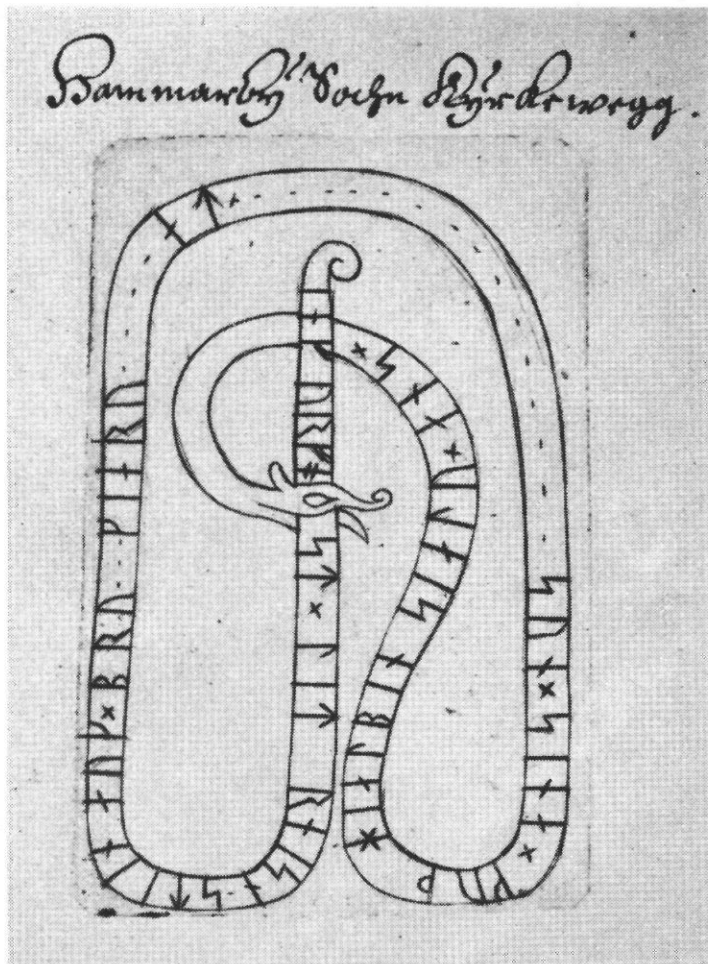

Fig. 274. U 272. Hammarby kyrka.
Efter kopparstick i F f 6.

61, d. v. s. de runor, som stå utanför slingan, ha icke observerats. — Rhezelius: (inskriftens början) » $\equiv \equiv \equiv$ ni + stain +; 29 a saknas; 30 u, 31 k; 34 r saknas. Sk efter 39 n. Runföljden 43—53: kubi + ialbin +; runorna utanför slingan (54—61) saknas. — Kopparsticket i F f 6 är otillförlitligt. Runornas placering i slingan är felaktig; runföljden 54—61 är t. ex. placerad inne i slingan. — Hadorph och Helgonius: 10 l och runan 11 saknas; 24 m, 25 s; mellan 28 u och 37 s synas endast rester av 3 hst. — Celsius läser inskriften i det närmaste felfritt; endast runan 11 och 46 i saknas. (Under läsningen avbildar han den korsprydda stenen, som är inmurad strax t. v. och nedanför runstenen. »Strax wid sidan på Runstenen är inmurad en huggen sten och slät, med ett stort korss mitt på stenen, och är uphögt uthuggit. Med ett rundt hohl mitt i korsset diupt som mitt längsta finger.») — Dybeck: runan 11 saknas; sk saknas efter 29 a. Dybeck kommenterar: »Bautil har, efter $\mathfrak{B}\mathfrak{R}\mathfrak{N}$, $\mathfrak{Y}\mathfrak{H}$ m. m., sannolikt orätt. Säkert har der stått $\mathfrak{P}\mathfrak{I}\mathfrak{R}\mathfrak{N}\mathfrak{t} \times \mathfrak{I}\mathfrak{P}\mathfrak{T}\mathfrak{I}\mathfrak{k} \times$, hvarefter följt sonens namn slutande med i Baut. ej upptagna $\mathfrak{t}\mathfrak{t}$, (acc.)»

Om det i ett 10-tal runinskrifter belagda kvinnonamnet *Jofurfast*, här skrivet *iafurfast*, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101. Av sonens namn återstå endast de två sista runorna, -na (ack.). Avståndet mellan 34 r och 35 n ger plats för ett sk och två eller högst 3 runor. Under sådana omständigheter kan sonens namn ha varit t. ex. *Gunni* (kuni).

Inskriften har flera karakteristiska drag. Skrivningen *istain*, med s-ljudet tecknat *is*, påträffas i ett 10-tal inskrifter, se U 144 (s. 221). Sannolikt äro åtminstone U 272, 227 och 152 utförda av samme ristare, se U 227.

Skrivningen *ihialbin* är egendomlig med avseende på första i:et. Dybeck skriver (a. a.): »Beträffande $\mathfrak{I}\mathfrak{H}\mathfrak{I}\mathfrak{A}\mathfrak{L}\mathfrak{B}\mathfrak{I}\mathfrak{N}$ — första | kan jag icke förklara — och derpå följande slutorden, så är ej otänkbart att inskriften till en början ansetts avslutad med det anförda ordet, och att Iafurfast,

bst delvis bevarad i en djup och lång spricka. I 24 k är ett mycket kort stycke av bst bevarat; i 25 i är övre delen av runan borta; i 27 r är nedre delen av runan bevarad. Bst lutning gör r säkert. Av 28 u är endast nedre delen bevarad. I 29 a har ett kort stycke av bistavens vänstra del bevarats. Efter 29 a finnes nedre hälften av ett sk. Av runorna 30—34 ha endast korta stycken nedtill bevarats. Mellan 31 och 32 är avståndet större än mellan de andra runorna. Detta mellanrum är alldeles naturligt, om där stått ett f följt utav ett t. Av 34 r är nedre delen bevarad. 30—34 har sålunda säkert varit *iftir* (*eftir*).

Aschaneus: Sk äro endast i två fall utsatta, efter 36 a och 42 n (i båda fallen punkt). Efter 10 l har Aschaneus ett i och före runan 11 ett s. 12 i saknas. 24—29: *kiarua* utan antydning, att runorna äro skadade. Efter 29 a ett t; 34 r saknas; 35 a, 36 n; 46 i och 47 h saknas. 55 i saknas likaså, men mellan 54 s och 56 a är ett smalt bläckstreck draget, som troligen skall markera, att i uteglömts. — Axehelm: Sk äro kors. Sk i inskriftens början saknas. Runföljden 10—17: *lit* × *raisa* × *stain* ×. 28 a (överstruket), 29 u; 34 r saknas; sk efter 39 n; efter 42 n är insatt ett a (eller e) på skiljetecknets plats. 46 i saknas. Runföljden 54—

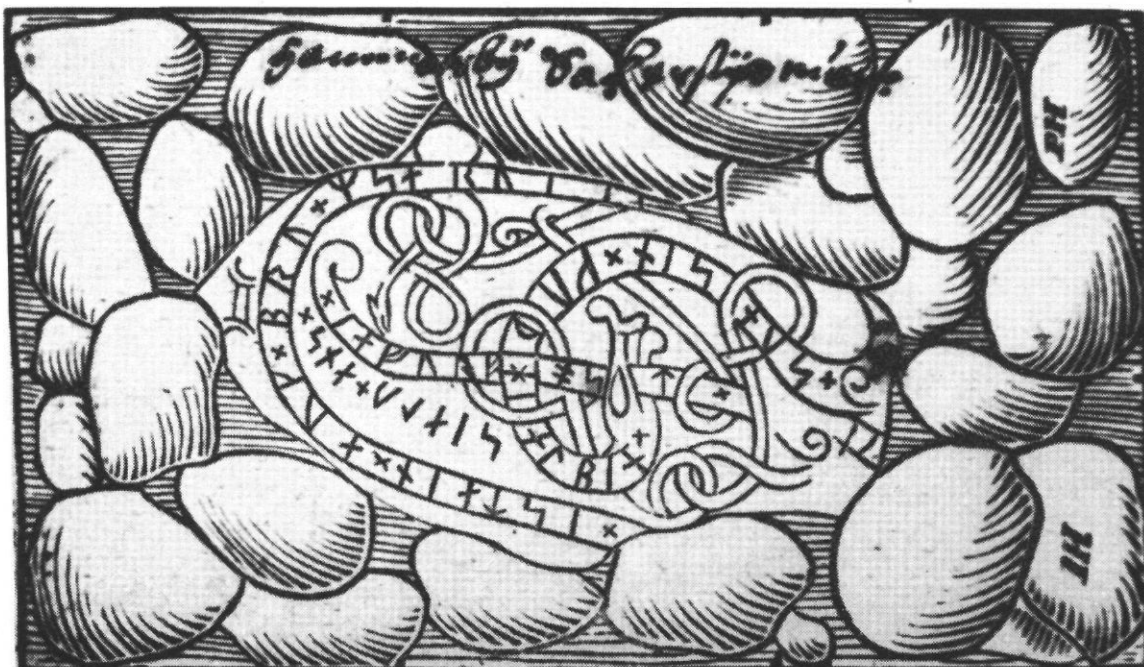

Fig. 275. U 272. Hammarby kyrka. Efter B 104.

modren, dermed icke nöjd, låtit tillägga de sednare, hvarigenom oegentligheten uppkommit.» Dybeck har sålunda missuppfattat den ålderdomliga plur. formen, som emellertid även eljest några gånger förekommer, då *Guð* är subjekt (se Ög 138 och där cit. litt.).

273. Hammarby kyrka.

Pl. 168, 170.

Litteratur: B 108, L 419. J. Bureus, F a 6 s. 94 n:r 11 (Aschaneus), s. 162 n:r 46 (Axehiell), s. 166 n:r 17 (Rhezelius), F a 5 n:r 162, F a 1 s. 40, F f 6 n:r 71; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 174; O. Celsius, SR 2, s. 154; UFT h. 5 (1876), s. 9; O. von Friesen, Runorna (1933), s. 221; S. B. F. Jansson, Rapport 1939 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (F f 6); Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 108).

Runstenen, som länge varit försvunnen, återfanns i maj 1939. Den låg under markytan på insidan av norra bogårdsmuren, 18 m. Ö om grinden. Stenen uttogs och restes utanför muren, 15 m. NÖ om fyndplatsen, se pl. 168. — Aschaneus anger platsen: »innan å kyrkegårds-muren» (F a 6), och ännu mera kortfattade äro Axehiell (»J Hammarby Kyr:g.mur») och Rhezelius (»J Bogårds muren»). Bureus (F a 5): »Bolgårdsmur». Peringskiöld lämnar den bästa upplysningen: »Hammarby Norra Boogårdsmur innan till»; *Bautil*: »Norra Bogårds-mur.» — Celsius, som läste inskriften den 16 aug. 1727, har endast upplysningen »Hammarby Kyrkiegårdsmuren.» Runstenen låg sedan dold — den omnämnes icke i *Kyrkoinventarium* 1829 och saknas hos Dybeck och Brate —, tills den 1939 återfanns.

Grå granit. Höjd 1,70 m., bredd (nedtill) 0,62 m.

Inskrift:

iluhi × lit × stain × rita - - . . . × faður sin × asur × auk × fuluhi × at × brupur sin ×
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50

Illugi let stæin retta (at Diarf), faður sinn, Assurr ok Fullugi at broður sinn.

»Illuge lät resa stenen åt Djärv, sin fader, Assur och Fulluge åt sin broder.»

Till läsningen: Inskriften börjar utan sk. Dessa ha regelbundet formen av ett kors. I 10 t synes ett spår av bst på vänstra sidan. 11 a har förlorat övre delen av hst, men hela bst är

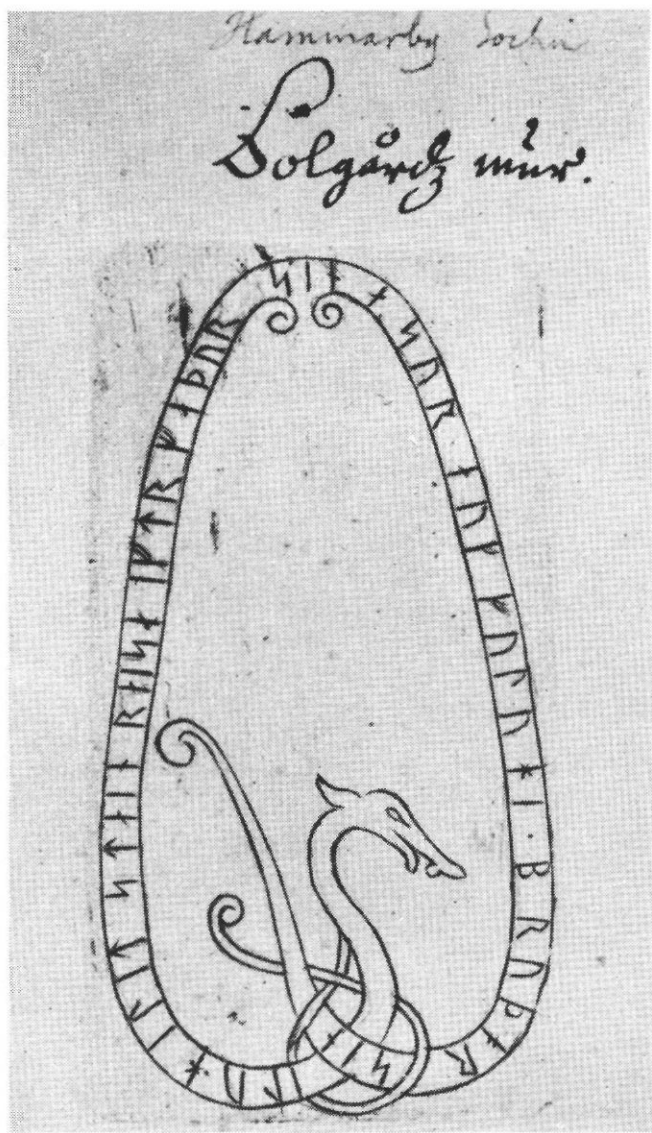

Fig. 276. U 273. Hammarby kyrka.
Efter kopparstick i F f 6.

bevarad. Av runorna 18 och 19 återstå endast korta stycken nedtill. Mellan 19 och 20 är ett stycke förstört, vilket normalt skulle ge plats åt fyra runor. Detta parti, som redan på 1600-talet var lika skadat som nu, är 25 cm. långt. Runan 20 är skadad. Den har emellertid troligen varit **f**. På det fördärvade stycket har faderns namn stått; med all sannolikhet ha runorna 18—19 varit **at**. Detta antagande stödes av det korta avståndet mellan 19 och 20, som ej kan ha givit plats för slutet av (**if**)**ti** och dessutom ett mansnamn. Prepositionen **at** förekommer dessutom senare i inskriften. Sk före 21 **f** är endast delvis bevarad. — Aschaneus: sk utsättas icke; runorna 14—20 saknas; 29 **i**, 48 **o**. — Axehiellm: 14—20: **raisa** × **iftir** ×; 48 **o**. — Rhezelius: 14—20: **rita** + **at** +; 40 **k**, 48 **o**. — Bureus' kopparstick, som återger Axehielms läsning, är otillförlitligt. Bl. a. saknas korset. — Hadorph och Helgonius: Runorna 1—5 saknas; 9—17: **ssina rita**; runan 20 och det följande sk saknas. — Celsius: sk efter 5 **i** saknas; runorna 18, 19, 20 saknas; sk efter 49 **r**.

Redan Bureus tolkar inskriften (F a 5): »Ilugo fecit Lapidem erigi in mem. patris sui Esuri et Fulcho fratri suo», och det är uppenbart, att alla senare forskare ha ansett *Assur* vara faderns namn. Så har emellertid icke varit förhållandet. Om faderns namn veta vi av denna inskrift endast, att det har bestått av fyra—fem runor och sannolikt slutat på **f**. Av U 276 erfara vi, att *Diarfr*, *Andsvarr* och *Fullugi* resa en sten efter sin fader. Då

namnet *Diarfr* uppfyller de fordringar, som här ha ställts på det förlorade namnet, torde det vara säkert, att Illuges fader burit detta namn. Om släkten se U 277. *Assur* är däremot en av Djärvs bröder, sålunda farbroder till Illuge.

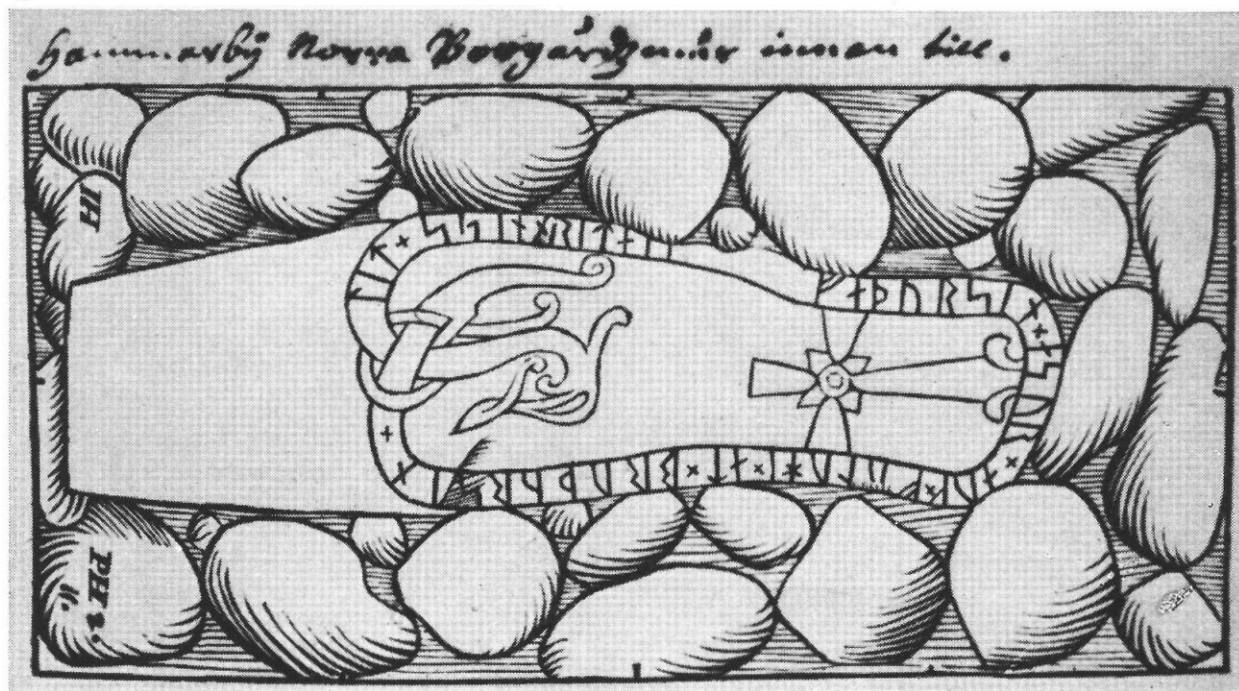

Fig. 277. U 273. Hammarby kyrka. Efter B 108.

Om namnen *Illugi* och *Fullugi*, se U 41 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 13. Om broderns namn *Assurr* se U 167.

Ristningen är utförd av en van och skicklig ristare. v. Friesen anser (*Runorna*, 1933), att mästaren är Visäte. Han använder där U 273 som bevis för att Visäte i »sina stenars utstyrsel anknyter ... till den i samma trakter verksamme Fot.» Den huvudsakliga anledningen till att v. Friesen hänför U 273 till Visäte torde vara, att han, i likhet med alla tidigare forskare, ansett *Assurr* vara faderns namn. Därigenom kommer namnet att placeras efter släktskapsordet, och detta är som bekant ett för Visäte karakteristiskt drag. Som ovan visats, har namnet i denna inskrift »vanlig» plats. Vem ristaren har varit, är svårt att säga; att det icke är Visäte är emellertid säkert. Ristaren av U 273 står konstnärligt Fot mycket nära — i alla händelser är avståndet mellan Visäte och Fot betydligt större.

274. Klockargården (Brunnby), Hammarby sn.

Litteratur: B 114, L 420. J. Bureus, F a 6 s. 166 n:r 18 a (Rhezelius); Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 175; O. Celsius, SR 2, s. 314; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHAkad. den 24/7 1866; UFT h. 5 (1876), s. 9.

Äldre avbildning: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 114).

Denna fragmentariska runsten, som numera är försvunnen, fanns enligt Rhezelius (F a 6) »J Bromby på gården». Stenen omnämnes också i *Ransakningarna*: »På Kläckare gården finnes Sammaledes een Dito.» — Peringskiöld anger dess plats vara »Hammarby klockargård wid farstufwan»; *Bautil*: »Klockare-gården». — Celsius: »Hammarby i Klockaregården framför förstugu dören under källarqwisten.»

Brunnby var på 1600-talet klockargård i Hammarby. Stenen, som länge har varit försvunnen, söktes där förgäves 1936 och senare. Celsius beskriver fragmentet på följande sätt: »afbruten på båda ändar och sidor. Men ristningen är wacker så myckit som behållit är.»

Inskrift (enligt Rhezelius; runorna 18—22 anförda efter Celsius):

... lit + raisa + stain + pina + eftir + inkialt + sun + sin +
           5   10   15   20   25   30   35

... let ræisa stein þenna æftir Ingjald, sun sinn.

»... lät resa denna sten efter Ingjald, sin son.»

Till läsningen: Rhezelius läser 18—22: **aftir**. — Stenen var tydligen mot 1600-talets slut svårt skadad. Hadorph och Helgonius: Runföljden 1—16 saknas; 21 i saknas; efter 30 s avbrytes fragmentet. I en slinga i stenens andra kant läses på träsnittet: ×lu·u(?)×. — Celsius: »×l...r·a...»

afbruten: { ... a × eftir × inkia ... t × s ... } afbruten

in ... »

Namnet *Ingjaldr* är belagt ett 20-tal gånger i runinskrifterna, och det har sålunda varit tämligen allmänt. Det är också under medeltiden »vanligt» (Lundgren-Brate).

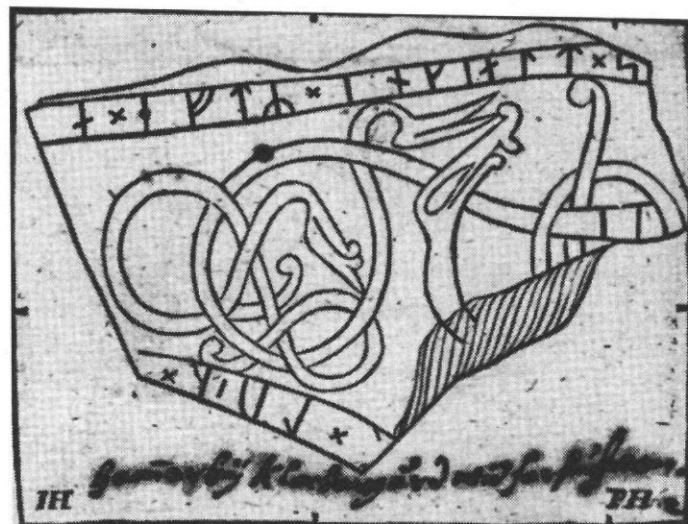

Fig. 278. U 274. Klockargården (Brunnby), Hammarby sn. Efter B 114.

275. Brunnby, Hammarby sn.

Pl. 171.

Litteratur: B 110, L 444, D 2: 83. J. Bureus, F a 6 s. 73 n:r 134 (Bureus), s. 93 n:r 4 (Aschaneus), s. 166 n:r 18 b (Rhezelius), F a 5 n:r 165, F a 1 s. 41, F a 10: 2 n:r 14; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 185; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den ²⁴/₇ 1866; R. Dybeck, Berättelse för år 1867; UFT h. 5 (1876), s. 12; E. Brate, Anteckningar 1904 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (F a 10: 2), kopparstick (F f 6 n:r 72); Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 110); Dybeck, D 2: 83; Brate foto 1904 (ATA).

Runstenen står rest nära ett stort dike i kanten av en liten kulle i åkern, 300 m. Ö om Skälby, 30 m. S om byvägen Skälby—Brunnby. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm».

Runstenen, som var känd redan av Bureus, säges av honom stå »Widh Bromby» (F a 6), och samma uppgift lämnar Aschaneus. Rhezelius: »på Giärdsbackan». I F a 5 upptages stenen under »Bromby Bro». F a 10: 2: »Widh Bromby broo.» I *Ransakningarna* meddelas: »J Brunby Giärdet finnes en Runasteen medh ett lijtet Korss mit på.» Peringskiöld: »Bromby eller Brumby i gärdet.» Hildebrand anmärker (1866), att runstenen »vid Brunby borde resas». I sin »Berättelse» för år 1867 omtalar Dybeck, att »Runstenen öster(!) om Brunnby restes». I *Sverrikes runurkunder* skriver han: »Nyligen åter rest, der han förr stått, på en oupptagen mindre kulle i Brunnby östra gärde.» Brate besökte platsen 1904 och antecknade då om stenens plats: »Runstenen står rest på en liten bergbacke i ett gärde, som hör till Brunnby men ligger ganska långt därifrån i sydvästlig riktning, nämligen straxt sydost om Skälby söder om vägen mellan Skälby och Brunnby. En bäck, nu ett dike, flyter förbi runstenen åt Fysingen till.»

Grå granit med röda inslag upptill och t. v. Höjd 1,60 m., bredd (mitt på stenen) 0,77 m. Ristningsytan är buktig och föga lämplig för ristning.

Inskrift:

puri / auk frystain · litu raisa stain iftir · þurstain broþur sin

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

*Þori*_[R] ok Frøystæinn letu ræisa stæin æftir Þorstæin, broður sinn.

»Tore och Frösten läto resa stenen efter Torsten, sin broder.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. I 1 **p** utgår bst från huvudstavens ändpunkter (D); detta gäller även 46 **p**, däremot icke 35 **p**; efter 7 **k** finnes en fördjupning, som möjligen är spår av ett sk. 10 **y** är stunget; efter 24 **a** inget säkert sk. 27 **a** har oregelbunden form på grund av stenens ojämnhet. 29 **n** har bst endast t. h. om hst. Runan 30 är skadad mitt på hst, varför det numera ej kan sägas, om runan varit **i** eller **e**. I 31 **f** är nedre delen av hst bortfallen. — Bureus (F a 6): sk saknas efter 4 **i**; sk efter 7 **k**; 10 **u**; sk saknas efter 34 **n**. — Aschaneus: 1—7: **pur(st)an · uk ·**; i marginalen har Bureus skrivit »orätt». 10 **u**; Aschaneus sätter ut sk mellan varje ord i slutet. — Rhezelius: sk mellan varje ord och efter 51 **n**. Runan 10 är oläslig. — F a 10: 2: sk, i regel kors, utsätts mellan varje ord utom efter 48 **r**. — Hadorph och Helgonius: sk efter 7 **k**, 19 **u**, 24 **a**, 29 **n**; 10 **u**; mellan 34 **n** och 35 **p** insättes ett **i**. — Dybeck: sk efter 4 **i** saknas; sk efter 7 **k**; 10 **u**; sk efter 24 **a** och 29 **n**. — Brate: sk efter 7 **k**; 10 **u**; sk efter 24 **a** och 29 **n**.

1—4 **puri** återger sannolikt mansnamnet *Þorir*, med nominativens **r** utelämnat i beteckningen eller bortfallet i uttalet. Jfr Ög 123; märk dock även Ög 184, som tycks visa, att jämte *Þorir*

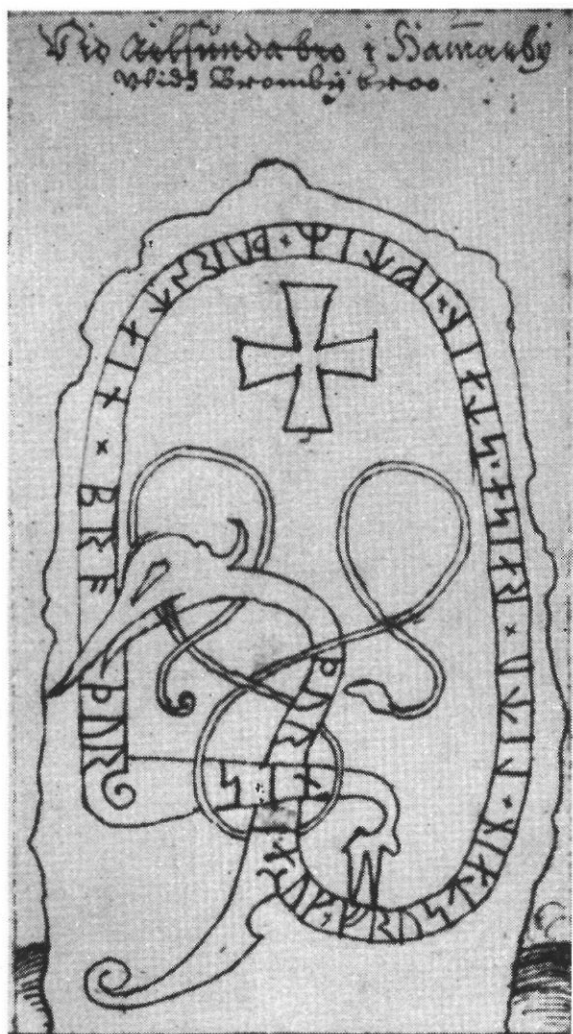

Fig. 279. U 275. Brunnby, Hammarby sn.
Efter teckning av Bureus.

Fig. 280. U 275. Brunnby, Hammarby sn.
Efter B 110.

(gen. *Þoris*, ack. *Þori*) har funnits en sidoform *Þori* (ack. *Þora*) med svag böjning, sannolikt sekundärt utvecklade (jfr fsv. *hirþe*, ack. *hirþa* i st. f. äldre **hirþir*, ack. **hirþi* o. dyl.). Mindre sannolikt är, att 1—4 *þuri* avser kvinnonamnet *Þurvi* (*Þyrvi*, *Þyri*). Om det hade varit en syster och en bror, som rest stenen, hade man väntat, att broderns namn stått först i inskriften. Sannolikt är det två bröder. — *Frøystæinn* är ett i runinskrifter, i synnerhet uppländska, vanligt namn, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 75.

I två av brödernas namn, *Frøystæinn* och *Þorstæinn*, föreligger ett exempel på variation, se a. a. s. 11.

276. Hammarby, Hammarby sn. Nu vid Löwenströmska lasarettet.

Pl. 172.

Litteratur: B 107, L 421, D 2: 79. J. Bureus, F a 6 s. 1, s. 39 n:r 4 (Bureus' egen uppteckning), s. 96 n:r 24 (Aschaneus), s. 168 n:r 27 (Rhezelius), F a 5 n:r 163, F a 1 s. 41, F a 12, bl. 408, F a 13 s. 264; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 175; O. Celsius, SR 2, s. 412; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 242; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHAkad, den 24/7 1866 (ATA); R. Dybeck, Berättelse för år 1867 (ATA); G. Upmark, Anteckning 1867 (ATA); G. Stephens, ONRM 2, s. 713 f.; UFT h. 5 (1876), s. 9; E. Brate, Anteckningar 1904 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 24 f.; S. Lindqvist, Jarlabankesläktens minnesmärken (i: Nordiska arkeologmötet 1922), s. 137.

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, B 107 och ONRM 2); Dybeck, D 2: 79; G. Upmark, teckning 1867 »huvudsakligen efter Bautil med de ändringar, som i följd av granskning... voro nödiga» (ATA); Brate foto 1904 (ATA; Lindqvist a. a.).

Runstenen står 25 m. Ö om landsvägen Stockholm—Uppsala, i östra kanten av infartsvägen till Löwenströmska lasarettet. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydholm».

Runstenen var känd redan av Bureus, som anger dess plats vara »Widh weggen i Hammarby» (F a 6). Enligt Aschaneus stod den »Widh Hammarby kyrkebyn» och enligt Rhezelius »Widh Hammarby Byen». I *Ransakningarna* åsyftas utan tvivel U 276 och U 277 med följande ord: »Wijdh Hammarbybyn 2:ne Runasteenar medh Rijtade bookstäfwer medh(!) dess Signification, weet eller förstår ingen. Item steen lagde Rundlar och grundar så som bemärkelse till griffteställen.» — Peringskiölds *Monumenta*: »Hammarby Sochn i byn» och *Bautil*: »Hammarbys by». — Celsius (den 22 juni 1727): »Hammarby byn uth med Stockholms vägen en stor sten.» Hildebrand sökte förgäves runstenen sommaren 1866. Han antecknar, att »Hammarbyn ... ej mera finnes till». Dybeck berättar i *Sveriges runurkunder*: »Den väldige stenen är nyligen återfunnen djupt sunken i marken, upptagen, flyttad åtta famnar till en högre plats, samt der rest nära några grafkullar och icke långt från grundvalarne efter forna Hammarby byn.» Hur stenen återfanns beskrives i hans »Berättelse» för år 1867: »Vid det jag besåg de mindre grafkullar, hvilka äro på åsen nordvest från Hammarby kyrka, invid landsvägen, varseblef jag i landsvägskanten en sten, som föga höjde sig öfver jorden, och vid närmare efterseende, samt sedan något jord blifvit bortförd, fanns å hans öfversta kant en del af ett ristadt kors. Jag märkte nu att han var den ene af de förlorade Hammarbystenarne. Han upptogs någon tid derefter, flyttades till en högre plats på andra sidan om landsvägen, och restes der. Kostnaden blef stor; men många med mig anse åtgärden i alla afseenden mer värd och fruktbringande än fyndet af t. ex. en guldarmring, hvilken ofta inlöses för högre belopp. Här hafva redan folk i tusental fått se och förnimma hvad värde tillmätes forntidslemningar, och många af allmogen hafva uttryckt sin förvåning öfver vården, samt uppgifvit andra dylika i sina hemtrakter — fast icke så obegripligt stora.» G. Upmark, som granskade inskriften den 22/9 1867, uppger i en anteckning, att stenen »restes sommaren 1867 genom Hr Dybecks försorg». Den hade påträffats »liggande nere i sjelva landsvägsbanken 20—30 alnar från sin nuvarande plats». — Brate omtalar (»Anteckningar» 1904), att runstenen »hittades för en 40 år sedan kullfallen midt emot sin nuvarande plats vid landsvägens västra sida enligt tillstädeskommandes uppgift.»

Rödaktig granit. Höjd 2,85 m., bredd 1,69 m. Ristningen har grunda och smala men skarpt markerade linjer. Ristningen är i stort sett klar och tydlig, men ristningsytan har många förrädiska håligheter.

Inskrift:

tihrr · uk   ontsuar · uk   fuluki · þir · litu · risa · stin   iftir · kirbiarn · faður · sin · kup · ialbi · ons · ot ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65   70
 uk · sal · uk · kus · muþir
           75   80   85

Diarfr ok Andsvarr ok Fullugi þæir letu ræisa stæin æftir Gæirbiorn, faður sinn. Guð hialpi hans and ok sal ok Guðs modir.

»Djäv och Andsvarr och Fulluge läto resa stenen efter Gerbjörn, sin fader. Gud och Guds moder hjälpe hans ande och själ.»

Till läsningen: Före 1 t finnas två runda fördjupningar under varandra. Stenytans natur gör det emellertid svårt att avgöra, om det är två huggna punkter eller naturliga fördjupningar. Efter 8 k ej säkert sk. 11 t har endast mycket svaga spår av bst på vänstra sidan om hst. Runorna 13 u, 14 a och 15 r stå trängre än de övriga runorna i inskriftens början. Avståndet mellan 13 u och 15 r är normalt mellanrum mellan två runor, varför det förefaller som om

14 **a** hade inskjutits efteråt. Runorna 16 **u** och 17 **k** ha placerats utanför slingan. 22 **k** har en fördjupning mellan hst och bst; möjligen huggen. Runorna 36 **t**, 37 **i** och 38 **n** nå ej ramlinjerna. Efter 38 **n** intet säkert sk. I 49 **a** är hst skadad strax ovanför bst. 53 **a** når ej ramlinjerna; runan ser närmast ut som ett kors. I 54 **p** har nedre delen av hst ej huggits. I 76 **a** har en flagring skadat runan mitt på hst. Bst synes dock i skadans kant. Före 80 **k** ett otydligt sk.

Bureus (F a 6): Sk anges som kors. 3 **a**; sk efter 8 **k**; 15 **i**; sk efter 17 **k**; sk saknas efter 23 **i**; 51 **i**; före 63 **i** insättes ett **h**; runan 68 **o** uppfattas som ett **n** med ensidig bst, d. v. s. den undre **o**-bst har ej observerats; sk saknas efter 77 **i**; sk efter 87 **r**. — Aschaneus: sk efter 8 **k**; 11 **i** (rättat till **t**); sk efter 12 **s**; 15 **r** (»rättas» till **i**). Runorna 16 **u** och 17 **k** utglömda (tillagda ovanför raden). Sk efter 38 **n**; runorna 44—51 glömda men tillagda senare. 71 **i**, 76 **i**; efter 77 **i** läses ett **u** (75—79 alltså: **silu · uk**). Sk saknas efter 82 **s**; 84 **i**; 86 **i** saknas, 87 **r** (83—87: **mipr**, rättas även, enligt Bureus' läsning). — Rhezelius: Sk efter 8 **k** och efter 14 **a**; 22 **g**; sk efter 38 **n**; efter 82 **s** läses ett **p**; sk efter 87 **r**. — Hadorph och Leitz: Inskriften börjar med sk (:); 3 **a**; runorna 7 **u**, 10 **n**, 16 **u** och 17 **k** saknas; 10 **t**, 22 **g**; sk saknas efter 67 **i**; 76 **i**, 77 **o**. — Celsius: sk före 1 **t**; 3 **a**; sk saknas efter 6 **r**; runorna 16 **u** och 17 **k** saknas; 22 **g**, 32 **e**, 46 **n**; sk saknas efter 59 **n**; 60 **g**; sk saknas efter 72 **t**; sk efter 73 **u**; 74 **g**; sk saknas efter 77 **i** och 79 **k**; mellan 81 **u** och 82 **s** insättes ett **p**; sk saknas efter 82 **s**. — Dybeck: Sk vid inskriftens början (:); 3 **a** (på bilden **h** med ena bst streckad); sk efter 7 **u** och efter 12 **s**; 22 **g**, 76 **i**, 77 **o**; sk saknas efter 77 **i**. — G. Upmark: Sk vid inskriftens början (:); 10 **a**: »har varit läst som ↑, men är säkerligen † då det andra strecket är en naturlig fördjupning». 11 **i**: »Väl möjligt är att» det »står ↑ i st. f. †». Om 16—17 **uk** anmärker Upmark: »står utanför slingan». 22 **g**. Sk saknas efter 67 **i**. 77 **i**: »priken mellan †† ok †† kan vara kännestreckket för †.» — Brate: »B 107 och D II 79 börja inskriften med kolon, men blott en punkt är jämförelsevis tydlig; skilletecknen äro öfverhuvud taget otydliga på denna runsten.» 16 **u** och 17 **k** saknas; sk saknas efter 30 **u**; 77 **i** »läsa B. [= *Bautil*] och D. [= Dybeck] såsom † men utan tillräcklig grund: ett par fåror finnas visserligen, motsvarande kst till † men dessa behöfva alls icke vara huggna. Något kst finnes icke men kan mycket väl vara förstördt i runans topp, hvilket jag ock antager vara fallet.»

Diarfr är ett i uppländska inskrifter tämligen vanligt mansnamn, se U 70. Om *Full(h)ugi*, också det ursprungligen ett binamn, se U 273. På denna senare runsten, som numera står vid Hammarby kyrka, förekommer sålunda också namnet *Full(h)ugi*. Som dennes broder omtalas, efter vad som vid behandlingen av U 273 visas, en *Assurr*. Med all sannolikhet är denne samme person som *Andsvarr* i U 276. Namnet skrives då på följande två sätt: i U 276 **ontsuar** och i U 273 **asur**. Den förra skrivningen har varit föremål för en lång diskussion, som inleddes av

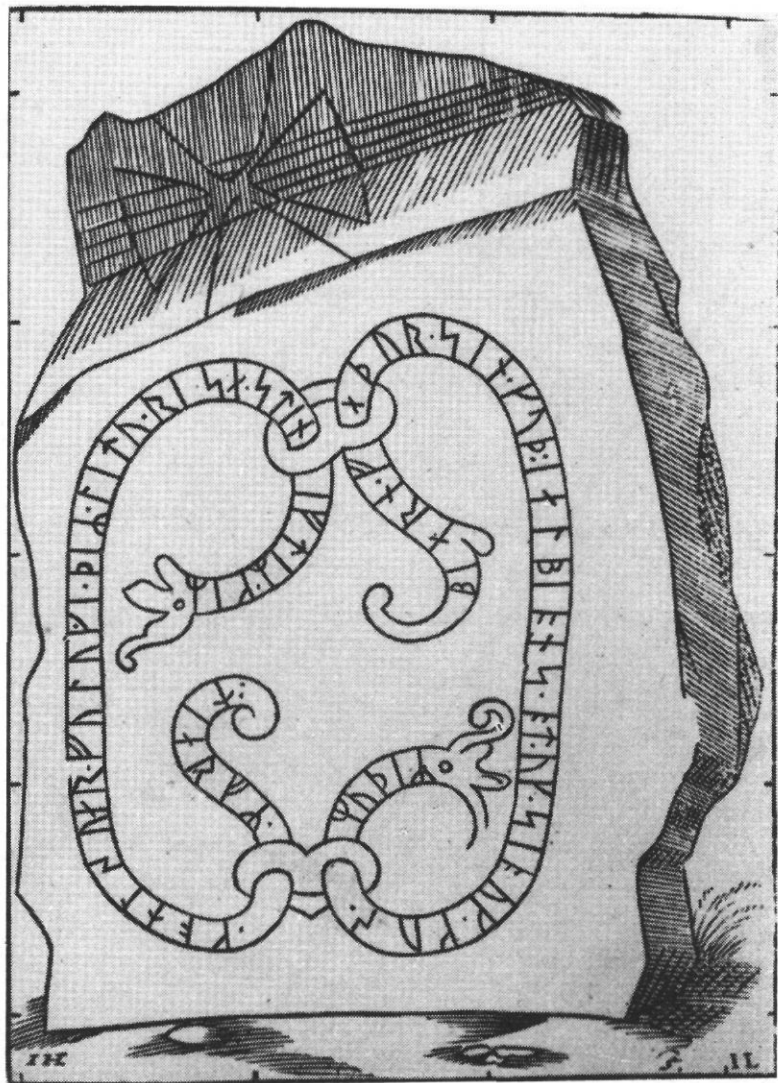

Fig. 281. U 276. Hammarby, Hammarby sn. Nu vid Löwenströmska lasarettet. Efter B 107.

Dybeck. Han anser tydligen skrivningen högst otillfredsställande: »Någon skepnad (form) af $\text{F}\text{N}\text{F}\text{N}\text{F}\text{R}$ lærer väl icke kunna antagas i stället för $\text{F}\text{F}\text{F}\text{N}\text{F}\text{R}$.» I det följande kom diskussionen, i vilken F. Dyrland, S. Bugge, A. Kock, E. Wadstein och L. F. A. Wimmer deltog, att röra sig om formen **ontsuar** och dess förhållande till *Qzurr*, se Sm 37 (med där citerad litteratur) och *DGP: Azur*. U 276 är utan tvivel äldre än U 273, se nedan. Även innehållet ger vid handen, att så är förhållandet. Enligt U 273 resa Assur och Fulluge en minnessten åt sin broder Djärv (namnet är bortslaget men bör ha varit detta). Enligt U 276 resa alla tre bröderna stenen åt sin fader. **ontsuar** är sålunda en äldre form av namnet *Assurr*. Den motsvarar ett runsv. *Andsvarr*, urn. *Andsvarrur, sannolikt ursprungligen ett appellativum brukat som tillnamn. Urn. *andsvarrur torde vara ett nomen agentis 'han som ger svar, står till svars'; jfr isl. *andsvar*, n. 'svar, svaromål inför rätta, ansvar'. Just av namn kunna äldre och yngre former brukas vid sidan av varandra, till dess den ena vinner övervikt över den andra. I all synnerhet torde detta vara fallet, då namnets betydelse är genomskinlig. Den ursprungliga formen kan då när som helst friskas upp på nytt. Det är sålunda rätt rimligt, att namnet på samme person tecknas **ontsuar** U 276 och **asur** U 273 och 277. Att U 276 är ett eller annat årtionde äldre än U 273 och 277 torde därvid ha varit av mindre betydelse. Mannen kallades nog i vardagslag *Assurr* (kanske med nasalerat *a*), men man visste, att en mera vårdad form var *An(d)svarr*, och en omsorgsfull runristare kunde därför bruka denna form. I detta sammanhang kan det vara av intresse, att 14 **a** förefaller att ha inskjutits efteråt (se anmärkningarna till läsningen).

Faderns namn *Geirbiorn* är icke vanligt. Det förekommer endast ett 10-tal gånger i runinskrifter, se Sö 213.

Om »Hammarbyfamiljen» se U 277.

I inskriften förekomma flera ålderdomliga drag: skrivningarna **risa**, **stin**, **pir**, **kir-**, **uk**; skillnaden mellan **r** och **ri** iakttages; **o**-runan betecknar **a**: **ons**, **ot**, **ontsuar**. Ristningen hör till den intressanta grupp, som kan betecknas som ristningar i »Gunnarsstil», och visar slående överensstämmelser med t. ex. U 201. Brate för U 276 till runmästaren Gunnar (*Svenska runristare*, s. 24 f.).

277. Hammarby, Pickhus (Hammarby apotek), Hammarby sn.

Pl. 173.

Litteratur: B 109, L 422, D 2:91. J. Bureus, F a 6 s. 52 n:r 56, s. 53 n:r 56, s. 91 n:r 225 (Bureus' egen uppteckning), s. 167 n:r 21 (Rhezelius), F a 5 n:r 164, F a 1 s. 41, F a 13 s. 160, F a 14 s. 175, 177; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 2, Monumenta 3, bl. 176; O. Celsius, SR 2, s. 108, 422, 432; UFT h. 5 (1876), s. 10; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866 (ATA); E. Brate, Berättelse öfver en resa sommaren 1903 för undersökning och afbildning af runinskrifter (ATA), Anteckningar 1904 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 110.

Äldre avbildningar: Peringskiöld, teckning (F 1 5:1); Hadorph och Peringskiöld, träsnitt (i F 1 5:1, Monumenta 3 och B 109); Dybeck, a. a.; Brate foto 1904 (ATA).

Runstenen står på Hammarby apoteks tomt, i backslutningen 10 m. V om byggnadens nordvästra hörn.

Enligt Bureus, som besökte stenen bl. a. den 22 april 1613, stod den »Millan Hammarby och Rotebro. näst wtan Ham:by gärdet wid vägskalet» (F a 6). Rhezelius anger platsen: »Widh store Allmännewägen i Wijks¹ skildnan och wid Hammarby Södre gärdshörnet.» Enligt F a 5 stod stenen vid Hammarby by »sunnan gärdet». Denna runstenen och U 276 åsyftas i *Ransakningarna*, då där meddelas: »Wijd Hammarbybyn 2:ne Runasteenar medh Rijtade bookstäf-

¹ Överstruket och ändrat till »Vägh».

wer medh(!) dess Signification, weet eller förstår ingen.» Peringskiöld (F 15: 1): »Hammarby Kyrkeby ägor straxt uthom Sudra gärdet wijd almanwägen.» *Bautil*: »Vid stora landsvägen.» Celsius, som läste inskriften den 16 augusti 1727, antecknar om stenens läge: »Pickhus Krog wid Landsvägen till Stockholm $\frac{1}{2}$ mihl från Rotebro, på Upsala sidan.» Ett par månader tidigare hade han passerat platsen och då antecknat: »Hammarby Sn Pickhus Krog, i backen mitt öfver vägen En grof sten, med många skoflor, dock äro runorna temlig behällne. Kunde ej afskrifvas för hastighets skull den 22 juni 1727.» H. Hildebrand, som såg stenen 1866, skriver: »Stenen vid Pickhus står halfnutad mot en kulle med ett stort afslaget stycke bakom sig. Han var, när jag ditkom, alldeles öfverhöjd af gödsel, hvilken på min tillsägelse borttogs med största beredvillighet. Stenen borde under sakkunnig persons tillsyn resas och det afslagna stycket, om möjligt, fastsättas. Denna åtgärd är af så mycket större vikt, som den skulle

ådraga sig och runvården i allmänhet uppmärksamhet af de många bönder, som dagligen låta sina dragare rasta vid Pickhus.» — Dybeck: »Denna nedre del af en i Bautil illa återgifven ristning är å en sten, som förr varit på Hammarby bys södra gärde, men nu står vid landsvägen och lägenheten Pikhus under Holmen, hvilken gård omfattar forna Hammarbys hela eguområde.» — I sin »Berättelse» för år 1903 omtalar Brate, att runstenen »stod i ett trädgårdsland i trädgården vid apoteket med ristningen åt landsvägen men skild därifrån genom en häck, som gör det omöjligt att fotografera runstenen framifrån. Apotekaren har till akademien ingifvit ansökan om att få flytta upp runstenen på en backslutning i trädgården, där den skulle få stå i fred och blifva lätt åtkomlig. Det felande toppstycket skall finnas nedgräfdt bakom stenen.» Enligt hans »Anteckningar» 1904 uppflyttades runstenen »1903 från sin förra plats på ett planteringsland invid landsvägen i trädgårdens nordöstra hörn med vederbörligt tillstånd» till sin nuvarande plats. Den som begärt tillstånd att flytta stenen var dåvarande apotekaren i Hammarby, E. Ljungkrantz. Efter flyttningen skriver han 1903 till Akademien bl. a. »Jag utlofvade att hopsätta det lösa toppstycket med stenens hufvuddel och detta har jag äfven gjort så godt sig låta görer, då det ännu fattas en kilformig bit till stenens högra hörn. Det ser ej pryddigt ut med denna öppning å stenens öfre del och är dermed ej något att göra, då jag förgäfves sökt finna äfven denna del. Om derfor någon från Akademien vid ett tillfälle kunde taga del af stenens nuvarande läge och utseende samt vidare ordnande vore ju bäst. Mycket arbete har härmed varit förenadt.» Ännu saknas stenens övre högra del. Eljest är ristningen relativt väl bevarad.

Röd granit. Höjd 1,80 m., bredd 1,45 m.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

ketilkir · l[it] · stain · hkua · iftir · asur · bota sin · auk · ulfr · lit · hkua · iftr · biarn
 5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55

Katilgær[ð]r l[et] stain haggva æftir Assur, bonda sinn, ok Ulfr let haggva æftir Biorn.

»Kättilgärd lät hugga stenen efter Assur, sin make, och Ulv lät hugga efter Björn.»

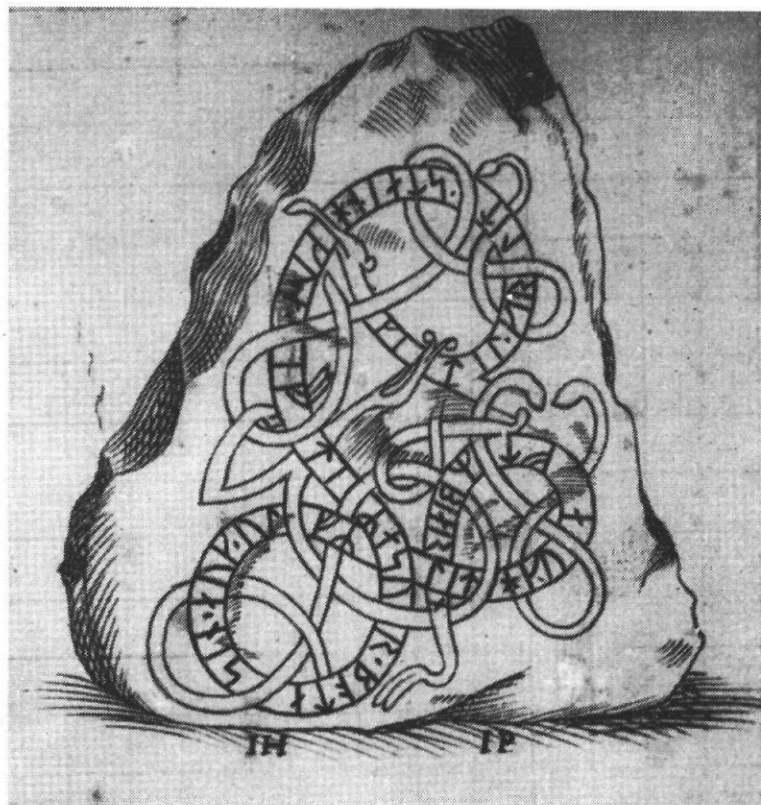

Fig. 282. U 277. Hammarby, Pickhus (Hammarby apotek), Hammarby sn. Efter teckning av Peringskiöld.

U 276.

U 273.

U 277.

Fig. 283.

Till läsningen: I 2 **e** finnes en fördjupning på hst i höjd med men något t. h. om dess mittpunkt; sannolikt huggen. 7 **i** är ej stunget. Efter 9 **l** är 17 cm. av slingan förlorad. I 17 **h** korsas bst varandra ett stycke t. h. om hst. 20 **a** är något skadat genom flagring. 21 **i** har mitt på hst en svag, rund fördjupning; troligen ej huggen. I 35 **i** är hst skönjbar i undre kanten av en flagring. Denna har också skadat den följande runan 36 **n**, i vilken bst t. v. om hst gått förlorad. 45 **i** är ej stunget. 51 **i** är otydligt på grund av flagring. I 53 **t** äro bst svaga. Efter 53 **t** korsas runslingan av en smalare ormslinga. Naturligtvis kan endera av dennas kantlinjer läsas som ett **i**, varigenom man får den regelbundna formen **iftir**. Men då ristaren för övrigt icke har utnyttjat ornamentslinjer som hst för runor, har denna runa ej upptagits i läsningen. 8 cm. efter 59 **n** finnes en fördjupning, som ej är huggen. — Bureus: Inga sk utsättas; 2 **i**, 10—11 **it**, 30 **p** (senare rättat till **b**). — Rhezelius: Sk ha i regel korsform. 2 **i**, 10—11 **it**, 17 **r**; 18 har formen $\mathcal{A}$ och ser sålunda ut som en binderuna (*ak*); på samma sätt tecknas 48 **k**, som också förekommer i ordet **hku**. 19 **l**; sk efter 59 **n**. — Peringskiöld: 2 **i**; sk efter 5 **l**; sk saknas efter 8 **r**; 10—11 **it**; sk saknas efter 16 **n**, 25 **r**, 43 **r**, 46 **t**, 50 **a** och 54 **r**; 51 **i** saknas. — Dybeck (runorna 10—20 saknas): Sk efter 5 **l**; sk saknas efter 46 **t**; 51 **i** saknas.

1—7 **ketilkir** torde åsyfta ett eljest icke belagt kvinnonamn *Kætīgærðr*. δ skulle, om antagandet är riktigt, ha fallit mellan de båda *r*-ljuden. Samma utveckling möter troligen i t. ex. skrivningen **ikiker** för *Ingigærðr* i U 108 och möjligen i **igiker** i Sö 35. (Brate skriver där visserligen, att »**igiker** måste ju vara mansnamnet *Ingigēr*», men han tillägger, att »dess ställning i början av den andra inskriften av två samhöriga är sådan, att man där snarare väntar namnet på en moder, än på en fader».)

Den Assur, som här omtalas, är med all sannolikhet samme man som nämnes i U 273 och 276.

Av Hammarbysläkten känna vi sålunda nu genom dessa tre runstenar följande medlemmar:

Gerbjörn		
Djärv	Assur (Andsvar) (g. m. Kättilgärd)	Fulluge
Illuge	?	
	└───┬───┘	
	Ulv Björn	

Av de tre bröderna, Gerbjörns söner, har Djärv dött tidigast; han torde ha varit den äldste, eftersom han i U 276 nämnes först. Möjligt är, att Fulluge dör före Assur, då han icke omnämnes i U 277. I vilket förhållande Ulv och Björn ha stått till Assur, kan ej med full viss-
het avgöras. Troligen äro de hans söner.

Så betraktade ge oss Hammarbystenarna ett värdefullt exempel på runinskrifternas utveckling under en mansålder. Tidsavståndet från den äldsta inskriften (U 276) med dess ålderdomliga drag ned till den yngsta (U 277), som redan antyder runstensstilens upplösning, kan icke vara längre än en mansålder. Utvecklingen över den vackra »klassiska» stilen i U 273 har gått utomordentligt fort. Den period, under vilken den stora mängden av uppländska runinskrifter tillkom, har varit kort — på sin höjd ett femtiotal år.

278. Nibble, Hammarby sn.

Pl. 182.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Fyndrapport (ATA).

Avbildning: Jansson foto (ATA).

En del av en runsten påträffades 1939 på Nibble mark. Fragmentet befinner sig med all sannolikhet på ursprunglig plats, 500 m. SV om Dyvinge, 400 m. NNÖ om Nibble, 20 m. N om vägen mellan dessa gårdar. Det står i södra kanten av en långsträckt, björkbevuxen kulle. Flera forngravar finnas i omedelbar närhet. Fragmentet utgör rotändan av en runsten. Ristningen är tydlig.

Granit. Höjd 0,75 m., bredd 1 m.

Inskrift:

(vänstra slingan) **aust** (högra slingan) **n · fap**

Øyst[æinn]? ...   ... *faðu[r]? ...*

»Östen ...   ... fader ...»

Till läsningen: 4 **t** har skadats i toppen, varvid högra bst och en del av den vänstra ha gått förlorade. Av 5 **n** synes i stenens högra kant endast spår av hst; bst är bevarad t. h. om hst.

Inskriften, som tydligen har varit ganska omfattande, kan numera ej utfyllas. Runorna 1—4 kunna utgöra början till det vanliga mansnamnet *Øystæinn*. Detta är, huvudsakligen därför att inskriften troligen börjat nedtill med vänstra slingan, sannolikare än att man här skulle ha det likaledes vanliga adv. *austr* »öster».

279. Skälby, Hammarby sn.

Pl. 171.

Litteratur: B 115, L 428, D 2:82. J. Bureus, Monumenta Sveo-Gothica (3. uppl. 1664) n:r 42 b, F a 6 s. 99 n:r 25 (Aschaneus), s. 167 n:r 20 (Rhezelius), F a 5 n:r 169, F a 1 s. 42; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 1, Monumenta 3, bl. 179; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1723), s. 165 f.; O. Celsius, SR 1, s. 291, 2, s. 619; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHAkad. den 24/7 1866; R. Dybeck, Berättelse för år 1867 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 10 f.; E. Brate, Berättelse öfver en resa sommaren 1903 för undersökning och afbildning af runinskrifter (ATA), Anteckningar 1907 (ATA), Sverges runinskrifter (1922), s. 79, Svenska runristare (1925), s. 104.

Äldre avbildningar: Bureus, Monumenta Sveo-Gothica 1664; Peringskiöld, teckning (F 1 5:1); Hadorph och Peringskiöld, träsnitt (i F 1 5:1, Monumenta och B 115); Dybeck, D 2:82; Brate foto 1907 (ATA), återgivet i Nordisk Familjebok, 2. uppl., bd 23, sp. 1218.

58—42683. *Upplands runinskrifter.*

Runstenen står sedan 1938 rest 100 m. NNV om Skälby gård, 4 m. N om landsvägen Pickhus—Skälby.

Skälby-stenen var känd redan av Bureus. Den upptages i 3. upplagan av *Monumenta Sveo-Gothica*, dock utan att dess plats angives. Aschaneus uppger, att stenen stod »Vti Skelby ängen, mit på djupaste botten», och Rhezelius »J Skälby Hagan». Peringskiöld (F 15: 1): »Skälby Engshaga väster om byn wijd en sumpig orth på rygg liggiandes». (Samma uppgift återfinnes i *Monumenta*; *Bautil*: »Skjalby ängs hage».) Då H. Hildebrand besöker Hammarby socken i juli 1866, skriver han: »Stenen vid Skälby ligger för närvarande midt öfver ett dike vid vägen till gården, i hvilken ställning han icke bör få qvarblifva, alldenstund enhvar, som med oförsigtighet far på den smala vägen, lätteligen kör upp på stenen, äfvensom det kan vara fara värdt att den kan i en framtid begagnas som bro öfver diket till åkergärdet. Men då stenen alldeles saknar fotstycke, som kunde sättas ned i jorden, bad jag Arrendatorn af stället, Hr Hellberg, förse den i åkern liggande ändan med lämpligt stöd, hvarigenom stenen kunde komma att intaga en starkt lutande ställning mot vägen. Någon lämplig plats i grannskapet, dit stenen kunde beqvamligen flyttas, finnes näpeiligen; för öfrigt bör en flyttning helst undvikas af det skäl att inskriften afser lokala förhållanden.» I *Sveriges runurkunder* omtalar Dybeck, att stenen »ligger i Skälby vestra, till en del odlade, hage». En något utförligare skildring av stenens tillstånd finnes i hans »Berättelse» för år 1867: »Den liggande stenen i Skälby, till en del odlade hage, hvars upptagning ur dyen Akademien lär bekostat med nog dryga 25 Rdr, är genom denna halfva åtgärd mer än förut, utsatt för okynnet och egennyttan. Han bör föras till en mindre höjd några famnar vester ut och der resas mot en jordfast sten, då han kommer att synas från två större körvägar.» Den föreslagna åtgärden utfördes naturligtvis icke. I sin »Berättelse» för år 1903 omtalar Brate, att runstenen »ligger vid norra kanten af infartsvägen till Skälby, ej långt från stora landsvägen. Då jag ej lyckades träffa arrendatorn af Skälby, kom jag ej i tillfälle att träffa aftal om runstensens resning.» I »Anteckningar» 1907 meddelar Brate, att runstenen »restes 1906 på norra sidan av den väg, som från stora landsvägen leder till Skälby, på samma ställe, där den förut var liggande, 95 steg från landsvägen.» Brate lämnar också följande upplysningar om platsen: »Det ställe, där runstenen befinner sig, har ända in i vår tid varit mycket vattendränkt, och sjön Fysingen har troligen sträckt sig fordom till stenens närhet med en vik eller möjligen till och med förbi stenen. En bro har alltså varit välbehöflig på det ställe, där stenen står.»

1927 låg stenen åter omkull. Den flyttades då 150 m. åt öster, sedan platsen besiktigats och sedan det, med all sannolikhet felaktigt, konstaterats »att stenen icke kunnat ha haft sin ursprungliga plats där den nu ligger» (Dnr 2492, ATA). Vid runinskriftsinventeringen 1936 låg runstenen vid vägen, där den två år senare restes.

Ljusröd granit. Höjd 1,64 m., bredd 1,46 m. Stenens yta är jämn och ristningen tydligt, ehuru något ojämnt huggen. Mitt över stenen går ett ljusst kvartsband.

Inskrift:

biarn + uk · ihulfastr uk × ion + litu kiara · bro · at · porstiñ · broður sin ybir · risti runa

5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60

Biorn ok Igulfastr ok Jon letu gæra bro at Þorstein, broður sinn. Öpir risti runa[R].

»Björn och Igulfast och Jon läto göra bron åt Torsten, sin broder. Öpir ristade runorna.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Sk ha i denna inskrift tre former (×, +, ·). Efter 16 r saknas sk. Det stora avståndet mellan 18 k och 19 i beror på att Öpir ej har velat rista i det hårda kvartsband, som här går tvärs över stenen. I 21 n finnes bst endast t. h. om hst. Sk efter 25 u saknas. Av 31 b är endast nedre delen bevarad. I 32 r är hst upptill skadad. 33 o har bst endast t. h. om hst (=); samma form ha runorna 37 o och

Fig. 284. U 279. Skälby, Hammarby sn.
Efter Monumenta Sveo-Gothica.

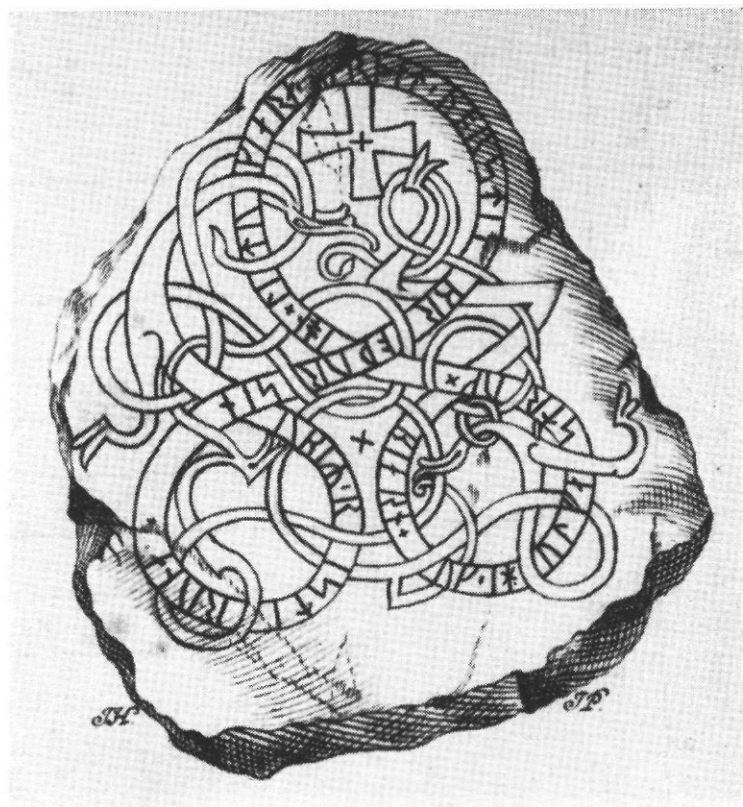

Fig. 285. U 278. Skälby, Hammarby sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

45 o, medan däremot 20 o har formen ꝥ. Efter 48 r saknas sk. 52 y är sannolikt stunget. I 64 a är bst otydlig. — Bureus: Sk efter 16 r; sk saknas efter 21 n; 38 r saknas; sk saknas efter 42 n; sk efter 60 i; 64 i; sk efter r. 64. — Aschaneus: 6 u och 7 k saknas; sk efter 16 r; 20 h; sk efter 25 u; 37 u. Runorna 52—64 saknas. — Rhezelius: 9 a, 14 r, 16 u; mellan 16—17 insätts runorna ia; sk efter 25 u, 48 r, 51 n och 60 i; 64 o. Sk i inskriftens slut. — Peringskiöld: Av 42 n endast ett kort stycke av hst nedtill. Sk efter 42 n saknas; 52 u; sk efter 64 a. — Dybeck: sk efter 25 u; 52 u. — Brate: 52 u: »Uti ubir läses u både i B 115 och D 2: 82. En fördjupning finnes dock i det inre av u, som visserligen är mycket flack men möjligen kan vara avsedd att vara en prick.»

Om namnet *Igulfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100, 106.

Om namnet *Jon* skriver redan P. Dijkman (a. a.) i sina anmärkningar till inskriften: »deta mans namn ser man vara brukat efter Kristendomens inkomst. Om det å Latin skal kallas Johannes eller Jonas wet jag ejj, allenast det ser jag af Bibliske Historien, at af Jon finnas åtskillige Nomina composita, som Israels barn äro nämde med». Se f. ö. U 216.

Om ornamentiken, som med sina tre slingor är typisk för Öpir, skriver Dijkman: »1. På steenen är een Ormslinga, som har klöfwer wid bröstet ok stjärten, samt et de Kristnas korsstegn öfwerst i slingan, ok et litet kors neder uthi. 2. Tiden slutes der af, at Stenen är i Kristendomen oprester, i ty han förer korss ok har Steenhuggaren *Ubirs* namn, hwilken war kristen.»

280. Smedby, Hammarby sn.

Pl. 168, 174.

Litteratur: B 111, L 431, D 2: 86. J. Bureus, F a 6 s. 70 n:r 128 (Bureus' egen uppteckning), s. 94 n:r 12 (Aschaneus), s. 169 n:r 31 (Rhezelius), F a 5 n:r 171, F a 1 s. 43; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 180; UFT h. 5 (1876), s. 11 f.; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA).

Äldre avbildningar: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 111); Dybeck, a. a.; Brate foto 1903 (ATA).

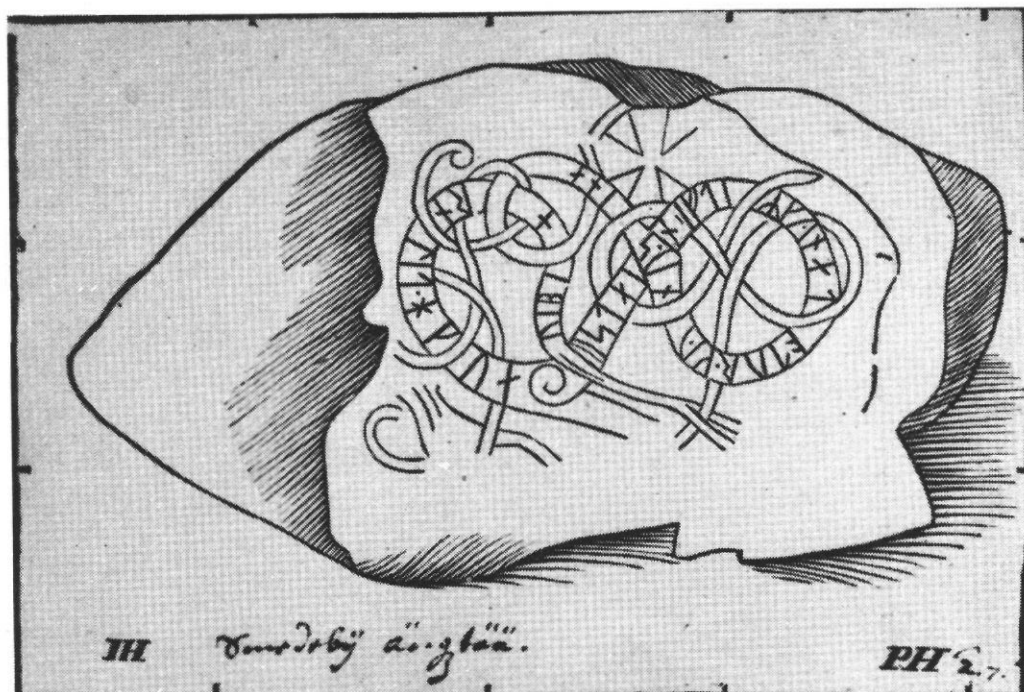

Fig. 286. U 280. Smedby, Hammarby sn. Efter B 111.

Det runristade stenblocket ligger i en hage omkring 500 m. V om Smedby västra gård, 2 m. N om den körväg, som i västlig riktning leder ned mot Edssjön. 15 m. åt Ö står U 281. I hagen finnas gravhögar.

Redan J. Bureus kände inskriften: »Vidh Smidby i Hammarby S.». Aschaneus: »Widh Smidhieby i Hamarby S.» Rhezelius: (»Widh Smedhby») »i Tädh wid ängen.» I F a 5 anger Bureus blockets plats vara »J Smidby Täet.» Peringskiöld: »Smedeby ängstää.» Dybeck anger platsen sålunda: »En runristad vräksten, som ligger i Smedby hage, vester ut från byn.»

Ristningsytan, som lutar i 45° vinkel, är ojämn och skrovlig; nedtill har den skadats genom flagring. Blockets höjd är 1,40 m., dess bredd 1,60 m. Ristningens höjd, från den stora flagringen i ristningsytans underkant, 0,93 m., bredd 1,20 m.

Inskrift:

uibiarn lit · hkua stain · iftir · kuna totur · kunu sina

5 10 15 20 25 30 35 40

Vibiorn let haggva stæin æftir Gunna dottur, kunu sina.

»Vibjörn lät hugga stenen efter Gunnes dotter, sin hustru.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. I t-runorna finnas bst endast t. v. om hst; o-runan (30) har formen ꝥ. — Bureus: Inskriftens t-runor tecknas med två bst; sk utsätts ej. 18 i saknas; runorna 25—41: **kunna totur sun sin**. — Aschaneus: Sk utsätts ej. 1 u saknas; runorna 25—41 **kuna totura sin**. — Rhezelius: Sk efter 7 n och 14 a; 23 i saknas; 31 t saknas; 32 y; sk efter 37 u och 41 a. — Hadorph och Helgonius: Sk saknas efter 24 n; 26 y, 35 y; sk efter 37 u. — Dybeck: Sk saknas efter 19 n, 24 n och 33 r. — Brate: »Inskriftens sista ord borde vara *sinar*, stafven till n tyckes klar men kst är något otydliga, dock möjliga.» Brates uppfattning och läsning äro på denna punkt säkerligen oriktiga. Visserligen finnes en fördjupning 20 cm. efter inskriftens sista runa (41 a), men denna fördjupning är otvivelaktigt naturlig.

Mansnamnet *Vibiorn* finnes i ett 20-tal svenska runinskrifter, och det är även under medeltiden relativt vanligt. Se f. ö. Sö 226. Samme man låter, tillsammans med sin broder, resa den andra Smedby-stenen (U 281).

Mansnamnet *Gunni* är belagt omkring 25 gånger i svenska runinskrifter, se f. ö. Sö 188. Anmärkningsvärt är, att hustruns namn ej omtalas i inskriften.

Ristningen förefaller att vara utförd av en föga skicklig ristare, och blocket kan icke sägas vara lämpligt för en runinskrift.

281. Smedby, Hammarby sn.

Pl. 168, 175.

Litteratur: B 113, L 432, D 2: 87. J. Bureus, F a 6 s. 94 n:r 13 (Aschaneus), s. 169 n:r 30 (Rhezelius), F a 5 n:r 170, F a 1 s. 42; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 181; UFT h. 5 (1876), s. 11; R. Dybeck, Berättelse för år 1867 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 82.

Äldre avbildningar: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 113); Dybeck, a. a.; Brate foto 1903 (ATA).

Runstenen står i en hage med gravkullar, omkring 500 m. V om Smedby västra gård, ej långt från ett mindre boningshus, 6 m. N om den körväg, som i västlig riktning leder ned mot Edssjön. 15 m. längre åt V står U 280.

Genom uppteckningar av Aschaneus och Rhezelius var inskriften känd av Bureus. Platsen anges av Rhezelius: »Widh Smedhby.» *Ransakningarna*: »Vthi Smädby Engs tæet finnes ehn Runasteen på skrifwen.» Peringskiöld: »Smedeby Hage Wäster om byn.» Dybeck skriver i sin »Berättelse» för år 1867: »Smedbystenarne i hagen vester om byn . . . granskades och den ene som lutade, restes.» I *Sverikes runurkunder* meddelar han: »Under sistlidne sommar är denne sten å nyo rest på sitt gamla ställe nära och öster om föregående» [= U 280].

Då Brate gjorde sin undersökning 1903, stod runstenen »rest men mycket bakåtlutad». Brates foto visar, att stenen brustit i tre delar. I sina »Anteckningar» påpekar Brate: »I stenens högra hörn är ett stycke afskildt, som dock finnes i behåll, nedkiladt i jorden bredvid sin ursprungliga plats.» Stenen lagades och restes år 1938.

Blågrå granit med mörkblå och ljusgrå inslag. Höjd 1,90 m., största bredd 1,45 m. Ristningsytan är skrovlig.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

× [ui]biarn × auk × huskarl × litu [r] . . . [a ×] ştain × iftir × siba × fapur × ş[i]n ×
           5   10   15   20   25   30   35   40   45

Vibiorn ok Huskarl letu r(æis)a stæin æftir Sibba, faður sinn.

»Vibjörn och Huskarl läto resa stenen efter Sibbe, sin fader.»

Till läsningen: Sk förekomma mellan varje ord och vid inskriftens början och slut. Efter det första sk är stenen skadad; det fördärvade partiet, som är 25 cm. långt, ger plats för två

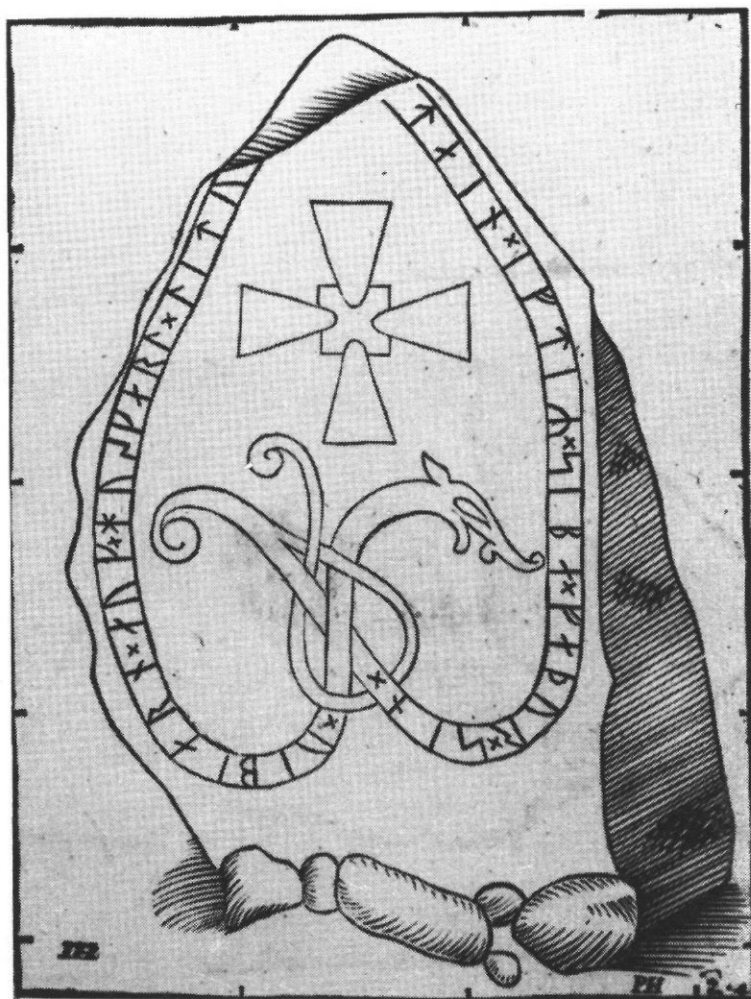

Fig. 287. U 281. Smedby, Hammarby sn. Efter B 113.

runor. Av 3 **b** äro endast bst synliga. 12 **u** har t. h. om hst en bst som till ett **k** och från **u**-bst utgår en linje rakt upp till övre ramlinjen. Runan har sålunda följande egendomliga utseende: **ſ**. 20 **t** är skadat upptill, men tydliga spår av bistavarna, som hos denne ristare ansättas ett stycke ned på hst, finnas bevarade. 21 **u** har förlorat övre delen av bst i den gamla toppskada, som här börjar. Efter 70 cm. synes nedtill vid ramlinjen ett kort stycke av en hst — ett spår av 24 **s**. Genom runorna 40 **p** och 41 **u** går en spricka. 42 **r** har förlorat sin övre och 43 **s** sin undre del. Därefter är ristningsytan skadad 20 cm. I denna skada har 44 **i** gått förlorat. 45 **n** är tydligt liksom sk i inskriftens slut. — Aschaneus: 1—2 **ui**; sk saknas efter 42 **r** och 45 **n**; 44 **i** är bevarat. — Rhezelius: Inskriften börjar utan sk; 1—2 **ui**; 15 **h**; sk efter 21 **u**; därefter ser Rhezelius ett **r**, som börjar följande ord, och ett **a** i dess slut. Före 24 **s** ett sk. 27 **i** saknas: 44 **i** är bevarat. — Hadorph och Helgonius: 1—2 **ui**; det korta stycket av 24 **s** har ej iakttagits. — Dybeck: 1—2 **ui**; 3 **b** saknas; 15 **h**; i 20 **t** ha icke bst observerats. — Brate: »Inskriften börjar med ett korsformigt skiljetecken, som är i behåll. Af första namnet ... finnes blott nedre hst till **r** samt slutrunan **n**.» Sk saknas efter 42 **r**.

Om namnet *Vibiorn*, se U 280, och om *Huskarl* se U 240 och 241, s. 404.

Mansnamnet *Sibbi* är en kortform till *Sigbiorn*. I sonens namn *Vibiorn* kan sålunda måhända variation föreligga. Om *Sibbi* se f. ö. Sm 22, s. 80.

Att denna ristning — i motsats till den föregående — är utförd av en skicklig ristare är uppenbart. Brate hänför den (i *Svenska runristare*) till Fot.

Smedby, Hammarby sn.

Dybeck omtalar i sin »Berättelse» för år 1867 (ATA) ytterligare en ristning från Smedby: »En tredje sten derstädes har i behåll bara några slingor.» Denna sten har icke återfunnits. Möjligen beror uppgiften på ett minnesfel hos Dybeck. Den kan måhända åsyfta Smedby i Fresta sn, se U 271.

282. Torsåker, Hammarby sn.

Avbildning: Teckning av C. M. Bolin(?) (ATA).

Detta, nu försvunna, runstensfragment är endast känt genom en teckning, som sannolikt omkring år 1880 utförts av C. M. Bolin. Han antecknar på sin teckning: »*Fragment af en hittills okänd Runsten. (Ej hos Liljegr., Dybeck eller Klingspor.)*»

Inskrift:

... **lit raisa s** ...

5

... *let ræisa s[tæin]* ...

»... lät resa stenen ...»

Till läsningen: 1 **l** har endast halv runhöjd; **a**-runorna ha bst endast t. v. om hst; **s**-runan har två former: **ſ**, **ſ**.

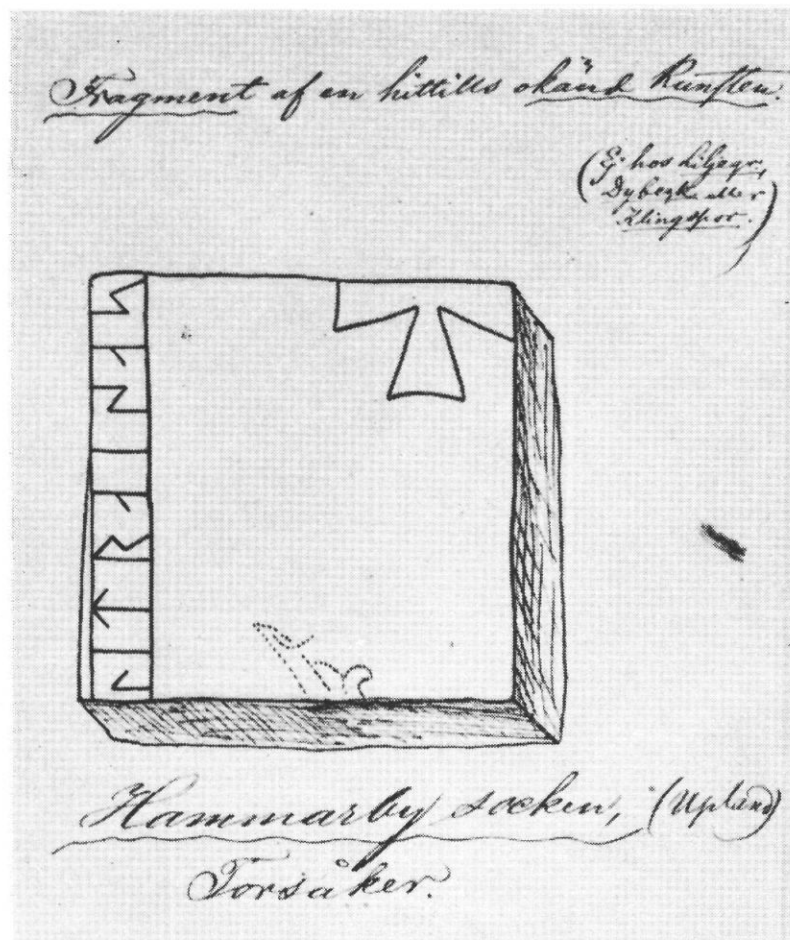

Fig. 288. U 282. Torsåker, Hammarby sn.
Efter teckning av C. M. Bolin.

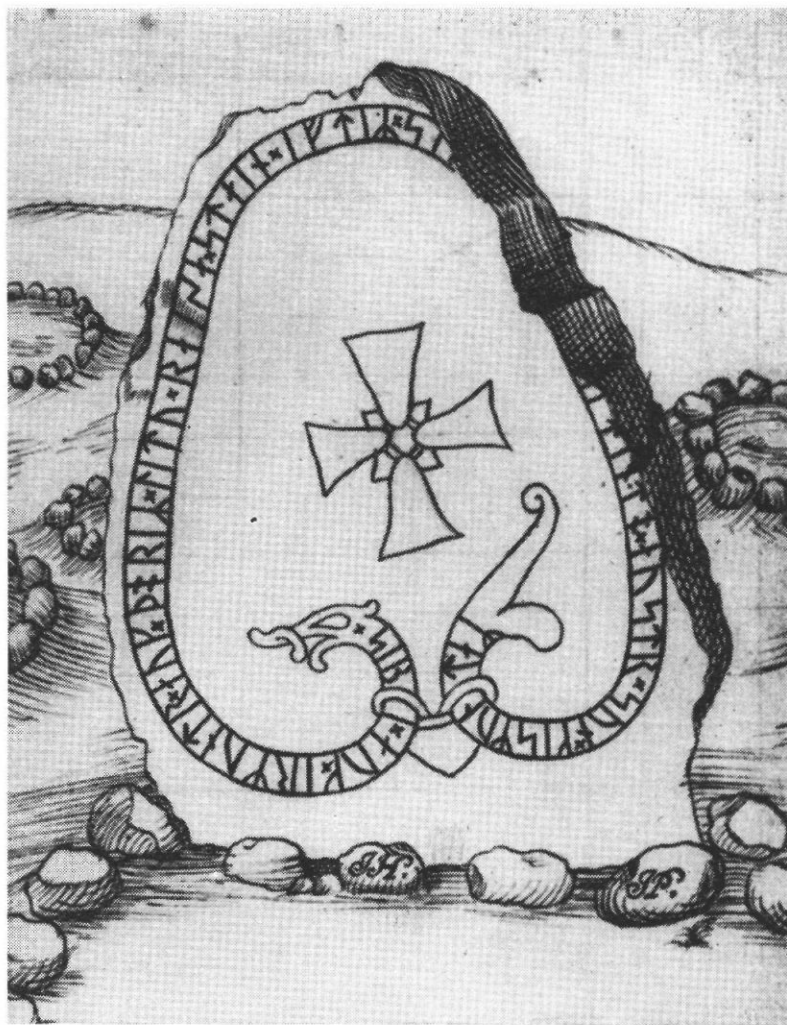

Fig. 289. U 283. Torsåker (Tjursåker), Hammarby sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

283. Torsåker (Tjursåker), Hammarby sn.

Litteratur: B 99, L 441. J. Bureus, F a 6 s. 52 n:r 57, s. 53 n:r 57 (Bureus' egen uppteckning), s. 167 n:r 24 (Rhezelius), F a 5 n:r 167, F a 13 s. 236, 287, 381, F a 14 s. 241, F a 17 bl. 27, F a 1 s. 42; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 4, Monumenta 3, bl. 184; O. Celsius, SR 2, s. 94; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 153; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866 (ATA); R. Dybeck, Berättelse för år 1867 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 12; O. Montelius i Fornvännen 1914, s. 90.

Äldre avbildningar: Peringskiöld, teckning (F 1 5:1); Hadorph och Peringskiöld, träsnitt (i F 1 5:1, Peringskiölds Monumenta och B 99).

Runstenen, som numera är försvunnen, stod enligt Bureus »I Kiusåker i Skånil». Uppgiften, som finnes på ett insatt blad i F a 6 (s. 53), rättas på föregående sida till »Vidh Kiusåker i Hamarby». Rhezelius: »Vidh Tiursåker.» Ransakningarna meddela: »Wijdh Tiurs åker uthi ehn Tompt finnes een Runasteen pårijtadt.» Peringskiöld: »Tiursåker i Hamarby socken.» Broeman (a. a.): »I Upland, Angarns Soken, och Tjursåker.» — Tiursåker är det äldre namnet på den gård, som numera kallas Torsåker. Under medeltiden skrives namnet på följande sätt: »in villa Thywlsaker» 1348 (SD 6, s. 69 or.); »de Thyulsakre» 1351 (SD 6, s. 279 or.); »i Thwrsaker» 1409 (SDns 2, s. 192 or.); »Thylsaker» 19/5 1435 (Tunberg, Svenska medeltidsregister n:r 238, or.); »j Tiwrsaaker» 1486 (Stockholms tänkebok 1483—92, s. 172 f.).

H. Hildebrand, som reste i Hammarby sn 1866, meddelar bl. a. i en skrivelse till Akademien, att han icke lyckats finna denna runsten. Torsåkers dåvarande ägare »befarade att den för länge sedan blifvit använd i någon af gårdens många gråstensbyggnader». Dybeck syftar sannolikt på U 283, då han i sin »Berättelse» 1867 meddelar: »Runstenen vid Triminge — nu Stjernborg,

hörande till Thorsåker — söktes flere gånger förgäves. Först nu har för mig blifvit berättadt att han för omkring tjugu år sedan varit sedd såsom dikesbro på Stjernborgs gårde.» Stenen, som, av Peringskiölds teckning att döma, har stått rest bland gravarna på en ättebacke, har av mig förgäves sökts vid flera tillfällen (1936, 1938, 1940).

Stenen var på 1600-talet skadad i högra kanten; där ha 10—12 runor gått förlorade.

Stenarten har med all sannolikhet varit granit. Höjd omkring 1,65 m., bredd (nedtill) omkring 1,50 m. Bureus anmärker vid sin läsning: »manshögd».

Inskrift (enligt Peringskiölds teckning):

× sibi × auk × irmuntr × auk × porir × litu × raisa × stain × iftir × su . . . - - han · to × austr × sun ×
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55
kismuntar
 60   65

Sibbi ok Ær[n]mundr ok Þorir letu ræisa stæin æftir . . . Hann do austr, sunn Gismundar.

»Sibbe och Ärmund och Tore läto resa stenen efter . . . Han dog österut, Gismunds son.»

Till läsningen: Av runan 43 återstår endast undre hälften. Troligen är detta rester av ett **u**, men det kan möjligen också vara de nedre delarna av två hst. Bureus och Rhezelius antaga runan vara **u**. Före 46 **h** synas två streck, som kunna vara två hst men också nedre delen av ett **u**. Dessa två streck ha icke antytts av Bureus och Rhezelius. Hos Bureus saknas **sk** i början av inskriften, efter 31 **a** och efter 41 **r**. Han läser 37 **e**, 46 **k?**, 47 **a**; **sk** saknas efter 48 **n** men finnes efter 67 **r**. — Rhezelius: **Sk** saknas före 1 **s**; 8 **a**; **sk** efter 51 **a** och efter 67 **r**.

Om namnet *Sibbe* se U 281, om *Ær(n)mundr* se U 15 och om *Þorir* se U 275. Om det mycket sällsynta mansnamnet *Gismundr* se U 159.

Vad Gismunds son har hetat, kan nu ej med bestämdhet fastställas. Däremot torde tillägget *sunn Gismundar* ge vid handen, att han varit fader till Sibbe och hans bröder, icke deras broder. Partiet 37—45 har troligen lytt: *iftir su[ain × fapur × sin ×]*. Det skadade stycket ger lagom utrymme för detta antal runor. *Sunn Gismundar* torde böra uppfattas som apposition till *hann*, subjektet i sista satsen. Tänkbart vore att uppfatta tillägget som apposition till objektet och sålunda betrakta satsen *Hann do austr* som en inskjuten, »omramad» sats, men det förstnämnda har med all sannolikhet varit »författarens» avsikt. Så uppfattad får inskriftens slutmening med sitt betydelsefulla meddelande om dödsplatsen, en vacker, poetisk klang.

Att U 283 är utförd av en framstående ristare är uppenbart. Överensstämmelserna mellan denna runsten och t. ex. Snottsta-stenen U 331 äro påfallande stora. Trots att U 283 är försvunnen och en noggrannare jämförelse med Snottsta-ristningarnas huggningsteknik sålunda ej kan företagas, torde man, med all den säkerhet som överhuvud taget kan uppnås, när inskrifterna icke ha signerats, våga påstå, att de ha samma upphovsman.

O. v. Friesen antager (*Runorna*, 1933, s. 217), att Snottsta-stenen har ristats av Fot. Detta är ej fullt säkert, men omdömet om Snottsta-stenens ristare passar också in på mästaren till den försvunna Torsåker-stenen: »I konstnärlig smak och konstnärlig förmåga har han icke sin överman bland Upplands ristare, och några av hans monument torde i själva verket vara de bäst avvägda och mest lyckade i ornamentalt avseende som finnas.»

284. Torsåker, Hammarby sn.

Pl. 176.

Litteratur: S. B. F. Jansson, *Fornvännen* 1942, s. 227.

Ristningen, som upptäcktes 1936, befinner sig på en sluttande berghäll i den s. k. Skarp-hagen, 600 m. ÖNÖ om huvudbyggnaden, 200 m. NÖ om en grind i stengärdesgården vid lands-

vägen Torsåker—Gottröra. Hällen vetter åt NNÖ och ligger vid östra sidan av en stig, som antagligen är gamla vägen till Harg i Skånela sn.

Två djupa sprickor gå igenom ristningsytan, den ena i dess högra och den andra i dess vänstra kant. Ristningen är annars jämförelsevis väl bevarad.

Ljusgrå granit. Ristningens höjd 1,99 m., bredd 1,34 m.

Inskrift:

suain · risti · runar · þisar · iktil · lit · hkua · auk · mani · þair · litu · hkua iftr · kuna · faþur · sin

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Svæinn risti runar þessar. Kætill(?) let haggva ok Manni (Mani). Þæir letu haggva æftir Gunna, faður sinn.

»Sven ristade dessa runor. Kättil lät hugga och Manne (Måne). De läto hugga efter Gunne, sin fader.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. I 20 r ligger bistavens understa led i en spricka. 21 i är säkert. Runorna 22 och 23 stå tätt ihop och ha följande utseende |↑, varför man kan uppfatta dem på tre sätt: som **it**, som **kl** och som **kt** med gemensam bst. Det sistnämnda sättet är troligen att föredraga. Efter 29 h är ett avstånd på 10 cm. till följande runa. Det stora avståndet beror på att en fot, mycket grunt huggen, på detta ställe utgår från slingan. 45 i har mitt på hst en fördjupning, som ej är huggen. Efter 51 a finnes möjligen spår av ett sk i ett vittrat parti. I 54 t äro bst svaga, och i 55 r står hst i en spricka; båda bst äro skadade.

Om namnet *Manni* (*Māni*) se U 304, och om *Gunni* se U 280.

Den runristare, *Svæinn*, som nämner sig i denna inskrift, har icke varit särskilt framstående. Huruvida han är identisk med någon av de andra mästarna med detta namn, kan man icke med bestämdhet avgöra, se f. ö. U 247.

Inskriftens formulering är ovanligt omständlig.

285. Tryninge, Hammarby sn. Nu vid Torsåker.

Pl. 175.

Litteratur: B 100, L 442, D 2: 84. J. Bureus, F a 6 s. 168 n:r 25 (Rhezelius), F a 5 n:r 172, F a 1 s. 43; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 184; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 12; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA).

Äldre avbildningar: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 100); Dybeck, a. a.; Brate foto (ATA).

Runstenen står rest i Torsåkers park, 15 m. NÖ om huvudbyggnadens nordöstra hörn, vid infartsvägen.

Enligt Rhezelius stod stenen »Widh Trijninge, i Giärdet». I samma gärde, »Lijtet där ifrå», stod ännu på 1600-talet U 286. Bureus (F a 5): »Trininge». *Ransakningarna:* »J Trijninge giärd straxt wijdh byn 2^{ne} Runasteenar pårijtade medh Stenlagde rundlar såsom griffte ställen.» Peringskiöld: »Trinninge Södra gärde, i en backe.» Då Dybeck besökte platsen, var stenen flyttad och »ligger nu i Thorsåkers trögård». Av en skrivelse från Hans Hildebrand till Akademien framgår, att stenen flyttats till Torsåker 1866 av dåvarande ägaren, se U 286. Då Brate undersökte runstenen, »befann den sig på östra sidan af gårdsplanen vid Torsåker». På denna plats restes den 1938. — Tryninge, där runstenen ursprungligen har stått, ligger 1,6 km. Ö om Torsåker. Gården heter numera Stjärnborg.

Runstenens nedre del, vars ristning uppenbarligen redan på 1600-talet varit svårt skadad, är numera förlorad.

Ljusgrå granit. Höjd 1,58 m., bredd 0,86 m. Ristningen är djupt huggen och alla bevarade runor äro säkra.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Rhezelius och Hadorph):

[**h** . . . **luk** × **lit** + **raisa** ×] **staina** × **eftir** × **olaif** × **sun** **sin** × **auk** × **eftir** × **ketil**[**munt** × **broður**] . . . **n** ×

Holmlaug(?) *let ræisa stæina æftir Olæif, sun sinn, ok æftir Kætilmund, broður (si)nn.*

»Holmlög lät resa stenarna efter Olev, sin son, och efter Kättilmund, sin broder.»

Till läsningen: Efter 1 **h** har ristningsytan tydligen flagrat. I 13 **s**, med vilken runa det bevarade partiet börjar, har övre leden förlorats. Alla **e**-runorna, 19 **e**, 38 **e** och 44 **e**, äro tydligt

stungna. — Rhezelius: 1—12 ≡≡≡≡ **aluk** + **lit** + **raisun** +; sk efter 24 **o** och 31 **n**; 36 **y**, 37 **g**, 38 **i**, 44 **i**; 58 **n** och följande sk saknas. — Hadorph och Helgonius: Runorna 2—4 (**luk**) saknas; 19 **i**; mellan 31 **n** och 32 **s** inskjutes ett **n**; 38 **i**, 44 **i**, 46 **u**, 49 **i**; runorna 55 **p**, 56 **u** och 57 **r** saknas. — Dybeck: Runorna 1—12 och 51—57 saknas. — Brate: Runorna 1—12 och 46—58 saknas; sk efter 58 **n** saknas också: »Af namnet **ketilmunt** äro blott runorna **ket** synliga, de öfriga äro dolda under jorden.»

Inskriftens första namn har uppenbarligen redan på 1600-talet varit skadat. Rhezelius ser slutet av detsamma, vilket han har uppfattat som **aluk**. Hadorph och Helgonius ha endast kunnat se ett **h** i namnets början. Med stöd av dessa uppteckningar kan man förmoda, att namnet varit *Holmlaug*. Kvinnonamnet är sä-

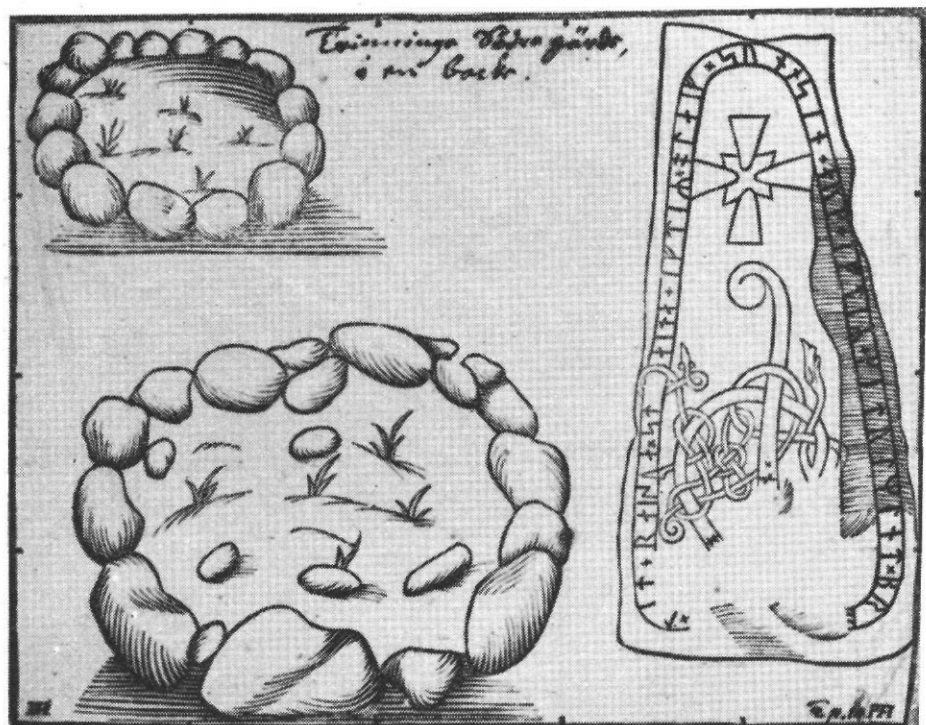

Fig. 290. U 285. Tryninge, Hammarby sn. Nu vid Torsåker. Efter B 100.

kert styrkt i ett par inskrifter. Det skulle också kunna vara ett *Holmlaugr*, med av ristaren utelämnat nominativ-**r**, jfr U 243. Samma namn har möjligen stått på U 286.

Namnet *Kætilmundr* förekommer ganska ofta i runinskrifter (o. 15 belägg), och det är också »rätt vanligt» under medeltiden (se Lundgren-Brate).

De i inskriften omnämnda »stenarna» äro U 285 och 286, vilka ursprungligen ha stått bredvid varandra på ättebacken vid Tryninge.

Med all sannolikhet äro båda monumenten ristade av samme, skicklige ristare.

286. Tryninge, Hammarby sn. Nu vid Torsåker.

Pl. 177.

Litteratur: L 443, D 2:85. J. Bureus, F a 6 s. 168 n:r 26 (Rhezelius), F a 5 n:r 173, F a 1 s. 43; Ransakingarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 185; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 12; E. Brate, Anteckningar 1907 (ATA).

Äldre avbildningar: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 3); Dybeck a. a.; Brate foto 1907 (ATA).

Runstenen står i parken vid Torsåker, 500 m. V om huvudbyggnaden, 16 m. från Fysingens strand, 2 m. N om en promenadväg. På 1600-talet stod den i ett gärde vid Tryninge (nu Stjärnborg), intill U 285. Stenarna ha tydligen stått på ättebacken. Rhezelius: »Ibidem Lijtet där ifrå.» Bureus (F a 5): »än en samma städs». *Ransakningarna*: »J Trijninge giärd straxt wijdh byn 2^{ne} Runasteenar pårijtade medh Stenlagde rundlar såsom griffte ställen.» Peringskiöld: »Trijninge Södra gärde i en backe.» Vid Dybecks besök stod stenen »på Ösholmen i sjön Fysingen». Hur den kommit till denna plats, framgår av en skrivelse år 1866 från Hans Hildebrand till Akademien: »Till åtlydnad af Akademiens mig gifna uppdrag att granska de nyfunna runstenarna i närheten af det Löwenströmska Lazarettet . . ., begaf jag mig onsdagen den 11 innevarande månad till nämnda socken och uppsökte genast de två stenarne, liggande den ene i trädgården, den andre i parken vid Thorsåker, dit de blifvit förde från Stjernborg, det gamla Tryninge, af båda ställenas gemensama egare, Hr. Brukspatron Vestling. Som han hade fått gräfvat upp stenarne från temligen stort djup i ett dygt gärde, hade han trott, att de skulle vara okända.» Längre fram i samma skrivelse tillfogar Hildebrand: »Egaren till *Thorsåker* erbjöd sig att resa de två stenarne å de platser der de nu ligga, den afslagna med erforderligt stenunderlag, för att förhindra hans nedsjunkande i jorden. Hr Vestlings åtgärd att flytta stenarne torde kunna erhålla Akademiens gillande, då de vid Stjernborg, som nu bebos endast af statfolk, vore mer utsatta för vanvård.» — Brate skriver om stenens plats: »Dybeck säger stenen finnas på Ösholmen i sjön Fysingen. Den låg vid mitt besök 1904 på en i sjön utskjutande udde, som alltså är den forna holmen, 3 steg från stranden vid en väg, som leder genom parken längs stranden nedanför ett rätt högt berg. Runstenen restes 1905 av baron Åkerhjelm på Torsåker på den plats, där den fanns liggande, och står nu mellan vägen och sjön med inskriftsidan mot vägen.»

Fig. 291. U 286. Tryninge, Hammarby sn. Nu vid Torsåker. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta 3.

Ristningens nedre högra del har gått förlorad.

Skadan hade redan på 1600-talet samma omfattning som nu. På bevarade partier är ristningen klar och tydlig.

Röd granit med ljusgrå inslag. Höjd 1,29 m., bredd 1,00 m.

Inskrift:

× hu . . . uk × kiluk × litu × raisa × stain × eftir × ol . . .

Ho[lmlaugr](?) ok Gillaug letu raisa stæin æftir Ol[æif] . . .

»Holmlög(?) och Gillög läto resa stenen efter Olev(?) . . .»

Till läsningen: Inskriften börjar med sk och runorna 1 h och 2 u. Efter 2 u ett bortfall av 30 cm. längd. 3 u har bst i en spricka. 6 i är ej stunget; 13 u har förlorat ett kort stycke av hst nedtill i en flagring. I 24 e är pricken grund. I 28 r är högra bst lätt skadad. Av runan 30 är hst endast delvis bevarad i övre kanten av den stora skadan; inget spår av bst t. v. om hst. Runan har troligen varit l. — Rhezelius: Sk i inskriftens början och runorna 1 h och 2 u saknas; före 3 u läses ett a; 24 i, 29 t; 30 l saknas. — Hadorph och Helgonius:

Sk i inskriftens början och runorna 1 **h** och 2 **u** saknas; sk saknas efter 18 **a**; 24 **i**; sk saknas efter 28 **r**; runan 30 har icke observerats. — Dybeck: Sk i inskriftens början och runorna 1 **h** och 2 **u** saknas; 24 **i**. — Brate: Sk i inskriftens början och runorna 1 **h** och 2 **u** saknas; 29—30: »Av den avlidnes namn är begynnelserunan **o** i behåll och staven av dess andra runa på 5 cm nedifrån av dess längd, som varit 7 cm; runan har alltså säkert varit **l** och namnet Olof.»

Inskriftens två första runor, som hittills icke observerats, utgöra möjligen början till namnet *Holmlaug*(*R*), samma namn som återfinnes i U 285. Avståndet mellan 2 **u** och 3 **u** är emellertid något för kort för att ge plats för minst 6 runor och ett sk. Om man räknar med att 3 **u** och 4 **k** utgöra slutet av namnet, skulle utrymmesfrågan vara löst. Å andra sidan är det icke sannolikt, att denne ristare, som tydligen i detalj beräknar sin inskrift, skulle hoppa över bindeordet **auk** mellan de båda namnen.

Det skadade namnet, som börjar med 29 **o**, har med all sannolikhet varit *Olæifr*. Också det namnet förekommer i U 285. Kvinnonamnet *Gillaug* är mycket vanligt i uppländska runinskrifter, medan det under medeltiden endast har belagts ett par gånger, jfr Sö 205.

Allt talar för att de båda runstenarna, som ursprungligen stått tillsammans, ha ristats av samme man.

287. Vik, Hammarby sn.

Pl. 178, 179.

Litteratur: B 102, L 423, D 2: 81. J. Bureus, F a 6 s. 99 n:r 26 (Aschaneus), s. 167 n:r 23 (Rhezelius), F a 5 n:r 174, F a 1 s. 43; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 3, Monumenta 3, bl. 176; O. Celsius, SR 2, s. 109, 627; UFT h. 5 (1876), s. 10; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 104.

Äldre avbildningar: Peringskiöld, teckning (F 1 5:1); Hadorph och Peringskiöld, träsnitt (i F 1 5:1, Peringskiölds Monumenta och B 102); Dybeck, a. a.; Brate foto 1903 (ATA).

Runstenen står i en liten åkerholme, 300 m. NV om mangårdsbyggnaden, 100 m. V om landsvägen Pickhus—Torsåker. 250 m. åt SSV står U 288. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm».

Aschaneus anger stenens plats sålunda: »Wti Wijkbo westr gärdet i Hammarby Sogn.» Rhezelius: »J Wijks Giärde.» *Ransakningarna*: se U 289. Peringskiöld: »Wijks Norra gärde i Hammarby Sochen.» Dybeck: »Står i Viks norra gärde i en skadad och otydlig stensättning.» Brate beskriver stenens plats på följande sätt: »Omkring 45 steg väster om runstenen sträcker sig en dæld från sjön Fysingen som fortsättning af dennas sydligaste vik upp till landsvägen och därutöfver. Vid högre vattenstånd af sjön har denna dæld utan tvifvel varit öfversvämmad, så att runstenen stått ej långt från sjöstranden. Runstenen i Viks västra gärde står på andra sidan af denna dæld.»

Grå granit. Höjd 2,23 m., bredd 1,60 m. Ytan flagrar; i flagringarna är graniten mörkgrå. Ristningen är tydlig ehuru något ojämnt huggen.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Aschaneus):

giulakr lit raisa stain eftir sun · sin · ingifast · auk · inguar · uk · at · broður · sin · in · ybir
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
[ri]sti · runa
       70   75

Giulak(?) *let ræisa stæin æftir sun sinn Ingifast, ok Ingvarr auk*(?) *at broður sinn, en Öpir [ri]sti runa*[*R*].

»Gjulak(?) lät resa stenen efter sin son Ingefast, och Ingvar (lät) också (resa stenen) åt sin broder, och Öpir ristade runorna.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. 1 **g** är tydligt stunget; efter 10 **t** möjligen sk; 15 **a** har genom en flagring förlorat bst på högra sidan om hst. Efter denna runa möjligen spår av sk i flagringen. 16 **s** bevarat i flagringens kant. 19 **i** är skadat på mitten; 21 **e** är säkert; i 31 **n** gör en korsande ornamentslinje tjänst som hst; 34 **g** har mellan hst och bst en fördjupning av samma art som i 1 **g** och 45 **g**; den gör intryck av att vara huggen. Mellan 39 **t** och 40 **a** är avståndet stort på grund av stenyntans ojämnhet. 45 **g** är säkert. Runan 49 **u** är skadad upptill och 50 **k** på mitten. Det stora avståndet mellan 48 **r** och 51 **a** beror på att stenyntan här har varit svår att rista. På det 50 cm. långa partiet har Öpir endast ristat två runor, 49 **u** och 50 **k**. De äro båda fullt säkra. 64 **y** är säkert stunget. 67 **r** har förlorat övre delen av hst. Av runan 68 återstår endast ett kort stycke nedtill. Runan 69 är förlorad. 70 **s**, 71 **t** och 72 **i** äro trots flagring tydliga. 75 **n** och 76 **a** ha ensidiga bst.

Aschaneus: 1 **k**; mellan 6 **k** och 7 **r** insättes ett **a**; sk efter 7 **r**, 10 **t**, 15 **a**, 20 **n** och 25 **r**; mellan 17 **t** och 18 **a** insättes ett **i**; 21 **i**, 34 **k**, 35 **a**, 45 **k**, 48 **r**, 49 **i**, 50 **i**; sk saknas efter 58 **r**; 62 **a**; sk saknas efter 63 **n**; 67 **r**; 68 **r** och 69 **i** helt bevarade; sk saknas efter 72 **i**. — Rhezelius: Sk efter 7 **r**, 10 **t**, 15 **a** och 20 **n**; 21 **a**; sk efter 25 **r**; 34 **k**; mellan 48 **r** och 49 **u** inskjutes ett **h** och efter 50 **k** tillägges ett **n**; runorna 62 **i** och 63 **n** uteglömda. Sk efter 76 **a**. — Hadorph och Peringskiöld: Sk efter 10 **t** och 15 **a**; 34 **k**, 45 **k**; sk saknas efter 50 **k**; runorna 68 och 69 äro förlorade. — Dybeck: 34 **k**; 49 **u** och 50 **k** saknas i läsningen, men på bilden synas **u** och nedre delen av **k**. Dybeck kommenterar läsningen: »Lilj. föreslår |N| efter |T|N|T|. Det har ett och annat emot sig. Sannolikt har stenen redan då ristningen skedde varit skadad der det ordet är.» — Brate: 34 **k**.

Inskriftens första namn, som här skrives **giulakr**, är egendomligt. Det förekommer emellertid i ytterligare tre inskrifter (en uppländsk, en sörmländsk och en östgötsk), se Sö 339. I dessa tre fall skrives namnet med **k** som första runa. Brate sammanställer namnet med isl. *Kiallakr* (ir. *Cellach*, *Ceollach*, *Ceallach*), och till denna tolkning ansluter sig E. Wessén, se Sö 339. Den säkra skrivningen med **g** i U 287 talar emellertid bestämt emot en sådan tolkning, som även eljest synes mindre sannolik. Wessén tillägger också: »Högst märkligt förefaller i varje fall detta keltiska inslag i det fornsvenska namnförrådet.» Runorna 2 och 3 (**iu**) återge möjligen ett **y**. Tänkbart är att namnet varit *Giulakr* eller *Gyllakr*.

Sönernas namn, *Ingifastr* och *Ingvarr*, vilka ofta förekomma i runinskrifter, ge ett exempel på det vanliga förhållandet, »att bröder ha namn med ett gemensamt element» (E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 9 f.).

Runorna 49—50 **uk** ändras av Liljegren till **iuk**. Redan Dybeck insåg, att detta förslag »har ett och annat emot sig». C. Säve översätter det med »högg» (*UFT*), och även Brate uppfattar ordet på samma sätt som Liljegren. Han skriver i sina »Anteckningar» (1903): »Någon

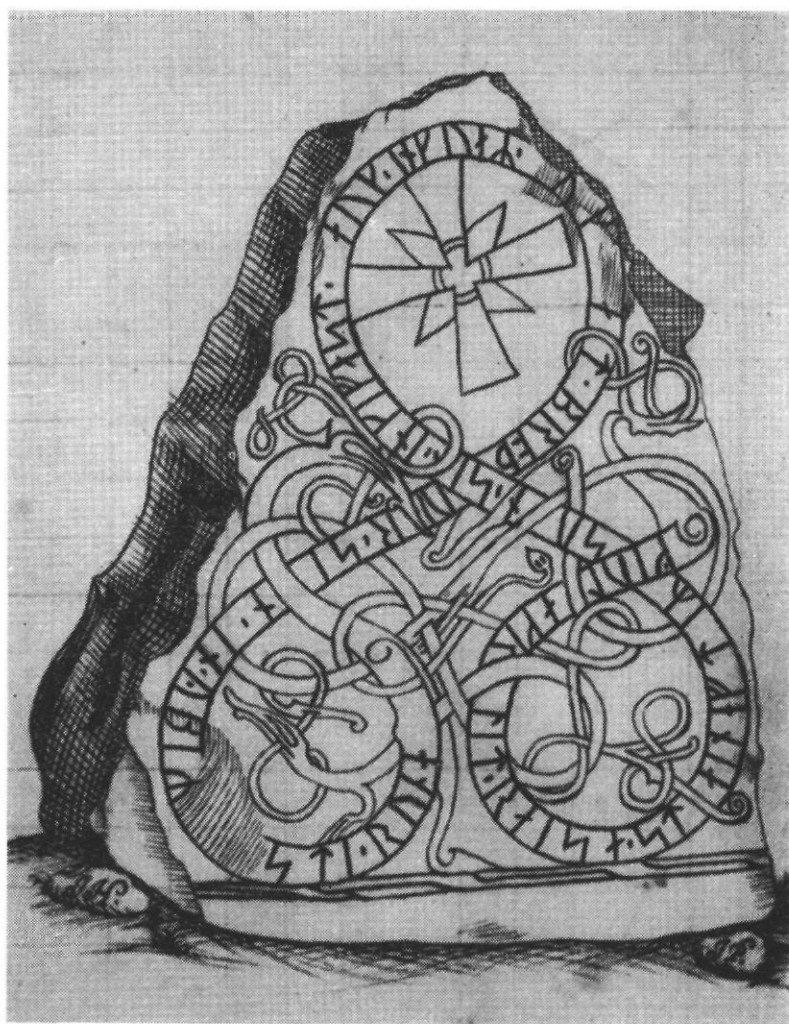

Fig. 292. U 287. Vik, Hammarby sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

runa framför **u** af något slag kan ej upptäckas. Man må väl därför antaga, att **uk** betyder 'högg'.» Om den rätta läsningen är **uk**, kan detta knappast vara annat än adverbet 'ock, också', isl. *auk*. Anmärkningsvärt är emellertid då, att Öpir skriver det betonade adverbet **uk**, medan den obetonade konjunktionen skrives **auk**. Man torde i så fall ha rätt att se ett avsiktligt särskiljande av orden genom olikhet i stavning. Man skulle emellertid i stället för **uk** vänta ett **lit**, sålunda: **auk** · **inguar** · **lit** · **at** · **broþur** · **sin**. Jfr U 288, även den ristad av Öpir: **uk** · **ketil** · **lit** · **eftir** · **broþur** · **sin**. Läsningen **uk** är emellertid fullt säker.

Stenen är signerad av Öpir och ger ett vackert exempel på hans konst. Ett ornament nedtill på stenen påträffas också på andra Öpirstenar. Fullständigt samma ornament återfinnes f. ö. på Ramsundsbergets ristning, se Sö 101, pl. 206. Ytterligare två runstenar alldeles i närheten (U 279 och U 288) äro utförda av samme ristare.

288. Vik, Hammarby sn.

Pl. 178, 180.

Litteratur: B 112, L 427, D 2: 80. J. Bureus, Monumenta Sveo-Gothica (1624), n:r 40, (F a 10: 1), F a 6 s. 70 n:r 132 (Bureus' egen uppteckning), s. 92 n:r 3 (Aschaneus), s. 167 n:r 22 (Rhezelius), F a 5 n:r 175, F a 10: 2 n:r 11, F a 13, s. 158, 361, F a 14 s. 176, F a 1 s. 44; M. Aschaneus, F b 18 s. 421; M. Gyldenstolpe (Wexionius), Epitome Descriptionis Sueciæ, Gothiæ, Fenningiæ (Åbo 1650), liber II, Cap. V., s. 77 f.; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 178; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1723), s. 72; O. Celsius, SR 1, s. 224; UFT h. 5 (1876), s. 10; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 104.

Äldre avbildningar: Bureus a. a. (träsnittet även i F f 6 n:r 73); Jonas Olavi Wadsundensis, träsnitt (i F a 10: 2 och hos Gyldenstolpe Wexionius, a. a.); Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 112); Dybeck, a. a.; Brate foto 1903 (ATA); S. Lindqvist foto 1918 (ATA).

Runstenen står i åkern 275 m. V om mangårdsbyggnaden, 150 m. VNV om vägskalet vid avtagsvägen till Vik. 250 m. åt NNO står U 287. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm». — Enligt Bureus (1624) stod stenen »Vthi Wijks ängien i Hammarby Sokn.» Aschaneus (F a 6): »Vti Wijks äng i Hammarby Sokn.» Rhezelius: »J Wijks ängien.» *Ransakningarna*: se U 289. Peringskiöld: »Wiks ängsbacka.» Dijkman: »Wiks By och Åkergårde.» Dybeck uppger, att stenen »står i ett stenkummel uti gårdet vester ut från Vik» och Brate beskriver platsen sålunda: »Runstenen står rest på en backholme i gårdet väster om Vik, skild genom gårdet från landsvägen; stenen står väster om den dæld, som från sjön Fysingens sydligaste vik sträcker sig till och öfver landsvägen och måhända fordom varit en vik af sjön, på hvars andra sida runstenen i Viks norra gårde står.»

Röd granit. Höjd 2,12 m., bredd 0,66 m. Ristningen är väl bevarad. Ramlinjerna äro ofta grunt huggna.

Inskrift:

olafr · **uk** · **kunilr** · **litu** · **raisa** · **stain** · **eftir** · **kuna** · **sun** · **sin** · **uk** · **ketil** · **lit** · **eftir** · **broþur** ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60

sin · **ybir** · **risti** · **runa**
           65   70   75

OlafR ok Gunnhildr letu reisa stein æftir Gunna, sun sinn, ok Kætill let æftir broður sinn. Öpir risti runa(R).

»Olov och Gunnhild läto resa stenen efter Gunne, sin son, och Kättil lät efter sin broder. Öpir ristade runorna.»

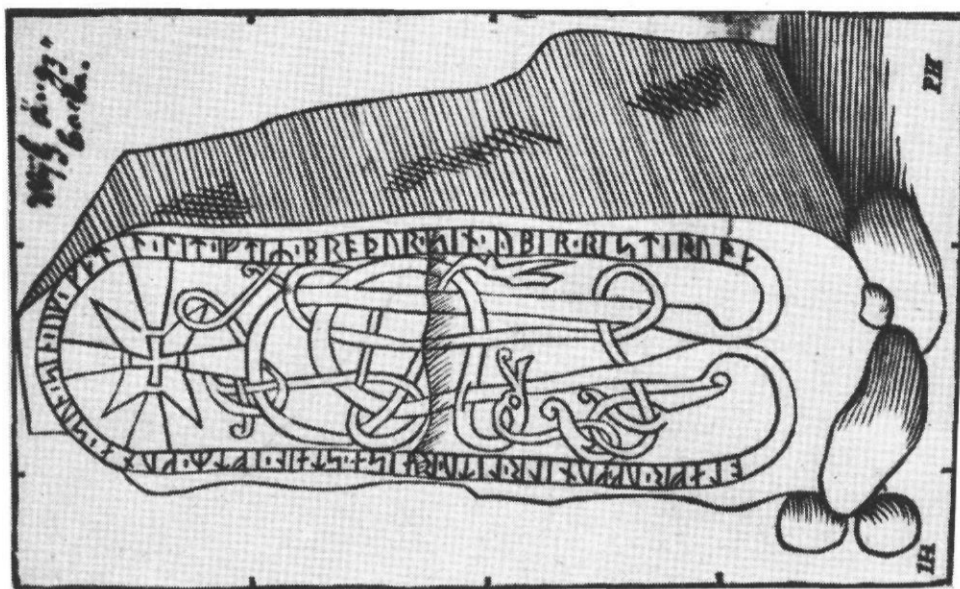

Fig. 295. U 288. Vik, Hammarby sn. Efter B 112.

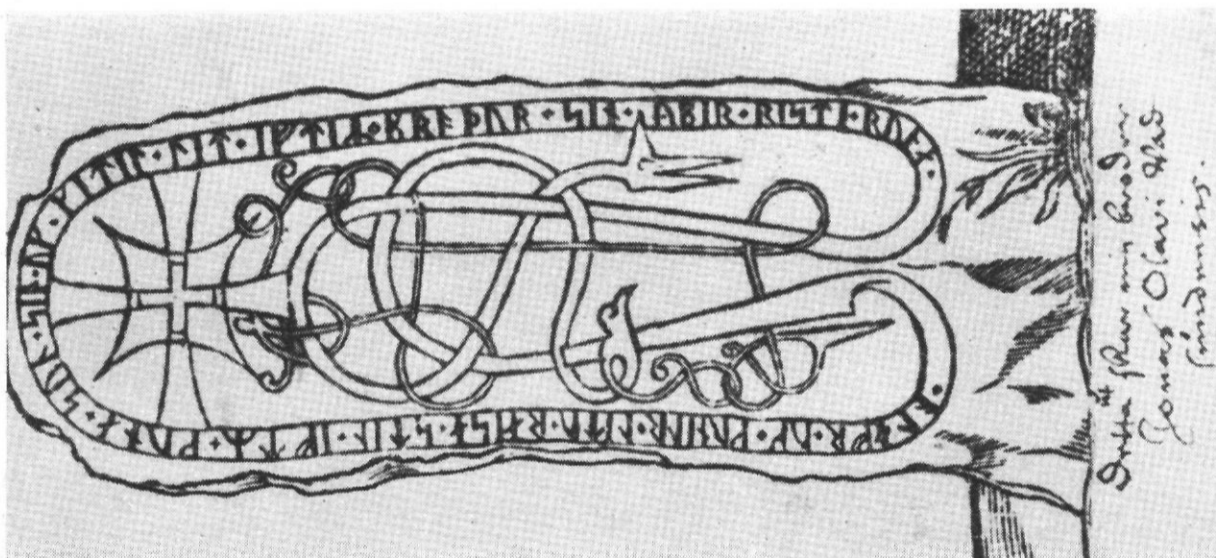

Fig. 294. U 288. Vik, Hammarby sn. Efter träsnitt av Jonas Olavi Wadsundensis.

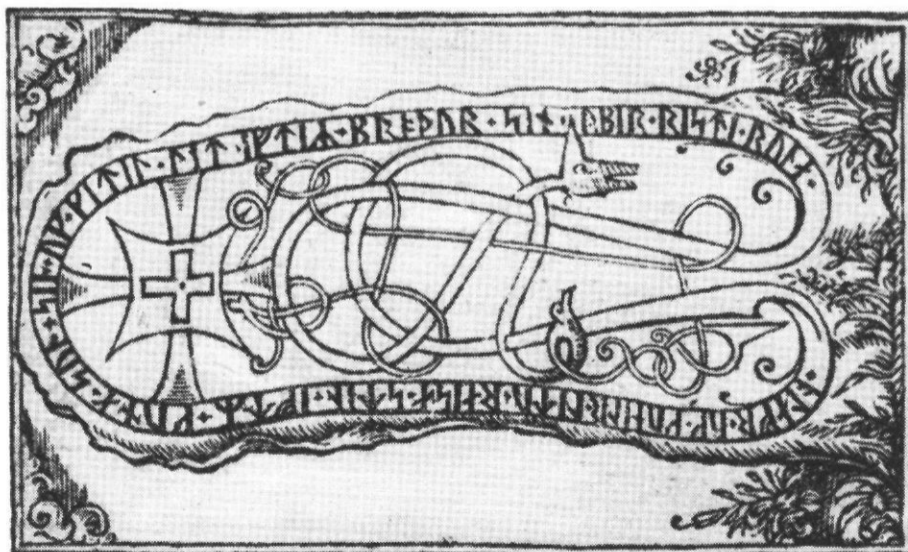

Fig. 293. U 288. Vik, Hammarby sn. Efter Monumenta Sveo-Gothica.

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. I 19 **a** är bst borta t. v. om hst. 28 **e**, 45 **e** och 52 **e** äro säkra. 27 **n**, 38 **n**, 41 **n** och 77 **n** ha bst endast t. h. om hst. 66 **y** är säkert. — Bureus: I F a 6 utsättes endast ett sk (efter 48 **l**); 25 **a** saknas; 28 **i**; 45 **i**; 52 **i**. — Aschaneus: Mellan 4 **f** och 5 **r** insättes ett **a**; sk saknas efter 22 **a**, 27 **n**, 31 **n**, 38 **n**, 43 **k**; sk i inskriftens slut. 25 **a** saknas; 28 **i**, 45 **i**, 52 **i**; 55 **i** saknas. — Rhezelius: 25 **a** saknas; 28 **i**; 45 **i**; 52 **i**; sk i inskriftens slut. — Hadorph och Helgonius: 28 **i**, 45 **a** (med bst endast t. h. om hst), 52 **i**; sk saknas efter 74 **i**. — Dybeck: I texten insättes ett **i** mellan 3 **a** och 4 **f**; på bilden är namnet emellertid riktigt läst. Mellan 12 **l** och 13 **r** insättes ett **t** (även på bilden); 28 **i**, 45 **a** (med bst endast t. h. om hst), 52 **i**; sk saknas efter 74 **i**.

Skrivningen **kunilr** återger säkerligen det från hela Norden kända kvinnonamnet *Gunnhildr*. Det är belagt i följande uppländska runinskrifter: L 40 Kumla, Över Grans sn, L 316 Härnevi, Bro sn, L 553 Näsby, Odensala sn, L 760 Vallby, Holms sn. Namnet är under medeltiden »ganska vanligt» (Lundgren-Brate).

Formen utan **t** i U 288 visar överensstämmelse med medeltida skrivningar (*Gunniller*, *Gunnillir*).

Dijkman (a. a.) anmärker till detta namn: »För *Kueilr* har Wexionius uthi sin descript. Svec. *Gunilr*, det jag ock bifaller, ty fast ordet begynner med *K*. tycks det likväl böra hafwa lenare liud, genom vårt *G*. hwilket ord *Gunilr* fins på andra Stenar, och är så mycket som vårt qwinfolcks namn, Gunila.» — I *Gunni* ingår förleden av moderns namn. Om *Gunni* se U 280 och Sö 188.

Ristningen hör avgjort till Öpirs allra vackraste. Redan Dijkman framhåller, att denna »Steens Figur är mycket wäl ritader med en Orm-liknelse, hafwandes hufwud med öron, och öfwerst på ett tredubbelt Kors artigt och nätt ristat.»

289. Vik, Hammarby sn.

Pl. 181.

Litteratur: B 1129, L 424. J. Bureus, F a 6 s. 96 n:r 19 (Aschaneus), s. 166 n:r 19 (Rhezelius), F a 5 n:r 180; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 177 f.; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 10; E. Brate, Berättelse öfver en resa sommaren 1903 för undersökning och afbildning af runinskrifter (ATA), Anteckningar 1904 (ATA).

Äldre avbildningar: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1129); Brate foto 1904 (ATA); J. E. Anderbjörk foto 1937 (ATA).

Runstenen står nu rest vid södra kanten av landsvägen Pickhus—Torsåker, 450 m. NNÖ om Hammarby apotek (Pickhus), 15 m. V om en statarstuga.

Inskriften var känd av Bureus genom uppteckningar av Aschaneus och Rhezelius. Aschaneus anger stenens plats vara »Vti Wikebo tädh i Hammarby S.» Hos Rhezelius finnes endast uppgiften »På Sarkophagen». *Ransakningarna*: »På Wijks Egor finnas ock 3. Runastenar medh Runaskrift rijtade.» Peringskiöld, som i *Monumenta* 3 ägnar inskriften en utförlig behandling, anger stenens plats sålunda: »Den andra Gärdbacken i Wijk, wid Wikebo tät, i Hammarby Sochn.»

Då H. Hildebrand sommaren 1866 reste i Hammarby, kunde han ej finna stenen, och även Dybeck sökte den förgäves. Troligen åsyftas denna runsten i ett meddelande på ett kort till Riksantikvarien den 26/11 1899 (ATA): »Vid Hammarby gård eller torp i Upland (Sthlms Län), hörande till Grefve Wachtmeister på Wik, har boställsinnehafvaren, en f. d. dragon, numera fjerdingsman, funnit en runsten, hvilken f. n. ligger, men anses böra resas. Närmare omständigheter känner icke [undertecknat] Lindström.»

I sin »Berättelse» 1903 lämnar Brate följande upplysningar om U 289: »Runstenen fanns vid västra kanten af landsvägen ej långt från infartsvägen till Skälby. Runstenen hittades för omkring 20 år sedan och anmäldes för en 12—15 år sedan af fjärdingsman C. E. Vigg i nordiska museet vid Drottninggatan, där 'professorn' bad att få en afskrift af ristningen. Aftal träffades af mig med fjärdingsman Vigg om att resa runstenen.» Brate uppger (»Anteckningar» 1904), att stenen »restes 1904 på kgl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens bekostnad». Om runstenens plats och tillstånd meddelar han följande: »Runstenen står nu rest på Viks gårde ungefär midt emellan Pikhus och Vik invid landsvägens norra sida, midt emot en stuga, som är dragonboställe. Toppstycket ligger löst ofvanpå. Vid resningen har stenen blifvit bräckt itu genom en remna, som går omedelbart ofvan **h** i **hulm[fast]r** och straxt nedom stafven till **u** i **hulmkir**.»

Det av Brate omtalade lösa stycket söktes förgäves 1936. Följande år flyttades stenen efter anhållan av vägdistriktet till sin nuvarande plats, på andra sidan vägen, 7 m. SÖ om den gamla platsen. Icke heller vid detta tillfälle kunde det ännu år 1904 bevarade fragmentet återfinnas. Runstenen lagades 1938.

Ljusgrå granit. Höjd 1,62 m. Den buktade ristningsytans bredd är 0,95 m. Genom en svår flagring har inskriftens början, nedtill t. v., gått förlorad. Stenens övre del är avslagen och förlorad. Det bevarade partiet av ristningen är djupt och kraftigt hugget.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

... **r** × **auk** **hulm[fastr** × **litu** × **risa stina** × **iftir** ×] **hulmkir** × **fapur** × **sin trink hifan**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

...ok *Holmfastr letu ræisa steina æftir Holmgæir, faður sinn, dræng hæfan.*

»...och Holmfast läto resa stenarna efter Holmger, sin fader, en duglig man.»

Till läsningen: 3 **u** har bst ansatt ovanligt långt ned på hst; efter 8 **m** är stenen avslagen. Av 31 **r** återstå endast två korta stycken nedtill, och av 32 **h** är endast undre delen bevarad. 33 **u** har förlorat övre hälften. 37 **i**, 49 **i** och 53 **i** äro ej stungna; sk efter 43 **r** är skadat. — Aschaneus: Sk efter 4 **k**; sk saknas efter 26 **a** och 31 **r**; 37 **a**; 38 **r**; sk saknas efter 38 **r** och 43 **r**; sk efter 56 **n**. — Rhezelius: Sk efter 4 **k**; 5 **h** saknas; runorna 16—24 borta; sk efter 46 **n**; 47—56: **trinkifan**+. — Hadorph och Helgonius: Sk saknas efter 13 **r**; runorna 16—24 borta; sk saknas efter 31 **r** och 43 **r**. — Brate: »Inskriftens första namn är förstördt så när som på det slutande **r** och var så redan i B 1129. Ett snedt kors följer därefter som skiljetecken och därpå **auk** utan följande skiljetecken. Uti de följande orden **hulm[fast]r** och **li[t]** utan skiljetecken emellan saknas runorna inom [ ], emedan motsvarande delar af stenen äro borta. På högra sidan står efter **[ift]ir** tydligen ×, såsom ock efter **hulmkir**. Huruvida däremot skiljetecken finnes efter **fapur**, är ovisst; en fördjupning kan varsnas, som liknar de två nedre korsarmarna.»

Om namnet *Holmfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100, och om *Holmgæirr* se U 210. De båda namnen ge ett exempel på variation.

hifan är ack. sg. mask. av det fornsvenska adj. *hæver*, isl. *hæfr*. Det är ett s. k. möjlighetsadj. (**hæbia-*) till isl. *hafa*, med grundbetydelsen 'värd att hava' (Hellquist). Ordet är vanligt i svenska och norska dialekter och betyder där 'duktig, rask, stolt' o. dyl.

Bureus översätter inskriften (F a 5) efter Rhezelius' läsning: »... et (H)ulmFastus fecerunt lap. hunc in mem. HulmiGeiri patris sui Trininga Domini?» Frågetecknet gäller de två sista orden. Uppenbarligen har Bureus tänkt sig, att dessa kunde syfta på det närbelägna *Tryninge*.

Peringskiöld behandlar inskriften i *Monumenta* 3: »Den Andra gårdsbacken i Wijk, vid Wikebo tät, i Hammarby Sochn, wisar oss nogra sönderslagne Monumenter, ibland hwilka

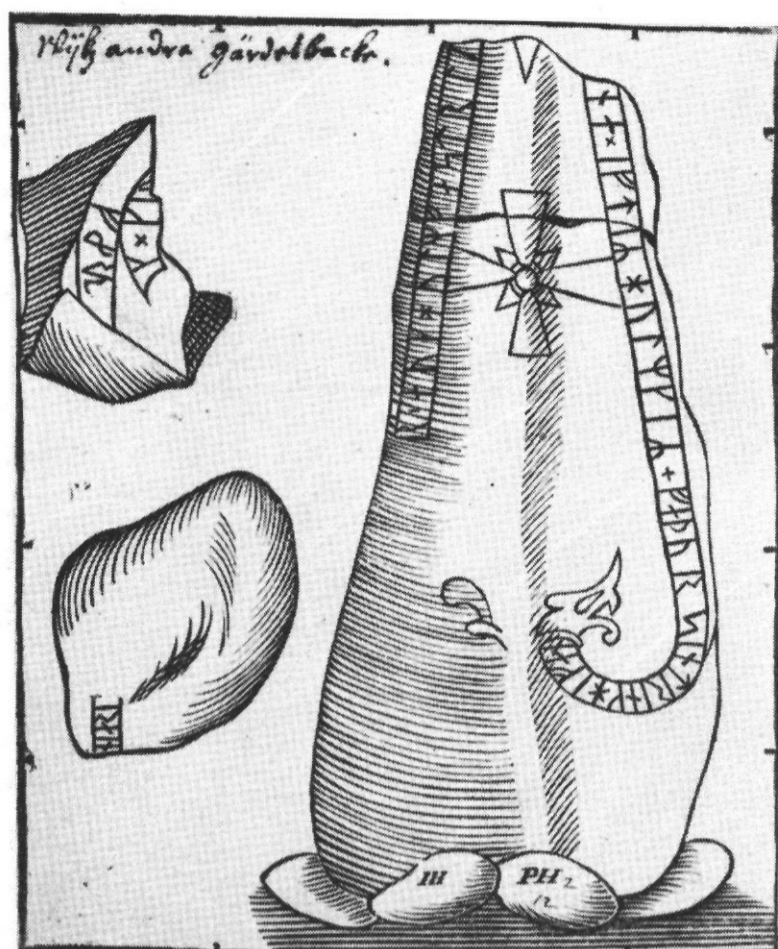

Fig. 296. U 289—291. Vik, Hammarby sn.
Efter B 1129.

qwämlig eller³ skickelig Man, hwilken ännu i Norrlanden kallas En onycke häfwer eller häffig, thet är, En anseelig, stält eller stätelig Herre. Ordet $\uparrow R|T\uparrow$ *Tring*, som elliest på de äldsta monumenter skrifwes $\uparrow R|T$, gifwer också tilkänna Holmgers förnäma Höghet, emedan Den titulen fordom allenast tilhört mächtige Konungar, förnäma Rådspersoner och tappra Krigshöfdingar och hieltar samt drengwulne hieltinnor, som på annat ställe widlyftigare af mig utfört och bewijst är.» Därefter följa 7 rader, som visserligen äro överstrukna, men ändå förtjäna att citeras: »Men skulle nogon willia af denna Wijks Runsten wrijda **Tring hifan** genom en twungen *lectur* til *tringhi Fan*, och uthtyda det *trygger emot Fan*, Herren Gud Oden, det må han til mongens högsta förundran, dock mest till allas flata åthlöije, fritt försökia.» Även »Orthographien med **n** uthi **tring**» behandlas av Peringskiöld. Den »undervisar oss här klarligen att $\uparrow R|T$ eller $\uparrow R|T\uparrow$ är Substantivum Dreng Strenuus Heros och icke adjectivum trygger; för- uthan det att här af också kan aftagas detta Monuments ålder eij wara så hög som de andra, hwilka alltid more græcorum hafwa uthlåtit n framman för g, sosom uthi **trig** för **tring**, **lgi** för **lgi**, **Vikigr** för **Wikingr** /.»

Inskriften omtalar, att *stenar* rests efter Holmger. Vilken (eller vilka) detta syftar på vid sidan av U 289, kan ej med bestämdhet avgöras. Peringskiöld antar, att några fragment, som vid hans besök lågo vid sidan av U 289, utgöra rester av en, eller flera, med denna runsten sammanhörande ristningar, se U 290 och 291.

¹ Ovanför det sista ordet, som är överstruket, är tillagt: »skickelig».

² Över raden: »och uthtalas».

³ Det sista ordet är överstruket; över raden är tillagt: »och til alt godt».

allenast den större Runestenen är nogorlunda til Skriffthen behollen, den både Antiquarien H. Mårten Ascanius, och Jon Håkansson på särskilte tijder afskrifwit, samt Secret: Hadorphius med Antiq:tets Ritaren Petrus Helgonius afritat med sin rätta Runeskrift, hwilken iag samma gång med Hadorphio fölliachtig sanfärdeligen som effterföllier befan, tillaggiandes nu yttermehra dess wederbörliche uthtydning.» Efter läsningen följer så en översättning till svenska (och latin): »--- r och Holmfast låtho reesa Stenar effter Holmker sin fader, som war en skickelig Krigshiälte.»

Inskriften, särskilt de två sista orden, kommenteras utförligt: »Att några särskilte Stenar warit fordom till ähra och åminnelse upreeste effter denna Holmger, wisar oss ordet **Stina**, af hwilka hoosfogade afbrott uthan twifwel qwarlemnade äre, gifwandes tilkänna att vår Holmger hafwer warit en stoor och mächtig Man, hwilken Sönerna sielfwa til ähretitul kalla **Tring hifan**, *Hervem Strenuum, vel Virum habilem* en förfaren¹ krigshielte; Ty **hifur**, som elliest i Membranis skrifwes **hæfur** eller² **heifur**, är habilis, aptus, idoneus, conveniens, decens, en höfflig nyttig be-

290. Vik, Hammarby sn.

Litteratur: B 1129, L 425. J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 177 f.; UFT h. 5 (1876), s. 10.

Avbildning: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1129).

Fragmentet, som länge varit försvunnet, låg enligt Peringskiöld i närheten av U 289. I *Monumenta 3* omtalar han nämligen, att »den Andra Gärdsbacken i Wijk, wid Wikebo tät, i Hammarby Sochn, wisar oss nogre sönderslagne *Monumenter*, ibland hwilka allenast den större Runestenen är nogorlunda til Skrifften behollen». Längre fram, i samband med sin behandling av inskriften U 289, påpekar Peringskiöld: »Att några särskilte Stenar warit fordom till ähra och åminnelse upreeste effter denna Holmger, wisar oss ordet **Stina**, af hwilka hoosfogade afbrott uthan twifwel qwarlemnade äre». Med dessa »hoosfogade afbrott» åsyftar Peringskiöld de två fragment (U 290 och 291), som ha avbildats på samma träsnitt som U 289, se fig. 296.

Inskrift (enligt Hadorph och Helgonius):

uk × kj (i annan slinga:) f . . .
5

Till läsningen: 1 u har förlorat hst. Efter 5 f två tecken, som sannolikt återge skadade runor. Det sista ser ut som ett, i förhållande till f, upp och nedvänt r.

291. Vik, Hammarby sn.

Pl. 181.

Litteratur: B 1129, L 426. J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 177 f.; UFT h. 5 (1876), s. 10.

Äldre avbildning: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1129).

Fragmentet ligger 20 m. S om dörren till huvudbyggnaden, vid en liten gång i planteringen. Fragmentet låg vid J. Peringskiölds besök vid sidan av U 290, se ovan och fig. 296.

Röd granit. 0,37 × 0,45 m.

Ristning finnes endast i fragmentets kant. Enligt uppgift av gårdsägaren har ristningen skadats av lekande barn.

Inskrift:

ri - - -
5

Till läsningen: Av runan 4 återstår endast nedre hälften, men i kanten av en flagring kan man möjligen se spår av bst till ett a. Därefter en tydlig hst (5). — Hadorph och Helgonius: **rain**.

Huruvida detta fragment är en del av samma runsten som det föregående, U 290, är ovisst. Icke heller kan numera avgöras, om dessa båda fragment tillsammans med U 289 ha utgjort ett monument, såsom Peringskiöld antagit. Att fragmenten icke ha utgjort delar av U 289, är däremot säkert.

292. Stora Vilunda, Hammarby sn.

Pl. 182.

Litteratur: D 2: 88. H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866; UFT h. 5 (1876), s. 11; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck, a. a.; Brate foto 1903 (ATA).

Fragmentet står lutat mot ett träd, 3 m. från mangårdsbyggnadens sydvästra hörn. Första gången fragmentet omnämnes är i en skrivelse till Akademien från H. Hildebrand år 1866, i vilken han uppger sig ha funnit det i juli s. å.: »... dessutom påträffade jag en ny runsten vid Vilunda.» Senare i samma skrivelse omtalar Hildebrand, att den »nyfunna stenen vid Stora Vilunda låg i ett dike alldeles invid magasinshuset. Den upptogs, för att jag skulle kunna afteckna den.» Gårdsägaren »lofvade att resa den å en skyddad plats i den bredvidliggande trädgården». I *Sveriges runurkunder* omtalar Dybeck fragmentet på följande sätt: »Detta runstensstycke af fin sandsten, som jag fann vid grunden till ett uthus, står nu på en lämplig stengrund i Vilunda trädgård.»

Brate skriver om stenen 1903: »Enligt en gammal tradition skall runstenen hafva stått på en bergbacke väster om Vilunda mangårdsbyggnad och tätt invid. Borgmästar Ulrichs flyttade den till en terrass framför byggnaden. När denna ombyggdes, lades stenen in i källarmuren, under det ställets ägare, patron Svensk, var frånvarande men togs vid hans återkomst åter ut och ligger nu vid byggnadens östra ända men skall läggas upp på en gräsbeväxt kulle litet längre åt öster, där den kan anses fredad.»

Rödaktig sandsten. Höjd 0,65 m., bredd (nedtill) 0,67 m.

Inskrift:

... kapfari · litu · rai - ... luha · fapur ...

5   10   15   20

... fari letu ræisa ... luga, faður ...

»...fari läto resa [stenen efter Fu]lluge(?), [sin] fader ...»

Till läsningen: Före 1 **k** är ristningsytan ojämn och visar inga säkra spår av runor. Efter 1 **k** finnes, lågt i slingan, en fördjupning, som sannolikt ej är huggen. I 3 **p** utgår från den punkt, där bst kröker, en fördjupning; den är ej huggen. I 4 **f** når undre bst ej ramlinjen. I 10 **t** har högra bst svängd form. Av runan 15 **s** synas endast svaga spår i flagringens kant. — Dybeck: Före 1 **k** läses ett **u**; sk efter 1 **k**; efter 24 **r** finnas i texten två runor **a** och **o**, vilka emellertid icke återfinnas på bilden. De ha säkerligen genom ett misstag kommit in på det förra stället. I texten kommenterar Dybeck läsningen: »I följd af en liten spricka har första **p** en viss likhet med **ṛ**. Kännestreck till ordets förra **ṛ** är så kort, att runan kunde tagas för **ṛ**.» — Brate: »Inskriftens två första runor äro så skadade, att de knappt kunna läsas. Det första med utseende af ristning ser ut som ett snedt kors af smala linier; öfre och nedre vinkeln äro nästan för spetsiga för kst till **h** och någon staf är icke synlig. Det är möjligt, att blott det åt höger lutande strecket är lemning af en ristning och har utgjort kst till **a** i **auk** som inskriftens första ord, då det sannolikt icke är skiljetecken, enär öfriga skiljetecken i inskriften äro punkter i form af lodräta sträck med bred botten. R. 2 läses af Dybeck som **u**, stafven är synlig och kst nedre del; läsningen **u** är kanske sannolikast, om ock **r** skulle kunna vara möjligt. R. 3 är fullt tydligt **k**, sannolikt följdt af skiljetecken, som dock är tämligen litet. Något otydligt är ock skiljetecknet efter namnet **apfari**, men den öfriga inskriften är fullt tydlig. Dock äro kst i **f** i **fapur** nästan omärkliga.»

Inskriftens båda namn äro skadade och kunna icke suppleras med någon säkerhet. Det första namnet har slutat på *-fari* och sålunda varit av samma typ som *Nattfari*, *Æistfari*, *Grikkfari* o. s. v. Det andra namnet kan ha varit *Fullugi* eller *Illugi*. Om dessa båda namn se U 41.

Ristningen har med all sannolikhet utförts av Öpir.

293. Lilla Vilunda, Hammarby sn.

Pl. 183.

Litteratur: B 106, L 430, D 2:90. J. Bureus, F a 6 s. 168 n:r 29 (Rhezelius), F a 5 n:r 168, F a 1 s. 42; Rannsakingarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 180; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866 (ATA); R. Dybeck, Hammarby socken (ATA), Berättelse för år 1867 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 11; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 76.

Äldre avbildningar: Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 106); Dybeck, D 2:90; Brate foto 1903 (ATA).

Runstenen står rest i kanten av en skogsbacke, 12 m. SV om norra gaveln av en ladugård. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Rydboholm». I skogsbacken bakom runstenen ligger ett stort gravfält. 200 m. åt SSÖ står U 294.

Enligt Rhezelius står runstenen »Widh Korpkulla». *Rannsakingarna:* »Emellan Lööth och Korpkulla finnes ehn Runasten.» Peringskiöld: »Emellan lööth och Korpkulla, på Wilunda ägor.» *Bautil:* »Vilunda ägor.» H. Hildebrand nämner de »förut kända stenarne vid gamla Vilunda» i en skrivelse till VHA Akad. 1866. Han anser, att de »borde resas å de ställen, der de nu ligga, hvarvid jag förmodar att det behöfves sakkunnig persons närvaro».

I sin »Berättelse» för år 1867 skriver Dybeck: »I den så kallade Gammelbyhagen söder om angränsande lilla Vilunda besågs en stor mängd gamla stensättningarna och kullar. Der finnas ock en stor och två smärre bautastenar. En af stensättningarna, nästan rakt vester ut från gården, tyckes varit ett stort stenskepp. Der förekomma äfven två runstenar, hvilka vid mitt första besök voro liggande, men nu äro reste.» I *Sverikes runurkunder* meddelar han: »Stenen är innevarande år å nyo rest på östra sidan om föregående» (= U 294).

Ljusgrå gnejsgranit med kvartsinslag. Höjd 1,65 m., bredd 1,40 m.

Inskrift:

· forkuþr × auk · þurir × lata · reisa · steina · þisa · eftir · faður sn · ketil · kop hi - lbi +
ant · hns ·
60   65

Forkuðr ok Þurir lata reisa steina þessa æftir faður sinn Ketil. Guð hialpi and hans.

»Forkunn och Tore låta resa dessa stenar efter sin fader Kättil. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk. Sk, som har två former (kort lodrätt streck och kors), förekommer mellan varje ord utom mellan **faður** och **sn** och mellan **kop** och **hialbi**. 13 **r** har oregelbunden form, beroende på att runan har ristats i den hårda kvartsen. Sk efter 15 **r** är skadat. I 34 **a** är bst genom en spricka skadad t. v. om hst; i 36 **f** och i 39 **f** ha undre bst ej huggits fram till ramlinjen. I 53 **þ** är hst skadad genom bortfall. Efter 55 **i** är ett skadat stycke, där sannolikt en **a**-runa fallit bort. Av denna runa (56) synas inga säkra spår. I 58 **b** svänger den undre bst nedtill icke in till hst.

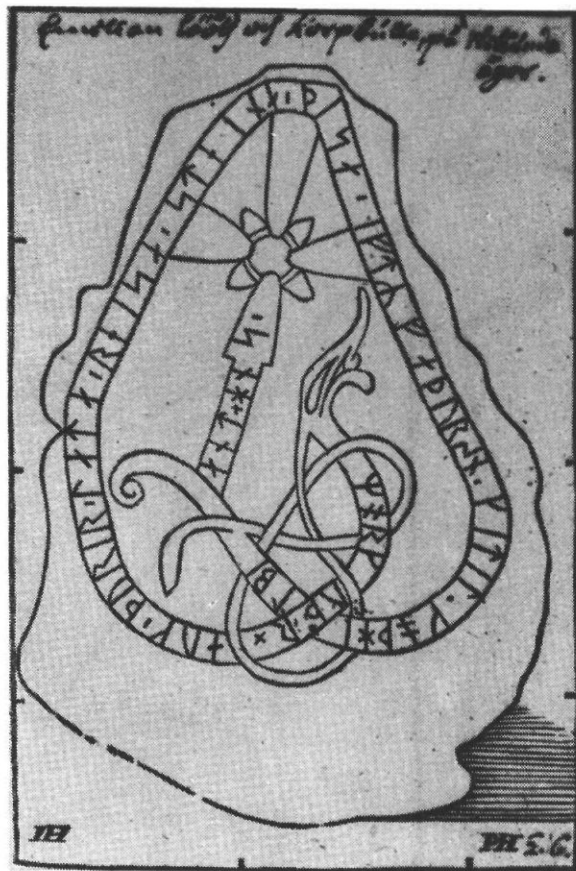

Fig. 297. U 293. Lilla Vilunda, Hammarby sn. Efter B 106.

Rhezelius: Sk i inskriftens början saknas; 21 a; 22 i saknas; 27 a, 30 i, 35 i; mellan 37 t och 38 r och mellan 44 s och 45 n inskjutes ett i; 47 i; sk efter 53 p; 56 a bevarat. — Hadorph och Helgonius: Sk saknas i inskriftens början. 1 m; 35 i; sk saknas efter 38 r; 47 i; sk saknas efter 59 i. — Dybeck: 30 a saknas; 35 i; 43 r saknas i texten, men antydes på bilden.

Samme man Forkunn omtalas i U 294. Om namnet *Forkuðr* (*Forkunnr*) se U 14.

Brate (*Svenska runristare*) för denna ristning till Visäte. Det är otvivelaktigt riktigt. Intressant är att jämföra Visätes ristning med den följande U 294. Den har ristats efter Forkunns död på uppdrag av hans hustru och är sålunda yngre än U 293. En sådan jämförelse ger ytterligare ett exempel på runstensstilens snabbt inträdande upplösning, jfr U 277, s. 453.

294. Lilla Vilunda, Hammarby sn.

Pl. 183.

Litteratur: B 1153, L 429, D 2: 89. J. Bureus, F a 6 s. 69 n:r 120, s. 81 n:r 171 (Bureus), s. 93 n:r 7 (Aschaneus), s. 168 n:r 28 (Rhezelius), F a 5 n:r 176, F a 10: 2 n:r 12, F a 13 s. 120, F a 1 s. 44, F f 6 n:r 74; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 179; O. Celsius, SR 2, s. 156, 639; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den ²⁴/₇ 1866 (ATA); R. Dybeck, Hammarby socken (ATA), Berättelse för år 1867 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 11; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (F a 10: 2), kopparstick (F f 6); Helgonius och Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1153); Dybeck, D 2: 89; Brate foto 1903 (ATA).

Runstenen står rest i en skogsbacke 200 m. S om ladugårdsbyggnaden, 3 m. Ö om den lilla skogsvägen till Smedby. 200 m. åt NNV står U 293.

Runstenen var känd redan av Bureus, som anger dess plats sålunda (F a 6): »Vidh Vilunda i Hammarby S. sunnan Kyrk:». Aschaneus: »Widh Widlunda i Hammarby S». Rhezelius: »Widh Wijdlunda i Backan.» *Ransakningarna*: »På Willunda egor Straxt wijdh byen en Runasteen tillfinnandes.» Peringskiöld: »Wielunda West söder i backen, på vägen åt Smedby.» Vid H. Hildebrands besök 1866 låg runstenen omkull (se U 293), men den restes redan följande år genom Dybecks försorg. Dybeck skriver i *Sverikes runurkunder*: »Gammelbyhagen heter en stor skogshage sydvest från lilla Vilunda. Läget är högt. I hagen finnas flera hednagrafvar och en stor bautasten, samt denne och nästföljande runsten [= U 293], båda nyligen åter reste.»

Grå granit med ljusa inslag. Höjd 2,02 m., bredd (på mitten) 0,90 m. Ytan är mycket skrovlig och ojämn.

Inskrift:

kuprlauk · lit · stain hkuu iftir · forkun bonta · sin auk kitelfr

5   10   15   20   25   30   35   40   45

Guðlaug let stæin haggva æftir Forkunn, bonta sinn, ok Kæt[il]ælfR(?).

»Gudlög lät hugga stenen efter Forkunn, sin make, och Kättilälv [lät också hugga].»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. I 4 r är hst starkt böjd. 10 i är ej stunget. 21 i har mitt på hst en rund fördjupning, som troligen ej är huggen. I 26 f utgår nedre bst från undre ramlinjen. Efter 39 n troligen ej sk. I 45 t är högra bst tydlig. Åt vänster går en naturlig fördjupning, som emellertid synes till övre hälften vara uthuggen till bst. 46 e har mitt på den korta hst en fördjupning, som förefaller att vara huggen. Av 47 l är endast övre delen bevarad. De två runorna utanför slingan, 48 f och 49 r, äro tydliga.

Bureus: 4 a; sk efter 16 n och 20 a; sk saknas efter 36 a; 40 u; runorna 41—49 saknas. — Aschaneus: **kuprl · auk · litstain · hkuu · iftir · forkun bonta · sin · an yb** . . . — Rhezelius: Sk mellan

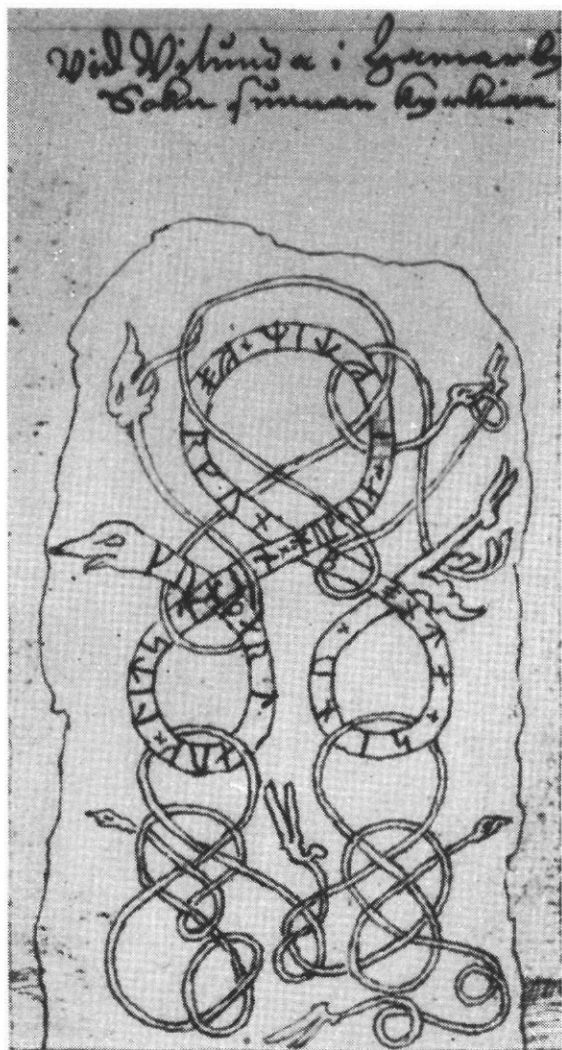

Fig. 298. U 294. Lilla Vilunda, Hammarby sn.
Efter teckning av Bureus.

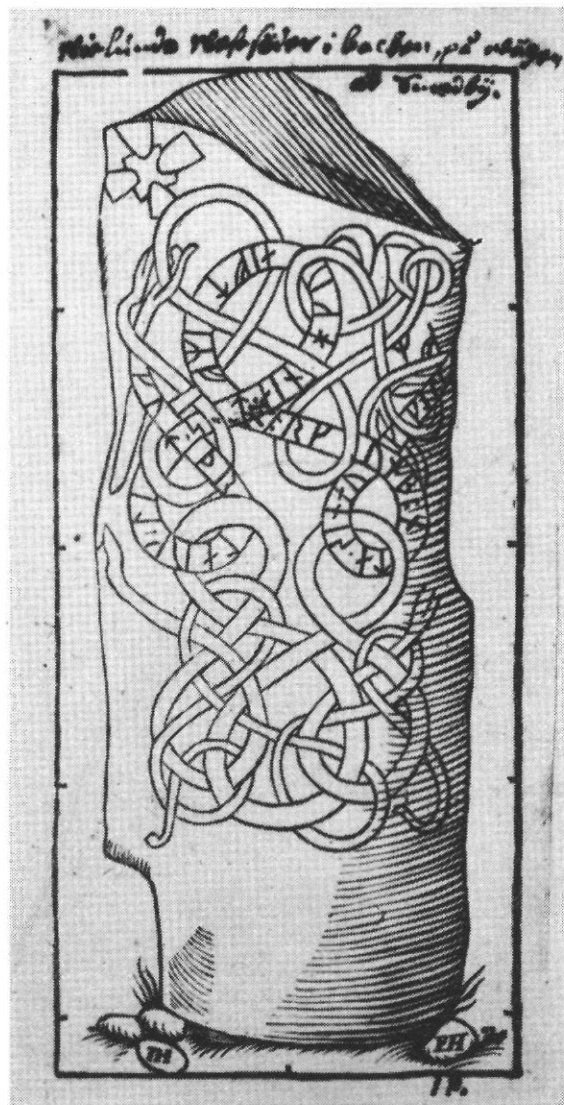

Fig. 299. U 294. Lilla Vilunda, Hammarby sn.
Efter B 1153.

varje ord. Runorna 39—49 läsas: **sinn · uk · kili :: ifr ·** — Hadorph och Helgonius: Sk saknas efter 25 r; 45 l, 46 i; 47 l ej observerat. — Dybeck: 2 i; 40—49: **ar : kkiifr**. — Brate: »Efter **hkua** finnes intet skiljetecken, men **iftia** följes af ett litet snedt kors. Efter **forkun** finnes intet skiljetecken, ej heller efter **sin**. Sista namnets runor i slingan äro smärre än de föregående på grund af slingans afsmalning, dess slutrunor **fr** utom slingan större. Namnets första runa **ʃ k**, den andra **i** och den tredje **l** äro otvifvelaktiga. Den fjärde runan tyckes vara **e** och en därmed jämnlöpande fåra bör väl ock antagas för runa, alltså **i**. Tillfogas slutrunorna, är namnet alltså **kileifr**.»

Om namnet *Guðlaug* se Sö 263. *Forkuðr* (*Forkunnr*) förekommer också i U 293. Med all sannolikhet betecknar namnet i de båda inskrifterna samma person, se ovan s. 474.

Inskriftens sista namn, som skrives **kitelfr**, har återgivits med *Kæt(il)ælfR*. Ett sådant namn är visserligen ej eljest belagt, men bildningen är icke osannolik. Det förtjänar måhända att framhållas, att Forkunns fader, enligt U 293, har hetat Kättil.

I vilken egenskap Kättilälv varit med om att resa stenen efter Forkunn, meddelas icke.

Vilunda, Hammarby sn.

En tredje runsten i Vilunda omnämnes i *Ransakningarna* (1667—84): »Hoos Ammundh i Wijlunda finnes ehn Runasteen i Spijsmunnen insatt, hwad denn månnde betyda finnes aff dess Inscription.»